

České vysoké učení technické v Praze
Fakulta architektury
Ústav památkové péče

STŘEDOVĚKÝ MĚSTSKÝ DŮM V MLADÉ BOLESLAVI

„Disertační práce“

Ing. arch. Eva Vyletová

2019

Školitel: Doc. Ing. arch. M. Hauserová, CSc.

Studijní program: Architektura a urbanismus

Obor studia: Dějiny architektury a památkové péče

Prohlašuji čestně, že jsem práci vykonala samostatně, důsledně citovala použitou literaturu a že je zřejmý vlastní podíl na předkládané práci.

OBSAH:

I.	ÚVOD	4
1.	Cíle disertační práce	4
2.	Metody	5
3.	Parcelace	8
4.	Poznámky k vývoji zástavby středověkých parcel	10
II.	MĚSTSKÝ DŮM V MLADÉ BOLESLAVI	14
1.	Stav poznání, podklady	14
2.	Přehled vlastní práce a průzkumů	15
3.	Historický kontext	17
4.	Přehled domů	24
5.	Vývoj městského domu v Mladé Boleslavi ve středověku a raném novověku ...	90
	• Parcelace a její změny	90
	• Počátky zděné zástavby	92
	• Pozdně gotický dům	93
	• Renesance a její projevy v městské zástavbě	104
III.	ZÁVĚR	111
	Seznam použité literatury	114
	Annotation	120

I. ÚVOD

1. Cíle disertační práce

Výzkum městského domu je součástí multidisciplinárního výzkumu měst a jeho dějin. Městský dům je jedním z důležitých hmotných pramenů vypovídajících o stavební, kulturní a společenské úrovni města. Práce zabývající se stavebním vývojem středověkého městského domu, které byly soustředěny především na jejich významnější zástupce, jsou v posledních desetiletích rozšiřovány o poznatky získané nejen z průzkumu stále většího počtu objektů, ale i o výsledky výzkumů mezioborové spolupráce, zejména archeologických výzkumů. Pro poznání celkového obrazu měst a jejich života je důležitý systematický výzkum. I přes narůstající množství poznatků je obraz vývoje městského domu ve středověku omezen na určitý segment dochovaných objektů. Je zřejmé, že poznání stavební podoby středověkého domu je limitováno mnoha faktory. Mezi ně patří nejen torzálnost dochovaných hmotných i nehmotných pramenů a stav poznání odpovídající době zpracování, ale i míra mezioborové spolupráce.

Cílem disertační práce je zpracování stavebního vývoje městského domu v Mladé Boleslavi v období středověku s přesahem do raného novověku a jeho zařazení do širšího kontextu vývoje. Průzkum a zpracování vývoje městského domu byly v rámci disertační práce zaměřeny na jádro Starého Města, které tvoří zástavba po obvodu Staroměstského náměstí. Studium zástavby Staroměstského náměstí umožnilo sledovat některé znaky obecnější povahy. Tato skutečnost byla dána v první řadě specifickou terénní situací ostrožny, kdy obvod zástavby sevřený hradbami byl striktně vymezen prudce se svažujícím terénem. Charakter řadové zástavby po obvodu náměstí umožňoval sledovat jednotlivé proměny ve vzájemných souvislostech. Dalším důležitým faktorem, který umožnil zabývat se podrobněji některými otázkami v rámci sledovaného tématu, byl rozsah a výpovědní hodnota dochovaných středověkých a raně novověkých konstrukcí v suterénech domů. Právě suterény domů, které nejsou běžně přístupné, zůstávaly poněkud stranou zájmu obecnějších studií zabývajících vývojem a celkovým obrazem měšťanské zástavby sledovaného období.

Smyslem práce bylo nejen shromáždit a vyhodnotit poznatky o stavební podobě domů, ale současně nové poznatky dále ověřovat průzkumy na místě a posunout tak dosavadní interpretace. Právě tento postup zahrnující průběžné ověřování nově získaných poznatků na

konkrétních situacích a uplatněný rovněž v rámci kritického posouzení závěrů již dříve zpracovaných stavebně historických průzkumů umožnil rozšířit dosavadní poznání o středověké parcelaci, jejích změnách v průběhu vývoje, ale i o stavebním vývoji domů a jejich typologii.

2. Metody

Základní metodou výzkumu městského domu je **stavebně historický průzkum (SHP)**. Počátky zpracování stavebně historických průzkumů sahají do 50. let 20. století, kdy byla vytvořena metodika obsahového a formálního zpracování povrchových nedestruktivních stavebně historických průzkumů. Tehdy položené základy, které jsou v zásadě uplatňované do dnešní doby byly v průběhu vývoje doplňovány a zpřesňovány.¹ Smyslem stavebně historického průzkumu je shromáždění dostupných informací o objektu a jejich vyhodnocení. Elaborát SHP slouží nejen jako důležitý podklad v procesu přípravy obnovy kulturních památek, ale může mít také zásadní význam pro vědecký výzkum. Podstatnou součástí zpracování SHP je terénní průzkum, při jehož provádění je důležitá nejen dokumentace a záznam popisu objektu, ale i znalost konstrukcí včetně schopnosti sledovat vývoj stavby na základě viditelných stop a změn a v neposlední řadě i znalost širších souvislostí a porozumění prostorovým a funkčním souvislostem. Nedílnou součástí stavebně historických průzkumů jsou archivní rešerše. Základní písemný pramen k dějinám měst a městských domů pro období středověku a raného novověku představují městské knihy.² Samostatným problémem je torzálnost dochovaných písemných pramenů a absence archivních zpráv pro poměrně dlouhá období po založení města. Městské knihy zachycují zprávy o majitelích a cenách domů při prodeji s odstupem nezřídka i staletí po vzniku institucionálního města a předpokládané existenci zástavby městišť.

Pro výzkum městského domu má zásadní význam systematické provádění průzkumu ucelených částí městské zástavby. Základ k tomu byl položen zpracováním SHP městských

¹ P. Macek, Standardní nedestruktivní stavebně-historický průzkum, 2001; M. Rykl, Hloubkové SHP a dokumentace: Poznámky k praxi mezioborové disciplíny, Svorník 4/2006, s. 79 – 100; M.Rykl, Metodika dokumentace městských domů, 2015; V. Razím – P.Macek (edd.), Zkoumání historických staveb, 2011.

² např. M.Hrubá, H. Jordánová, Městské knihy a význam jejich zpřístupňování pro badatelskou a publikační činnost v oblasti urbánních dějin; in: R. Červená T. Dvořák, A. Vyskočil, Jak psát dějiny velkých měst?, s. 328-348.

celků prováděný od 50. let 20. století (SÚRPMO). SHP měst poskytují základní informace o dochovaném stavebním fondu a jeho historické a památkové hodnotě. I přes značnou stručnost zpracování jsou základní oporou pro další průzkum. V rámci měst byly dále zpracovány SHP jednotlivých objektů a v některých případech i celých bloků. Řada městských domů obsahujících středověké nebo raně novověké jádro však stále podrobnější průzkum postrádá.

Výpovědní hodnota SHP je závislá na mnoha faktorech. Jednou z jeho podstatných součástí je stavební zaměření objektu.³ Právě na jeho kvalitě a přesnosti může být do jisté míry závislá i kvalita výstupů SHP. I když ta spočívá v první řadě na zkušenosti a erudovanosti zpracovatele, nepřesnosti zaměření mohou ovlivnit interpretační možnosti a spolehlivost předkládaných závěrů. Dalším podstatným faktorem ovlivňujícím vyhodnocení nálezových situací je zpřístupnění a stav objektu v době provádění průzkumu. V některých případech může hrát zásadní roli skutečnost, zda jsou viditelné a tedy analyzovatelné nálezové situace ve zdivu i poloha architektonických článků (in situ či druhotná).

K základním metodám výzkumu městského domu patří **srovnávací typologie**. Rozbor dispozičního, prostorového a komunikačního uspořádání objektu v rámci zástavby parcely je podstatnou složkou výzkumu, na jehož základě lze dospět k řešení zásadních otázek stavebního vývoje domů. Z hlediska typologie rozeznává literatura několik základních typů, které mohou mít různé varianty. Dispozice domů bývá rozdělována na tyto základní typy: síňové, průjezdové a varianty domů na široké parcele.⁴

Závěry SHP je třeba v návaznosti na nové poznatky získané v souvislosti s prováděním dalších specializovaných a dílčích průzkumů či v závislosti na nové exaktní metody podrobit

³ J. Veselý, Měřická dokumentace historických staveb pro průzkum v památkové péči, 2014.

⁴ M. Hauserová, Středověký městský dům na široké parcele se středním vjezdem, *Archeologia historica*, roč. 20/1995; M. Radová – Štiková, Stavební proměny a typy středověkého domu, *Acta polytechnica*, 1986; M. Hauserová, Zástavba v okolí litoměřického tzv. „gotického dvojčete“ aneb možnosti a meze srovnávacího typologického výzkumu, *Dějiny staveb*, 2003; M. Hauserová, M. Rykl, Dům čp. 150 – 151 na Starém Městě pražském, in: *Dějiny staveb 2002*; V. Dražan, gotický a renesanční městský dům z jižních Čech a Moravy, *ZPP*, roč. XI-XII, 1951-52, s. 129 - 160; J. Škabrada, K pochopení původní struktury některých typů středověkých domů na široké parcele, *Průzkumy památek*, 1996; V. Mencl, Měšťanský dům českého středověku, in: *Zprávy památkové péče* 13, 1953; P. Zalewski, „Bauen im Bestand“ versus Typologie: Parzellen- und Hausstrukturen in der Innenstadt Schmalkaldens vom 13. bis zum 18. Jahrhundert, in: *Jahrbuch für Hausforschung*, Band 53; s. 337 - 356; CHOROWSKA M., *Sredniowieczna kamienica mieszczańska we Wrocławiu*, 1994.

kritickému posouzení. Mezi nimi je třeba uvést v první řadě operativní průzkum a dokumentaci (OPD), archeologický výzkum a restaurátorský průzkum. Z technických metod průzkumu pak zcela zásadní roli hraje **dendrochronologický průzkum**, který přináší exaktní data původu použitého dřeva. Vyhodnocení výsledků dendrochronologického průzkumu a z toho vyplývající interpretace původu konstrukcí jsou samozřejmě závislé na správném vyhodnocení pozice dřevěných prvků v konstrukci, zda jsou zachovány in situ nebo byly použity druhotně.⁵

Nezastupitelnou roli v rámci průzkumu má **operativní průzkum a dokumentace (OPD)**.⁶ Operativní průzkum prováděný v průběhu obnovy může zachytit nálezo- vé situace odkryté pouze v krátkém časovém úseku během prací. Bez provedené dokumentace pak v lepším případě zůstanou na dlouhou dobu zakryté, v horším případě během stavebních prací zaniknou. Přitom odkryté nálezy mohou mít v některých případech zcela zásadní význam nejen pro interpretaci stavebního vývoje ale i ve vztahu k památkové hodnotě objektu. Z hlediska stavebního vývoje mohou hrát podstatnou roli viditelné spáry ve zdivu, otisky po zaniklých konstrukcích a prvcích, výskyt druhotně použitých článků, změny charakteru zdiva a další.

Podstatnou součástí mezioborové spolupráce ve výzkumu městského domu jsou **archeologické výzkumy**. Možnost poznání stavebního vývoje rané fáze zástavby parcel je bez součinnosti archeologického a stavebně historického respektive operativního průzkumu, omezená. Výsledky této spolupráce již přinesly řadu poznatků k nejstaršímu horizontu zástavby městských parcel.⁷ Archeologické výzkumy mohou rovněž přiblížit stavební vývoj městišť zejména ve fázích, které nejsou standartním stavebně historickým průzkumem postižitelné, a rovněž tak vymezit či popřít časový horizont možného vzniku některých konstrukcí. Příkladem může být porovnání výsledků archeologických výzkumů a stavebně historických průzkumů domů v Chrudimi, které nepotvrdily předpokládaný původ zděných komor nebo jej posunuly do mladšího období.⁸ Většinou se jedná o záchranné archeologické výzkumy prováděné

⁵ Příkladem řešení tohoto problému může být diskuze o původu věže Jakobínky hradu Rožmberk ve vztahu k výsledkům dendrochronologického výzkumu, V. Razím – J. Bláha, Věž horního hradu Rožmberka nad Vltavou. K počátkům vývoje hradu Rožmberka, in: Svorník 3/2005, s. 187 – 211; J. Bláha, Dřevo jako korunní svědek, in: Zkoumání historických staveb, 2011.

⁶ Kolektiv autorů, Operativní průzkum a dokumentace historických staveb, 2005; E. Vyletová, Průzkum a dokumentace ve vazbě na praktickou památkovou péči, in: Svorník 4/2006, s. 53 – 62.

⁷ F. Kolář, P. Kaniová, R. Kadlubiec, Z Labyrintu středověkých měst, in: V. Razím – P. Macek (edd), Zkoumání historických staveb, 2011, s. 236 – 239; M. Rykl, D. Rakušan, Z. Dragoun, Poznámky k pokračujícímu výzkumu domů čp. 150, 151 a 153/I v Karlově ulici na Starém Městě pražském, in: Staletá Praha 24, 2003, s. 99 – 132.

⁸ J. Frolík, J. Sigl, Srovnání výsledků archeologického a stavebně historického průzkumu v Chrudimi – Štěpánkově ulici, in: Staletá Praha 24, 2003, s. 225-236.

v souvislosti se stavebními zásahy omezeného rozsahu. Výjimečně jsou archeologické výzkumy prováděné na větší ploše zahrnující zástavbu celých bloků nebo jejich částí.⁹

Dalším specializovaným průzkumem, který může přinést důležité informace nejen o umělecké výzdobě interiérů a charakteru povrchové úpravy fasád domů, ale také přispět k poznání jejich stavebního vývoje, je **restaurátorský průzkum**. Restaurátorský průzkum by měl být proveden před zahájením stavebních prací a podle potřeby rozšířen v průběhu prací. Kromě nálezů omítek s malířskou či sgrafitovou výzdobou, které nám podávají obraz o charakteru a bohatosti výtvarné výzdoby interiérů a fasád, je důležitá i zachycená stratigrafie omítek a povrchových úprav včetně barevnosti. Stratigrafie omítkových a nátěrových vrstev může sehrát důležitou roli při interpretaci nálezových situací. V této souvislosti je třeba rovněž upozornit na přínos mezioborové spolupráce při provádění stavebně historického, respektive operativního průzkumu s průzkumem restaurátorským. Je zřejmé, že k zodpovězení některých otázek ohledně stavebního vývoje může přispět i cílené směřování sondáže na základě hlubší znalosti objektu.

K úskalím při výzkumu městských domů patří zejména časté přestavby a kontinuální využívání objektu přizpůsobovaného soudobým potřebám. Problémem bývá i omezená přístupnost objektů.

3. Parcelace

Jedním ze základních znaků institucionálního města je parcelace. Středověké městské parcely tvořily základní majetkové a hospodářské jednotky zatížené konkrétními platy a povinnostmi. Na jejich hodnotě se mohla podílet jak jejich rozloha, tak poloha uvnitř městského organismu.¹⁰

⁹ Výsledky takového průzkumu byly z poslední doby publikovány například z Drážďan. F. Gall, S. Schöne, Die Scheffelstrasse (Zur Ausgrabung eines Strassenzuges in der Dresdner Altstadt 2008 – 2009); A. Salmen, Die archäologischen Ausgrabungen auf dem Altmarkt in Dresden (DD-159); Ch. Hemker, S. Schöne, Die Grabungen zwischen Schloss und Johanneum (Ein Streifzug durch 800 Jahre Dresdner Baugeschichte), in: Ausgrabungen in Sachsen 1, Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege, Beiheft 20, s. 110 – 137.

¹⁰ J. Klápště, Archeologie středověkého domu v Mostě čp.226, in: Medievalia archeologica 4, 2002, s.192.

Otázky parcelace a jejích proměn jsou podstatnou součástí studia zástavby středověkého města. V počáteční fázi vývoje po založení města, ke kterému v zásadě chybí pramenná základna, mohou poznatky o původní parcelaci posunout dosavadní názory o podobě zástavby původní parcely a jejím dispozičním a provozním uspořádání.

Příklady měst na území dnešního Německa a severozápadních oblastí Evropy zakládaných ve 12. století poukazují převážně na vytváření větších bloků parcel, které byly následně v průběhu vývoje děleny (např. Lübeck, Göttingen, Bruggy). Současně jsou ale známé příklady vzniku relativně úzkých parcel (např. Osnabrück, Münster). Od 13. století se pak uvádí obecný trend k užším hloubkově orientovaným parcelám. Rovněž příklady měst z Polska a východních částí Německa kolonizovaných ve 13. století poukazují jak na poměrně široké lokační parcely (20 – 40 metrů), tak současně na úzká městiště o šířce 7 – 13 metrů. Předpokládá se, že při lokaci docházelo k vyměřování různě velkých parcel s využitím několika typizovaných rozměrů. Doloženy jsou konkrétní příklady pozdějšího dělení původně širokých parcel na dvě.¹¹

V některých případech máme k dispozici archivní materiály, vypovídající o velikosti parcel (městišť - „*Hofstätten*“) po vzniku institucionálního města. Příkladem může být město Freiburg im Breisgau (spolková země Baden Württemberg), kde jsou v listinách k polovině 12. století uvedena městiště o velikosti 16,2 x 32,4 metru.¹² Na příkladu slezského města Svídnice byly porovnávány výsledky průzkumů archeologických a stavebně historických s archivními údaji, na jejichž základě byla provedena rekonstrukce parcelace města ve 14. a 15. století. Výsledky průzkumů byly ověřovány zákresem reliktní středověké zástavby do rekonstruované parcelační sítě o šířce parcel 50 stop.¹³

Archeologické výzkumy posledních desetiletí přinášejí nové poznatky k parcelaci středověkých měst. Je zřejmé, že situace byla mnohdy složitější, než se předpokládalo. Obecně lze konstatovat, že přibývají poznatky, dokládající změny parcelace v průběhu vývoje. Změny v průběhu parcelních hranic prokázaly archeologické výzkumy například v Chrudimi a Hradci Králové. V Hradci Králové poukazují poslední archeologické výzkumy na složitost vývoje

¹¹ R. Procházka, *Area...sive parva, sive magna...* Parcela ve vývoji raného a komunálního města, in: *Forum urbes medii aevi IV.*, 2007, s.16-32.

¹² F.Löbbecke, *Freiburger Hofstätten, Archäologische Befunde zur hochmittelalterlichen Stadtstruktur in Südwestdeutschland am Beispiel von Freiburg im Breisgau*, in: *Forum urbes medii aevi IV*, 2007, s.66-73.

¹³ M. Chorowska, *Metodologia badań średniowiecznego miasta na przykładzie Swidnicy, Kamienica, parcela, plan*, in: *Svorník 4/2006*, s. 137 – 150.

zástavby dnešního Velkého i Malého náměstí.¹⁴ Změny parcelace v průběhu středověkého období oproti lokační etapě byly zaznamenány také v Olomouci a to v souvislosti s výstavbou kamenných domů na přelomu 14. a 15. století.¹⁵

4. Poznámky k vývoji zástavby středověkých parcel

Následující kapitola je zaměřena na některé aspekty vývoje městského domu ve vztahu k zpracovávanému tématu středověkého městského domu v Mladé Boleslavi a nemá tak za cíl podat obraz celkového vývoje, který by mimo jiné překračoval rámec předkládané práce. Níže uvedené příklady byly voleny v kontextu sledovaného tématu s přihlédnutím k typologii domů, jež je podstatnou součástí výzkumu. Zařazeny byly především výsledky průzkumů, které svým zjištěním posouvají dosavadní poznání.

V oblastech severních, severozápadních a části středních Čech včetně Mladé Boleslavi, kde převažovala v delším časovém horizontu dřevěná nebo dřevohliněná zástavba, je nejstarší fáze výstavby zpravidla doložena zděnými komorami situovanými v hloubce parcely. V literatuře jsou nazývány kamenate, kemenate, steinwerk, atd. Původ těchto zděných útvarů v hloubce parcely je v západní Evropě sledován přibližně od závěru 12. století (písemnými prameny doložen kolem r. 1200), v českých zemích pak zhruba o století později.¹⁶

Zděné komory středověkého nebo raně novověkého původu situované v hloubce parcely byly průzkumy identifikovány v řadě měst, jejich přesnější datování však ve většině případů zůstává otevřené. Ve středních Čechách nalezneme domy se zadními komorami v Kutné Hoře, Kolíně, Kouřimi, Čáslavi a Mladé Boleslavi.¹⁷

Mezi komorami převážně obdélného půdorysu tvoří zvláštní skupinu komory na půdoryse čtverce. Jako příklad můžeme uvést zadní komoru domu čp. 70 v Tachově s obvodovými

¹⁴ R.Bláha, J. Frolík, J. Sigl, Proměna uliční sítě a parcelace v Hradci Králové a Chrudimi, in: Forum urbes medii aevi IV. 2007, s. 82 - 91; R.Bláha, Počátky městských domů v Hradci Králové z pohledu archeologie, předneseno na konferenci shp "Městský dům" 2016.

¹⁵ R. Procházka, o.c. v pozn. 11, s. 24.

¹⁶ M. Radová – M. Hauserová, Síňový dům, in: Archeologia historica 17, 1992, s. 109 – 110.

¹⁷ M. Hauserová, Vývoj městského obytného domu ve středních Čechách, kandidátská disertační práce, 1989.

stěnami o tloušťce až 1,5 metru, která je datována do závěru 13. století¹⁸, nebo domu čp. 82 v Kadani (pravděpodobně 13. -14. století). Předpokládá se, že tyto zadní komory byly rovněž součástí objektu, jehož ostatní části tvořily v první fázi výstavby dřevěné nebo dřevohlinité konstrukce, které byly postupně v dalších fázích vývoje nahrazovány zděnými.

K osvětlení stavebního vývoje zděného domu v rané fázi vývoje institucionálních měst 13. století přispěly i nedávné průzkumy domů v Praze a Jihlavě. Poslední průzkumy realizované na území Havelského Města v Praze dokládají jak existenci zadních zděných komor v počáteční fázi výstavby zděného domu po vzniku institucionálního města, tak zděného traktu při uliční čáře.¹⁹ Jejich návaznost se však ve většině případů vzhledem k mladším stavebním úpravám nepodařila spolehlivě prokázat. U domu čp. 510 bylo na základě dendrodatace spolehlivě datováno zdivo předního sklepa do první stavební fáze kolem roku 1260. Předpokládá se návaznost zadního křídla (komory). S ohledem na stavební vývoj v dalších fázích zahrnující postupné prohlubování zadní komory i předního sklepa a rozšíření předního traktu na celou šířku parcely však nebyla návaznost zadní komory v první fázi vývoje jednoznačně doložena. Průzkum sousedního domu čp. 509 prokázal, že přední část domu byla již v první fázi výstavby zděná do úrovně patra. Přední trakt obsahoval průjezd a podsklepený sousední prostor. Existence zadní komory s vytápěnou světnicí se v daném případě předpokládá na základě analogií. Zadní polozapuštěná komora v první vývojové fázi domu byla doložena například u čp. 499.

K městům s výrazným podílem dochovaných zděných jader domů 13. století patří Jihlava.²⁰ Dosavadní poznatky o stavebním vývoji domů rovněž rozšířily poslední realizované stavebně historické a archeologické průzkumy.²¹ Příkladem je komplexně prováděný průzkum domů č.15 a 16, zahrnující stavebně historický, doplňující hloubkový průzkum a archeologický výzkum, které přispěly k zodpovězení základních otázek týkajících se vývoje zástavby městišť ve 13. a 14. století. U domu č.16 situovaného na parcele o šířce 16 metrů byla jako nejstarší

¹⁸ M. Hauserová, Městský obytný dům, in: Gotika v západních Čechách, 1995, s. 248-249.

¹⁹ M. Hauserová, Příspěvek k poznání domovní zástavby Havelského Města; M. Rykl, Výpověď domu čp. 509 pro poznání dějin Havelského Města; M. Kovář, Příspěvek k diskuzi o počátku a formování raně gotické zástavby Havelského města, in: Havelské Město pražské ve středověku, M. Musílek a kol., 2012, s. 232 – 309.

²⁰ např. A. Vošahlík, K počátkům stavebního vývoje měšťanských domů v Jihlavě, in: Památky a příroda 6, 1981, s.449-471.

²¹ D. Merta, M. Peška, Stavební vývoj domů Masarykova náměstí č. 15 a 16 v Jihlavě, in: Dějiny staveb 2013, s. 175 – 189; P. Hejhal, P. Holub, P. Hrubý, D. Merta, Měšťanská zděná zástavba středověké Jihlavy, in: Forum urbes medii aevi III., 2006, s. 190 – 226.

zděná část doložena zadní komora (dendrodatace 1235), navazující na dřevohliněnou stavbu v přední části parcely, jejíž otisky byly zachyceny archeologickým výzkumem. Poté následovala výstavba předního zděného sklepa (dendrodatace kolem 1260), přístupného šíjí jak z náměstí, tak z nekrytého průjezdu, který zaujímal téměř polovinu zbývající šířky parcely. Další přestavba byla datována kolem roku 1330, kdy došlo k zakomponování průjezdu do stavby. U sousedního domu č. 15 situovaného na parcele o šířce 8 metrů, nelze na základě výsledku průzkumu vyloučit, že se mohlo původně jednat o společnou parcelu s domem č.14, která mohla být v závěru 13. nebo v průběhu 14. století rozdělena na dvě (zatím pouze hypotéza). Rovněž další průzkumy prokázaly existenci dřevohliněných staveb před rokem 1240, jejíž součástí byly zadní zděné komory (kamenate). Z výsledků dosavadních průzkumů jihlavských domů vyplývá, že druhý horizont zástavby rámcově datované do poslední třetiny 13. století tvořily hloubkové jednotraktové podsklepené domy s volným průjezdem po straně.

V rámci středních Čech máme doloženu existenci zděného traktu při uliční čáře ve 13. a 14. století například v Čáslavi (domy čp. 150 a 165 s dochovanými žebrovými klenbami). Existence těchto prostor je pozoruhodná i s ohledem na skutečnost, že ještě na počátku 17. století, jak dokládá vyobrazení Willenberga, byla velká část domů dřevěná.²² Zděná jádra domů z předhusitského období, která náležela hloubkovému trojdílnému domu se zadní komorou, podél něhož probíhal průjezd, se zachovala rovněž v Kutné Hoře (domy čp. 97, 143).²³

Jedním z domů, jehož stavební vývoj byl zevrubně zkoumán v rámci zpracování shp a následně archeologickým výzkumem, je dům čp. 226 v Mostě. Archeologický výzkum identifikoval na parcele o šířce cca 16 metrů dvě zděná jádra domu datovaná před rokem 1300, obdélný objekt přisazený k uliční čáře a druhý částečně zahloubený v odstupu zhruba 7 metrů od uliční čáry.²⁴ K jejich spojení mělo dojít v další fázi vývoje vložení lomené klenby (pravděpodobně 2. pol. 14. až počátek 15. stol.). K částečně zahloubenému prostoru byl přistavěn střední trakt s černou kuchyní, odkud byla obsluhována kamna v obytné místnosti (podle nálezů kachlů po roce 1400, rovněž nálezy skleněných tabulek oken od 2.pol.14.stol.). Další úpravy následovaly po požáru města v roce 1515. I přes podrobnou analýzu výsledků

²² D.Líbal, Čáslav, historické jádro, průvodní zpráva k analytickému shp, 1955; M.Hauserová, Středověký městský dům na široké parcele se středním vjezdem, in: AH 20/95, s. 41.

²³ M. Hauserová, Vývoj městského obytného domu ve středních Čechách, kandidátská disertační práce, 1989, s. 75-82.

²⁴ J. Klápště a kol., Archeologie středověkého domu v Mostě čp.226, in: Medievalia archeologia 4, 2002, s. 184 - 204.

výzkumu se však nepodařilo přesvědčivě vysvětlit některé otázky stavebního vývoje týkající se zejména složité situace sklepů a vztahu se zástavbou sousedních parcel.

Uvedené příklady výzkumů realizované v součinnosti stavebně historického průzkumu a archeologického výzkumu odráží složitost problematiky výzkumu městských domů a současně naznačují směr, jakým se mohou ubírat úvahy o vývoji zástavby parcel v případě mladoboleslavských domů.

II. MĚSTSKÝ DŮM V MLADÉ BOLESLAVI

1. Stav poznání, podklady

Pro město Mladá Boleslav byl zpracován stavebně historický průzkum v roce 1960, který obsahuje základní archivní údaje a stručný popis objektů.²⁵ Poskytuje tak základní přehled o vývoji zástavby a rozsahu dochovaných středověkých jader městských domů. Samostatně byly stavebně historické průzkumy zpracovány pro následující objekty: čp. 2, 10, 12, 17, 25, 30, 31, 88, 99 a 100. Tyto elaboráty přinášejí podstatné informace ke stavebnímu vývoji sledovaného období. Hlavním nedostatkem většiny z nich je ale nepřesné stavební zaměření, v některých případech i chybějící řezy. Stavební zaměření je jednou z podstatných součástí provádění průzkumů a studia městských domů vůbec. Mladá Boleslav ale v tomto ohledu není zcela bez podkladů. V letech 1944 – 60 bylo provedeno zaměření přízemí domů Staroměstského náměstí.²⁶ I když je s ohledem na měřítko 1:360 do značné míry schematické a nezachycuje některé z hlediska průzkumu podstatné detaily, je důležitým podkladem zejména proto, že umožňuje sledovat zástavbu náměstí jako celek ve vzájemných souvislostech sousedních domů. Jeho význam je zjevný i v těch případech, kdy došlo k odstranění objektů.

Obecnějšími otázkami vývoje středověkého městského domu se zabývaly studie, jejichž součástí byly i mladoboleslavské domy čp. 16, 99 a 100.²⁷ Studie se zabývaly otázkou typologie a dalšími znaky poukazujícími na některé sledované aspekty vývoje. Jako typický zástupce síňového domu byl pro Mladou Boleslav uveden dům čp. 16 s půdorysem a stručnou analýzou vývoje. Současně byly popsány základní znaky síňového domu. Síňový dům jako součást řadové zástavby, jehož přední stavení vyplňovalo celou šířku parcely. Její běžná šířka je uváděna 6 – 9 metrů. Dispozici tvořil hloubkový jednotrakt s původně užším dvorním křídlem. Odlišně patrované komorové křídlo obsahovalo polozapuštěnou komoru s obytnou místností v polopatře nad ní, u vyspělejších příkladů již komoru na úrovni terénu podsklepenou. Spojení síně se dvorem bylo zpravidla úzkým průchodem, který nebyl přístupný pro povozy. Sklep pod přední síní býval přístupný z veřejného prostranství sklepní šíjí.

²⁵ D. Líbal a kol., Mladá Boleslav, stavebně historický průzkum historického jádra města, SÚRPMO, 1960.

²⁶ J. Košťák, Mladá Boleslav, historická část Starého města, měřítko 1: 360.

²⁷ M. Radová, M. Hauserová, Síňový dům, *Archeologia historica*, 17/1992, s. 99 – 111; M. Hauserová, Vývoj městského obytného domu ve středních Čechách, kandidátská disertační práce, 1989.

Archeologické výzkumy prováděné v posledních desetiletích na území Starého Města Mladé Boleslavi přinášejí převážně poznatky týkající se nálezů kosterních pozůstatků dokládajících zmiňované pohřebiště na temeni ostrožny a pouze dílčí nálezy konstrukcí středověkého a raně novověkého původu. Archeologický výzkum většího rozsahu byl realizován na ploše bloku severovýchodní strany náměstí.²⁸

2. Přehled vlastní práce a průzkumů

Výchozím bodem pro zpracování disertační práce bylo studium dostupných podkladů. Základní orientaci a přehled o nejstarších dochovaných částech zástavby poskytl stavebně historický průzkum historického jádra města.²⁹ Z popisů domů a zejména údajů o dochovaných konstrukcích středověkého původu byly čerpány základní informace pro směřování další práce a zejména cílené provádění terénních průzkumů. Po prostudování stavebně historického průzkumu bylo zřejmé, že konstrukce středověkého původu obsahuje v suterénu podstatná část zástavby Staroměstského náměstí a to včetně těch domů, jejichž nadzemní části byly radikálně v mladších obdobích přestavěny nebo v celém rozsahu nahrazeny novostavbou. Mladá Boleslav se svou polohou na temeni ostrožny patří k městům, jejichž potenciál je v tomto směru značný. Další postup práce byl tak zaměřen na prohlídku domů, respektive jejich přízemí a navazujících polosuterénních a suterénních prostor. Zde je třeba zmínit podstatný bod, umožňující realizaci stanoveného záměru a to je zpřístupnění objektů. I když jednání s majiteli o zpřístupnění domů nebylo vždy jednoduché a v některých případech ani úspěšné, z vytipovaných objektů se podařilo navštívit podstatnou část. Na prvním místě je třeba poděkovat majitelům domů čp. 15, 17, 19, 21, 27, 28, 29, 31, 32, 86, 94, 104, 105 a 106 za vstřícnost při zpřístupnění objektů a umožnění provést dokumentaci v potřebném rozsahu. Zhruba u 10 objektů, jejichž středověká jádra významnou měrou vypovídají o vývoji zděné zástavby na parcelách v její rané fázi, nebyl dosud podrobnější průzkum proveden vůbec. V rámci průzkumů spojených se zpracováním disertační práce byla v těchto objektech nejprve provedena vizuální prohlídka a fotodokumentace. Na základě vyhodnocení celkové situace zahrnující posouzení rozsahu a významu zjištěných nálezů z hlediska zpracovávaného tématu,

²⁸ Zprávy o výsledcích archeologických výzkumů z let 1992 – 93, J. Prostředník, Okresní muzeum Českého ráje; Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu, ARCHAIA, 2011.

²⁹ D. Líbal a kol., shp města, SÚRPMO, 1960

dále možností dalšího průzkumu s ohledem na viditelnost nálezových situací byl směřován další postup. Pokud nebylo k dispozici stavební zaměření stávajícího stavu v odpovídající kvalitě, což se týkalo většiny objektů, bylo vlastními silami provedeno alespoň oměření základních kót půdorysů nebo jejich částí. Na základě výsledků prohlídky byly vybrány objekty, u kterých se z hlediska nových poznatků k tématu jevílo přínosné provést podrobnější zpracování a prohloubení průzkumu. Mezi nimi zaujímá zvláštní místo dvojice domů čp. 28 a 29. Interpretace nálezových situací sklepních prostor a to zejména v části pod bývalým podloubím vypovídající o několika etapách stavebního vývoje by nebyla bez přesného geodetického zaměření a podrobnějšího průzkumu možná. Průzkum domu byl s ohledem na jeho význam a přínos pro poznání důležité etapy vývoje středověké zástavby města zařazen do grantového projektu DKRVO a v rámci tohoto projektu bylo provedeno geodetické zaměření přízemí a suterénu obou domů.³⁰ U vybraných objektů byl proveden dendrochronologický průzkum dřevěných prvků.³¹ Opakovaná prohlídka některých domů uskutečněná v odstupu několika let umožnila zachytit nálezové situace viditelné pouze v určitém časovém úseku mezi stavebními úpravami.

Další důležitou součástí prováděného výzkumu bylo kritické zhodnocení dříve zpracovaných stavebně historických průzkumů. Za přínosnou lze považovat v tomto směru zejména prohlídku domů čp. 31 a 32 s ověřením nálezových situací, které přinesly nové poznatky k interpretaci stavebního vývoje. U objektů, které zanikly a nebylo tak možné některé otázky ověřit na místě (např. domy čp. 99 a 100), byly výsledky starších průzkumů konfrontovány s novými poznatky získanými v rámci zpracování disertační práce a nastoleny určité hypotézy, které mohou být předmětem dalších diskusí. U části starších stavebně historických průzkumů byly jejich závěry konfrontovány s dílčími výsledky operativních průzkumů prováděných v průběhu obnovy, což v některých případech vedlo k posunu názorů na jednotlivé fáze stavebního vývoje a jejich datování (např. dům čp. 88).

V rámci dizertační práce byl dále proveden průzkum archivní plánové dokumentace. Z fondu „Archiv města Mladá Boleslav“ Státního Okresního archivu v Mladé Boleslavi byla

³⁰ Průzkum a dokumentace byly realizovány v rámci plnění výzkumného cíle NPÚ: Výzkum nemovitých památek v ČR. Aplikace nových metodik průzkumu a dokumentace – ohrožené druhy památek a jejich vybrané exempláře, financovaného z institucionální podpory MK ČR na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace.

³¹ T. Kyncl, Mladá Boleslav, dendrochronologický průzkum dřevěných prvků domů čp. 10, 15, 16, 17, 25, 27, 88, 2003 – 2017.

získána stavební zaměření řady domů Staroměstského náměstí, zachycující stav před velkými přestavbami závěru 19. a 1. polovina 20. století. Některá z nich obsahují i zaměření suterénů a zachycují dnes již neexistující sklepní šíje nebo celé sklepy. I přes určitou schematičnost jsou cenným podkladem umožňujícím poznání a interpretaci důležitých etap vývoje domů. Na základě shromážděných podkladů, zaměření a terénních průzkumů byl zpracován přehled domů s vyhodnocením stavebního vývoje zkoumaného období. Podrobnost zpracování se v jednotlivých případech liší s ohledem na rozsah dostupných podkladů, ale zejména s ohledem na význam nálezů a poznatků v rámci zpracovávaného tématu. Získané poznatky byly shrnuty v kapitole „Vývoj městského domu v Mladé Boleslavi ve středověku a raném novověku“.

3. Historický kontext

Město Mladá Boleslav náleží mezi poddanská města založená v návaznosti na podhradské osídlení správního hradiště. Tržní osada Podolec se rozvinula v podhradí podél toku Klenice, kudy procházela dálková obchodní cesta směřující z Prahy na sever do Lužice. Právní statut získalo město v roce 1334, kdy na ostrožně nad soutokem Jizery a Klenice vysadil Jan Ješek z Michalovic poddanské město nymburským právem. Z hlediska založení tak patří k mladšímu horizontu lokací 14. století.³²

základní historická data:

1334 listina Jana Ješka z Michalovic (právní vysazení poddanského města, které v zásadě potvrdilo zřejmě již déle trvající proces)

1345 první zmínka o minoritském klášteře

1406 údajné královské privilegium (ztracené), na jehož základě si město mohlo postavit nový farní kostel

1436 Petr z Michalovic uzavřel s měšťany náboženský smír a ujal se opět svého majetku

1443 Jindřich z Michalovic daroval městu obchod se solí, z jehož výnosu se mělo město opravovat

1468 panství připadlo Janovi (Jarošovi) Tovačovskému z Cimburka (kališnického vyznání, náboženská tolerance, umožnil působení Jednoty Bratrské v MB a okolí)

1471 – 1574 nejstarší městská kniha „Kniha smluv rozličných“

³² Fr. Bareš, Paměti města Mladé Boleslavě, díl I a II, 1921; L. Beneš a kol., Mladoboleslavsko v proměnách času, 1997, s. 50 – 51, 60, 79 – 86; K. Kuča, Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, díl II., 1996, s. 27 – 46; D. Líbal a kol., shp města, SÚRPMO, 1960; K. Simon, Majetkové poměry členů boleslavského sboru jednoty bratrské na počátku 17. století; týž, Jednota bratrská ve správě města Mladá Boleslav na počátku 17. století, in: Boleslavica 13, 2013.

1483 – 1496 panství spravoval za nezletilého dědice Adama Ctibor Tovačovský z Cimburka (významná osobnost své doby, zastával řadu zemských úřadů a byl i literátem, svým správcem – purkrabím jmenoval Jana Císaře z Hliníku)

1493 - Ctibor Tovačovský vydal městský řád, který určoval práva a povinnosti všech vrstev obyvatelstva, měšťané získali nové výsady a svobody (právo pořádat druhý výroční trh, právo pečetit červeným voskem, atd.). V té době byla plně vyvinuta funkce městského písaře.

1496 - 1502 Adam Tovačovský z Cimburka

1502 – král Vladislav udělil na Adamovu žádost Mladoboleslavským privilegium, podle něhož mělo mýto vybírané v městské bráně připadnout obci, která byla povinna takto získaných prostředků používat na stavbu a opravu mostů u města; téhož roku věnoval Adam Tovačovský se svou matkou Johankou z Krajku Janu Cetenskému z Cetně za věrné služby dům v Mladé Boleslavi (... ten domek náš, který jest mezi branami sv. Víta...). Dům byl osvobozen od všech platů a povinností, pouze v časech války měli stát jeho majitelé na straně vrchnosti.

1502 - 1513 Johanka z Krajku (1502 získal boleslavské panství sňatkem Jan ze Šelmberka, zemřel 1508, katolík, leč tolerantní)

1507 - Johanka z Krajku darovala boleslavským měšťanům clo vybírané u města, v jeho okolí a v Bezděčíně, z jehož výnosu měli opravovat cesty pod Michalovici a od města ke Kosmonosům.

1513 - Kunrád Krajíř z Krajku

1528 – spojení dvou boleslavských předměstí, nově zvané Nové Město, jehož obyvatelé měli nadále požívat stejných práv jako obyvatelé Mladé Boleslavi včetně týdenního trhu

Jan Arnošt z Krajku

1554 - zahájena stavba vodárenské věže

1547 – Jan Arnošt se aktivně účastnil povstání (stal se předsedou osmičlenného výboru stavovské jednoty) a byl za to potrestán zabavením většiny majetku. Mladou Boleslav si směl ponechat, ale pouze jako manství.

Jan Arnošt přesídlil zřejmě do Mladé Boleslavi, poté co musel opustit nedávno přestavěný zámek v Brandýse n. L.

Kunrád, Jiří, Karel a Adam z Krajku se po řadu let snažili o získání svých bývalých práv, zápisu panství do zemských desek jako svobodného statku dosáhli 1576 za 10 000 kop gr. českých.

1588 – Marta z Veselice, která panství vzápětí předala Jiřímu z Lobkovic, který jej vyměnil s Bohuslavem Hasištejnským z Lobkovic za Chomutov. Ten potřeboval velké finanční částky na krytí svých ohromných dluhů a proto prodával nejprve části panství a nakonec donutil boleslavské měšťany, aby se vykoupili z poddanství.

1595 koupila mladoboleslavská obec za 20 000 kop gr.č. město Boleslav Mladý, totiž Staré Město, Nové Město, Podolec, ...

1600 listinou Rudolfa II. bylo město přijato mezi města královská, nadále mělo odvádět do královské komory 100 kop gr.č. ročně.

1593 – 1594 a 1595 – 1596 se zachovala nejstarší městská registra důchodů

V 15. století byli měšťané sdruženi v cechy. Největším cechem byli soukeníci, společný cech tvořily pekaři s mlynáři a perníkáři, další velký cech tvořily koželuži se ševci. Po roce 1468, kdy získal majetek Jan Tovačovský z Cimburka, který umožnil Jednotě bratrské působit ve městě a okolí, byly vytvořeny podmínky pro další rozvoj do té doby „průměrného“ poddanského města. Na přelomu 15. a 16. století se stala Mladá Boleslav jednou z nejvýznamnějších šlechtických rezidencí v severovýchodních Čechách.³³

Jednota bratrská byla původně malou komunitou, odštěpenou od širokého proudu českého utrakvistického vyznání. Od svého vzniku v roce 1457 ve východočeském Kunvaldu počty příznivců a vyznavačů rychle narůstaly zejména v důsledku jejich důrazu na biblické ideály, život v prostotě podle prvních křesťanů a popírání násilí. Jednota bratrská se ve svém učení na rozdíl od kališnické církve důsledně rozešla s katolictvím. Tím, že bratři na sklonku 15. století poněkud zmírnili své přísné představy o víře a životě, podařilo se jim získat řadu vlivných zastánců a ochranitelů, ke kterým patřili i Tovačovští z Cimburka. Učení jednoty bratrské brzo a silně zapustilo své kořeny i na Boleslavsku.

Mladá Boleslav se na přelomu 15. a 16. století stala významným sídlem Jednoty bratrské. Jednotě byly pro zřízení střediska s modlitebnou, školou a dalšími zařízeními dle jejich konfese darovány zřejmě ještě před koncem 15. století pozůstatky klášterního kostela minoritů. Založena byla bratrská tiskárna v domě čp. 77/II. První kniha Klaudiánova byla vytištěna v roce 1518.

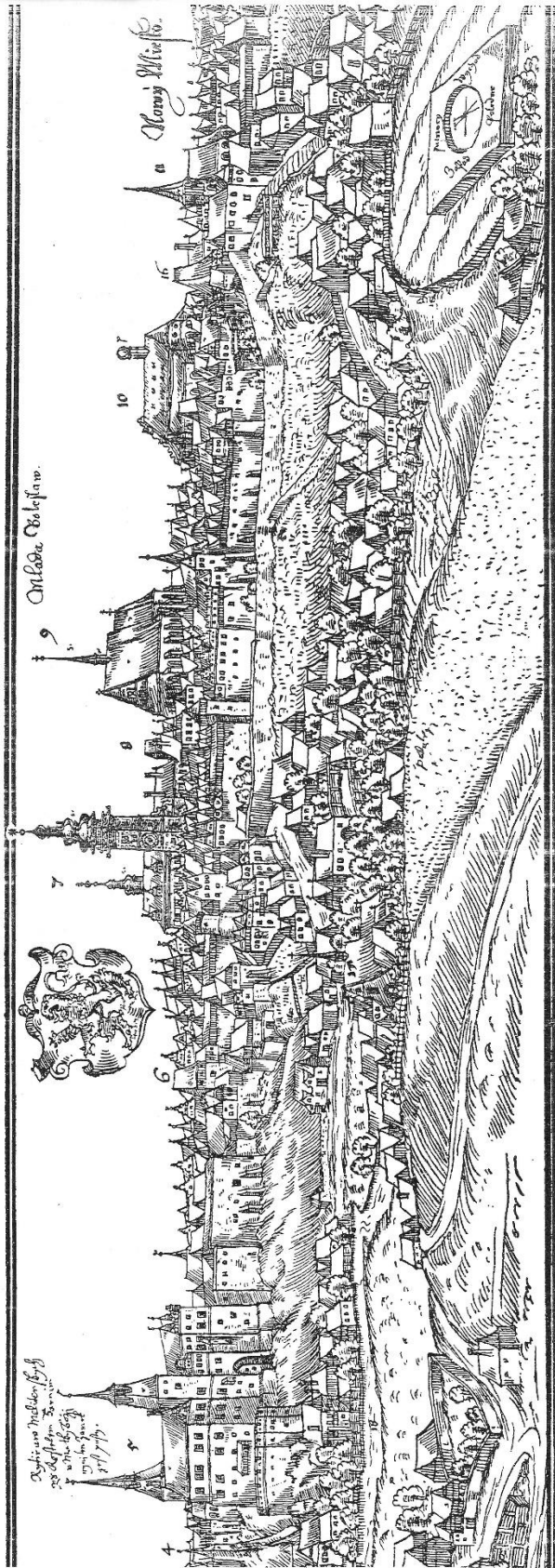
Členové bratrské církve byli kacíři nejen pro katolíky, ale i pro české utrakvisty. V roce 1508 vydal král Vladislav II. Královské mandáty, které nařizovaly vypovězení těch, kteří se hlásili k bratrské církvi, ze země a uzavření Sborů. Mandáty nebyly zcela dodržovány. Johanka z Krajku se synem Adamem vydala v roce 1500 privilegium, ve kterém zaručila Jednotě bratrské právo na jejím panství svobodně vyznávat víru, které záhy obnovila. Poté do Jednoty sama vstoupila a panství v roce 1513 přenechala svému bratru Kunrátovi. Krajířové z Krajku vlastnili Boleslav téměř 80 let. V 1. polovině 16. století byla Mladá Boleslav významným centrem bratrského života a byla nazývána bratrským Římem či Jeruzalémem. Doloženy jsou písemné kontakty s Lutherem, Kalvínem, Zwinglim nebo Erasmem Roterdamským. V roce

³³ P. Vorel, *Rezidenční vrchnostenská města v Čechách a na Moravě v 15. – 17. století*, 2001, s. 140 – 141.

1544 vydal Arnošt Krajíř z Krajků privilegium, v němž potvrdil práva a svobody, která město dostalo od jeho předchůdců. Po roce 1547 docházelo k opakovanému zákazu činnosti Českých bratří a uzavírání sboru (1568, 1585, 1589) a těžiště jejich působení se přesunulo na Moravu. Do jaké míry měly uvedené mandáty se zákazy činnosti dopad na život a stavební činnost ve městě, je otázkou. Po polovině 16. století pokračovala stavba Bratrského sboru za účasti stavitele M. Borgorelliho a zahájena byla novostavba radnice. S menšími přestávkami pokračovala i rozsáhlá výstavba bratrského střediska Na Karmeli.³⁴ Rovněž je doložena bohatá kulturní a vzdělávací činnost. Kromě bratrské školy byla ve městě škola kališnická a od 90. let 16. století také německá luteránská škola. Svoji školu měli i Židé. Od r. 1565 je doložena činnost utrakvistického literátského kůru. V předbělohorském období vlastnilo v Mladé Boleslavi dům velké množství šlechticů náležejících k Jednotě bratrské. Řada z nich se zdržovala jen přechodně, jiní byli ve službách boleslavské vrchnosti a jejich dcery náležely do Krajířovského fraucimoru.³⁵ Z významných osobností té doby je třeba ještě zmínit Jiřího Kezelia Bydžovského autora Kroniky Mladoboleslavské.

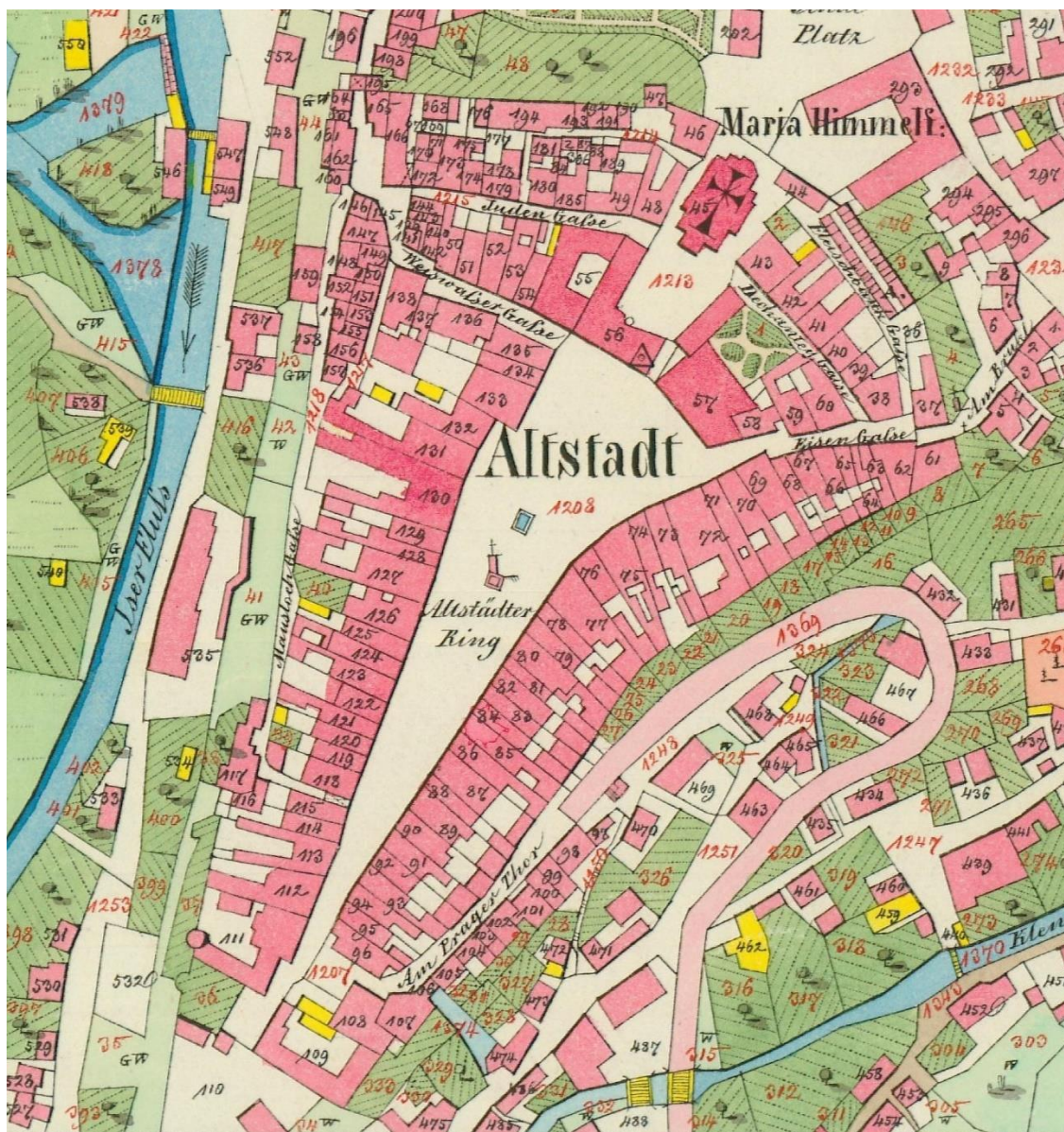
³⁴ L.Lancinger, T. Vlček, Mladá Boleslav, Klášter na Karmeli, shp, 2004, s. 1-2.

³⁵ A. Nachtmannová, Hradby v Mladé Boleslavi, dějiny objektů, rkp., s. 7.

Mladá Boleslav. Kresba Jana Willenberga z r. 1602.

(Z publikace Dra A. Podlahy a Dra J. Zahradníka: J. Willenberga Pohledy.)

Mladá Boleslav, císařský otisk mapy stabilního katastru z roku 1842 (Ústřední archiv zeměměřičství a katastru)

Mladá Boleslav, zaměření Staroměstského náměstí, J. Košťák, 1944 – 60.

3. Přehled domů

J. Košťák, zaměření Staroměstského náměstí, 1944 – 60, výřez jižní strany s půdorysy přízemí domů čp. 6 – 18.

Pohled na domy čp. 6 – 17 na snímku z 90. let 19. století (převzato z publikace Obrázky z Mladé Boleslavi, 2017).

Dům čp. 6

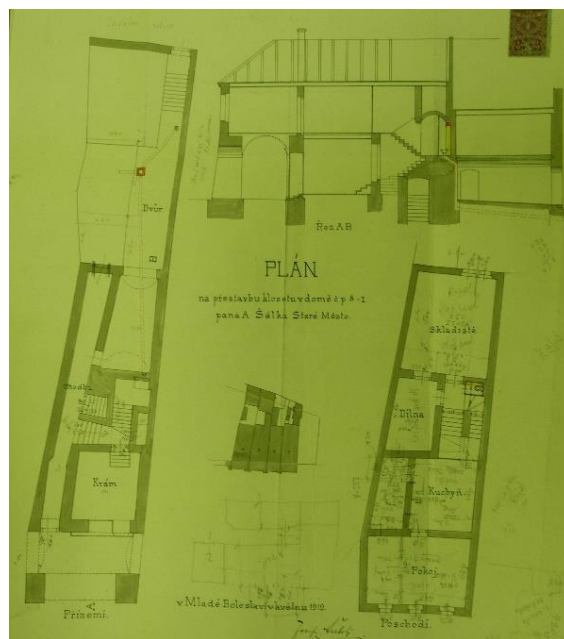
Dům stojí v nárožní poloze při vjezdu na náměstí od Pražské brány. Byl vystavěn na parcele šířky zhruba 9,5 metru. První zmínka o objektu pochází z roku 1539, kdy byl majitelem domu Tomáš Kovář, primus. Jádru objektu je datováno do 16. století. Z něj pravděpodobně pocházejí některé konstrukce sklepů pod přední částí půdorysu s pískovcovými půlkruhovými portály s úzkým okosením.³⁶

Dům čp. 7

Dům na parcele šířky 8 metrů je patrový s loubím do náměstí. K roku 1525 je uváděn majitel Jan Rohovnický. Nadzemní části domu pocházejí převážně z přestavby 18. století, případně mladší. V popise se uvádí sklep s valenou klenbou přístupný poklopem v podlaze.³⁷

Dům čp. 8

Dům na parcele šířky 7 metrů je patrový s podloubím do náměstí. První zmínka o objektu je z roku 1526.³⁸ K nejstarším dochovaným konstrukcím pravděpodobně ze závěru 15. a 16. století patří sklepy přístupné půlkruhovými portály s okosením (sklep pod přední částí půdorysu a sklep hloubený ve skalním podloží pod zadní částí domu, další sklep ve skále pod náměstím). Na plánech z roku 1919³⁹ si lze povšimnout situace komunikačního uzlu s navazujícím odlišně výškově uspořádaným zadním dílem, který odpovídá dispozici síňového domu. Ze síně, která má mírně zvýšenou úroveň podlahy, vedlo schodiště na mezipodestu, z níž byla vytápěna zadní obytná místnost nad komorou.

Plán na přestavbu klosetu v domě čp. 8 – I z r. 1919 (SOKA Mladá Boleslav)

³⁶ Průzkum nebyl proveden, údaje byly čerpány ze stavebně historického průzkumu města, D. Líbal a kol., 1960.

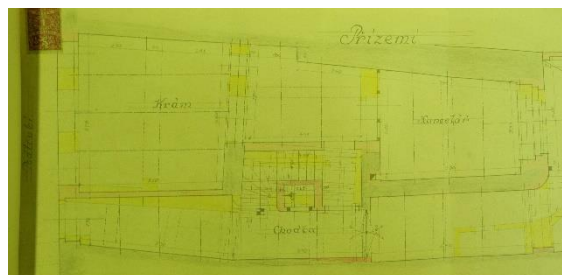
³⁷ dtto

³⁸ dtto

³⁹ SOKA Mladá Boleslav, fond Archiv města Mladá Boleslav

Dům čp. 9

Dům byl radikálně přestavěn ve 30. letech 20. století. Parcela domu má šířku 9 metrů. První zmínka o domě pochází z roku 1526. V roce 1616 měl být údajně zpustlý dům obnoven („znovu vyzdvižen“). Ve sklepech sklenutých převážně cihelnými klenbami bylo zaznamenáno torzo gotického portálu.⁴⁰

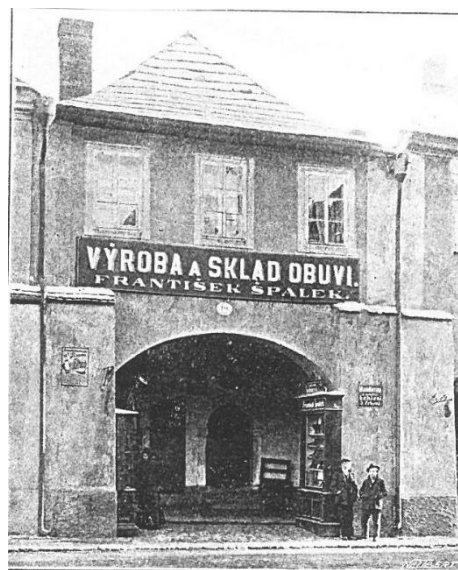

Projekt na přestavbu domu čp. 9 – I z roku 1932 (detail) – půdorys přízemí (SOKA Mladá Boleslav)

Dům čp. 10

Dům čp. 10⁴¹ stojí na jižní straně náměstí na parcele šířky přibližně 8 metrů (respektive 7,5 až 8 metru). Majitelé domu jsou z archivních zpráv známi až od druhé třetiny 16. století. Cena domu v průběhu 2. poloviny 16. století postupně rostla (1553 – 292 kop, 1564 – 450 kop, 1609 – 650 kop), ve srovnání s ostatními domy na náměstí ale byla spíše podprůměrná. Mezi majiteli jsou uváděna příjmení „Krejčí“, „Bradýř“, „Písař“, od roku 1609 je u jména majitele uvedeno povolání ševce.⁴²

Nejstarší dochovanou částí domu je schodišťová šíje ze síně do zadní polozapuštěné komory s dochovaným pozdně gotickým portálem. Portál je půlkruhový s okosenou hranou snad s trojúhelnými patičkami (poškozeny) a je lícem obrácen ke vstupní šíji. Výstavbu tohoto zděného jádra domu lze předpokládat v závěru 15.

Dům čp. 10 (Album města Mladé Boleslavě)

nebo v 1. třetině 16. století. Zděná mohla být tehdy pouze část domu se zadní polozapuštěnou zřejmě plochostropou komorou, která se však v původní podobě nezachovala. Kromě parcelní stěny s čp. 11 byly ostatní obvodové stěny zadní komory přezděny nebo vyzděny nově.

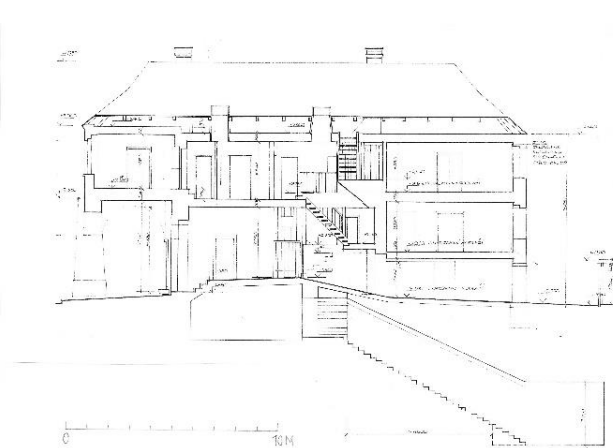
⁴⁰ Průzkum nebyl proveden, údaje byly čerpány ze stavebně historického průzkumu města, D. Líbal a kol., 1960.

⁴¹ E. Vyletová, P. Načeradská, Mladá Boleslav, dům čp. 10, stavebně historický průzkum, 2003.

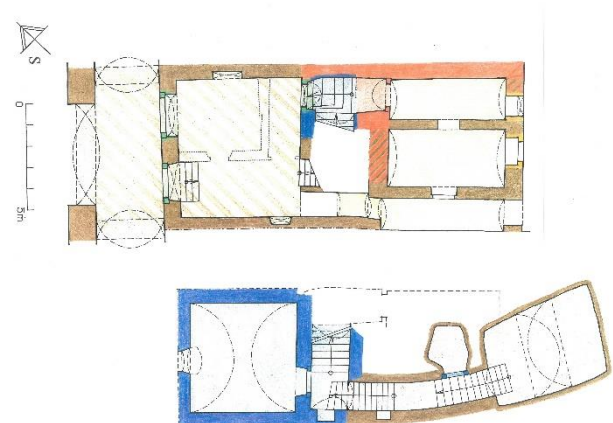
⁴² Příjmení v té době obvykle odpovídala živnosti dané osoby případně jejich předků. Za konzultaci děkuji A. Nachtmannové.

Přední sklep je oproti schodišťové šíji s portálem do zadní komory mladšího původu, jak vyplývá z druhotného napojení schodiště ke sklepu na šíji k zadní komoře. Pochází pravděpodobně z 2. poloviny 16. století. Svými rozměry 5 x 5 metrů odpovídá zhruba půdorysu síně v přízemí s tím, že vnitřní líc stěn je na obou stranách ustoupen o 0,7 metru. Je přístupný pískovcovým půlkruhovým portálem bez okosení obráceným lícem ke schodišti. Špaleta má trámkový překlad. Původní trámkové byly před provedením dendrochronologického průzkumu odstraněny a nahrazeny novými. Sklep je sklenut valenou klenbou z lomového kamene s vrcholnicí kolmou k průčelí. Vstupní šíje z náměstí chybí. Dendrochronologickým průzkumem byl datován pouze druhotně užitý trámek v konstrukci schodiště do spodního sklepa s datem kácení dřeva 1548/1549.⁴³

Dům představuje typický příklad síňového domu na úzké parcele s polozapuštěnou komorou a polopatrem. Prostorové uspořádání domu určila pozdně gotická výstavba, z níž se však zachovala pouze schodišťová šíje s nástupem do zadní komory a možná části obvodových zdí. Ačkoliv nadzemní části domu jsou převážně až barokní, evokují dobře představu síňového domu. Po odstranění dodatečných vestaveb přední části přízemí tak máme před sebou ojediněle dochovaný prostor vysoké síně s jejími typickými znaky, k nimž patří v jednom rohu vstup na schodišťovou šíji do polosuterénu s černou kuchyní nad ní, v opačném rohu úzký průchod do dvora, uprostřed je pak podesta se schody do mezipatra. Z řezu je dále patrné, že podlaha síně byla oproti úrovni terénu náměstí zhruba o 0,5 metru zvýšena.

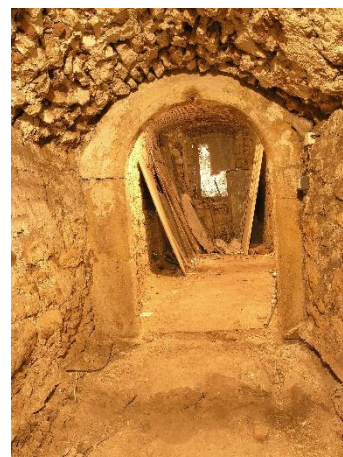
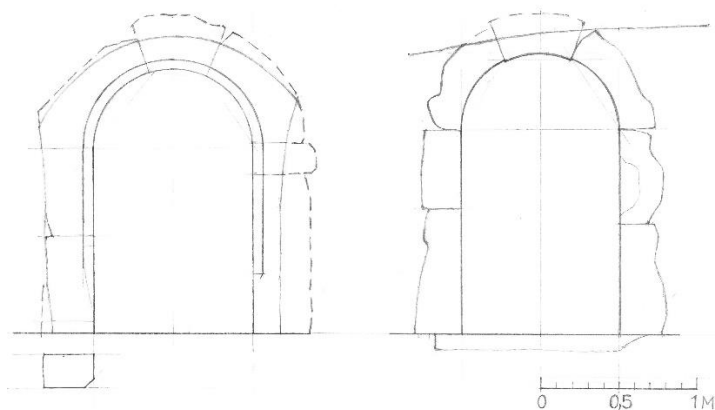

Dům čp. 10, podélný řez (zaměření Atelier KK Mladá Boleslav, 1992)

Dům čp. 10, půdorys přízemí a sklepa s vyhodnocením stavebního vývoje, červěně – gotický původ, modře – renesanční

⁴³ E. Vyletová, T. Kyncl, Mladá Boleslav, dům čp. 10, Dokumentace druhotně užitých prvků, OPD, 2009.

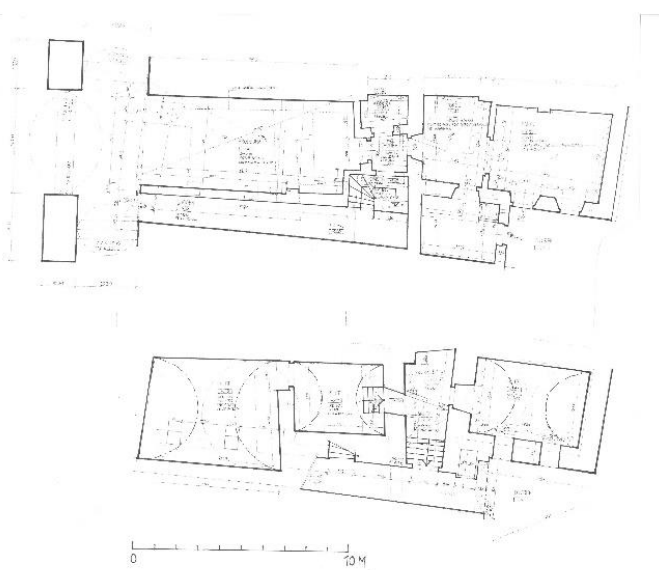
Dům čp. 10, portály do zadní komory a do předního sklepa (E. Vyletová, shp, 2003)

Dům čp. 11

Dům čp. 11 stojí na jižní straně náměstí na parcele šířky zhruba 8 metrů. Dům je patrový, krytý sedlovou střechou s hřebenem kolmým k uliční čáře. Průčelí do náměstí má zachováno podloubí. Přízemí bylo přestavěno ve 20. století. Z původní výstavby domu se zachovaly konstrukce suterénu a polosuterénu.

V přední části je situován sklep o šířce kolem 5 metrů zaujímající tak necelou šířku parcely. Je sklenut valenou klenbou z lomového pískovce. Vstupní portál byl zřejmě sesazen z druhotně použitých částí ostění. Špaleta má překlad z trámků. Navazující prostory suterénu jsou oproti přednímu sklepu výrazně užší. Střední část dispozice zaujímá sklep o šířce kolem 3,2 metru sklenutý valenou klenbou z pravidelnějších kvádrů, která je k oběma

Dům čp. 11, půdorys přízemí a sklepů (zaměření Ateliér KK Mladá Boleslav)

vstupům (vstupu z chodby z polosuterénu i vstupu do předního sklepa) druhotně přizděna. V zadní části dispozice je situována polozapuštěná komora se zvýšenou úrovní podlahy oproti přednímu sklepu. Vstup do komory i protilehlý vstup do sklepa pod střední částí půdorysu mají v nadpraží pískovcový překlad s okosenou hranou. Dochované konstrukce lze nejspíše datovat až do 16. století, případně do závěru 15. století. Bližší určení stavebního vývoje je ale za současného stavu poznání nejisté. K dispozici je pouze velmi nepřesné zaměření, nálezové situace jsou navíc necitlivě provedenou obnovou částečně znejasněny. Další poznatky ke stavebnímu vývoji by mohl přinést hloubkový stavebně historický průzkum včetně dílčích specializovaných průzkumů (například dendrochronologický průzkum trámů překladu vstupů).

Dům čp. 11, přední sklep.

Z hlediska typologie se jednalo o síňový dům. Podle půdorysu suterénu byla dispozice trojdílná. Lze předpokládat, že nad předním sklepem bývala síň, na niž navazoval střední díl, jehož délka v daném případě zaujímala zřejmě více než třetinu celkové délky domu. V zadní části navazoval komorový díl obsahující polozapuštěnou komoru. Podél komorového dílu probíhal volný průchod do dvora.

Dům čp. 11, portál do sklepa uprostřed dispozice

Pohled ke vstupu ze sklepa

Dům čp. 12

Dům čp. 12 stojí na jižní straně náměstí na parcele šířky zhruba 9,5 metru. Dům je patrový, krytý sedlovou střechou

Dům čp. 12, fragment konzoly zaniklé klenby síně.

s hřebenem kolmým k uliční čáře. Průčelí do náměstí má zachováno podloubí. Nejstarší zmínky o majitelích domu jsou známy až z počátku 16. století. V roce 1527 se uvádí cena domu 100 kop, která postupně narůstala na 360 kop v roce 1564. K výraznějšímu nárůstu ceny domu pak dochází až v roce 1574 (610 kop) a zejména v roce 1595 a to více než dvojnásobnému

(1400 kop). Povoláním byli majitelé v průběhu 16. století nejčastěji ševci, dále pak na řemeslo majitelů poukazují příjmení „Krejčí“, „Truhlář“.⁴⁴

Z dochovaných konstrukcí dnešního domu můžeme připsat pozdně gotickému původu obvodové stěny předního sklepa se vstupní šíjí z náměstí a jádro obvodových stěn zadního komorového dílu. Přední sklep přibližně čtvercového půdorysu o straně cca 7 metrů zaujímá necelou šířku parcely kromě asi 1,5 metru širokého pásu podél parcelní stěny s domem čp. 13. Sklep je sklenut dvěma valenými klenbami s trojúhelnými výsečemi na dvojici pilířů, které odpovídají nosné dělicí

Dům čp. 12, pohled ze dvora, stav 1994.

Dům čp. 12, půdorys přízemí a sklepa s vyhodnocením stavebního vývoje: červeně – pozdně gotické, modře – 2. polovina 16. století.

⁴⁴ P. Načeradská, Mladá Boleslav, dějiny domu čp. 12, 2000.

zdi v přízemí. Přední sklep byl původně plochostropý, stávající klenba na střední pilíře byla vložena dodatečně. Obvodové zdivo a zdivo kleneb je z lomového pískovce. Střední pilíř je vyzděn z tesaných kvádrů s okosenými hranami s pravouhle zalomenými náběhy. V čelní stěně sklepa se zachovalo vyústění sklepní šíje z náměstí se čtyřmi kamennými schodišťovými stupni.

Dům čp. 12, detail klenby prostoru před vstupem do zadní komory v přízemí

Komorový díl s čelní stranou vzdálenou od průčelí (bez podloubí) cca 13,5 metru obsahuje valeně klenutý sklep a komoru v přízemí. Půdorysné rozměry sklepa jsou zhruba 4 x 5,4 metru, komora nad ním je zhruba o 0,5 metru širší. V čelní stěně komory v přízemí se z původního vstupu zachovalo pouze torzo stojky s náběhem trojúhelné patičky. Stávající vstup do sklepa pod komorou je až součástí mladší etapy vývoje.

Dům čp. 12, přední sklep s pohledem k bývalé vstupní šíji z náměstí (vpravo), vlevo sestup do spodních sklepů tesaných ve skále

Při renesanční přestavbě byl prostor vysoké vstupní síně rozdělen na dva, z nichž jeden nadále plnil funkci síně. V jejím levém zadním rohu pokračoval průchod do dvora, v pravém rohu pak navazovala schodišťová šíje do zadního sklepa. Pravděpodobně v této souvislosti došlo i k prohloubení zadní komory na úroveň sklepa. Sín v přízemí byla pravděpodobně klenutá, jak lze usuzovat podle dochovaného torza konzoly v obvodové stěně.

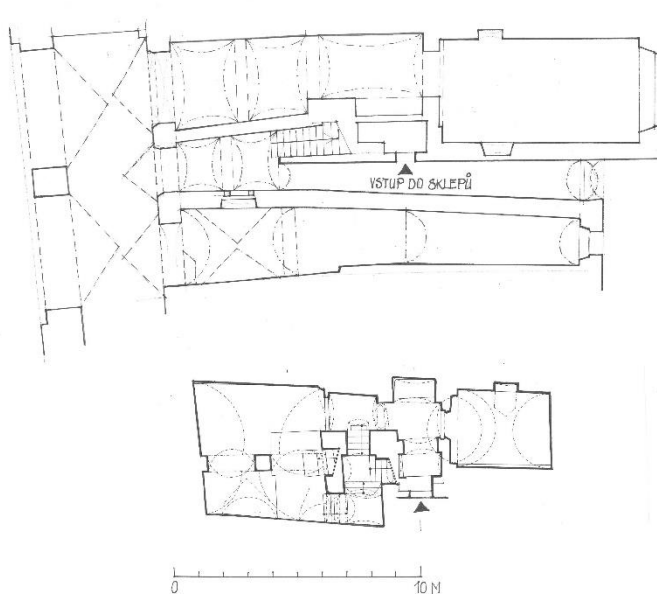
Dům čp. 12, zadní sklep

Dům čp. 13

Dům čp. 13 stojí na jižní straně náměstí na parcele šířky zhruba 10 metrů. V písemné zprávě z roku 1514 se uvádí, že „1514... Havel Mrhal domek, který udělal znovu na městišti,...“. V roce 1524 byla cena domu 120 kop, v roce 1548 pak 400 kop a až při prodeji v roce 1611 se uvádí 1000 kop. Mezi majiteli jsou uváděna příjmení „Kožešník“ a dále povolání ševce.⁴⁵

Patrový dům je krytý sedlovou střechou s hřebenem kolmým k uliční čáře. Podloubí v přízemí se do náměstí otvírá dvěma oblouky. Nadzemní části domu jsou pravděpodobně až dílem přestavby po třicetileté válce. Dům byl zřejmě značně poškozen, jeho cena klesla v roce 1637 na 300 kop oproti 1000 kop v roce 1611. V přízemí je dům rozdělen v zásadě na dva podélné trakty. Východní trakt s vysunutým „komorovým“ dílem do dvora má šířku 5,5 metru.

Dům čp. 13, půdorys přízemí a sklepů.

Nejstarší část dispozice zřejmě tvoří sklep v přední části suterénu. Sklep o šířce 5,5 metru je sklenut valenou klenbou s lehce stlačeným obloukem a trojúhelnými výsečemi. Původ sklepa lze klást pravděpodobně do počátku 16. století snad v souvislosti s přestavbou uváděnou k roku 1514. Původní vstup se nezachoval, situace při vnitřní stěně zanikla s mladšími stavebními úpravami dispozice v přízemí. V přízemí odpovídá šířce sklepa podélná stěna oddělující zhruba 3 metry široký boční podélný trakt. Jádro této stěny může být pozůstatkem dispozice domu z 16. století. Lze předpokládat, že nad předním sklepem byla situována vstupní síň, podél které mohl v první fázi vývoje probíhat průjezd. Přední část přízemí měla oproti zadnímu dílu převýšené proporce, které jsou i přes mladší vestavby zřejmé. Původ komorového dílu je nejistý, může být až dílem přestavby 17. století. Sklep, který je situován pod ním, má zhruba poloviční délku.

⁴⁵ P. Načeradská, dějiny domu čp. 13, 2000.

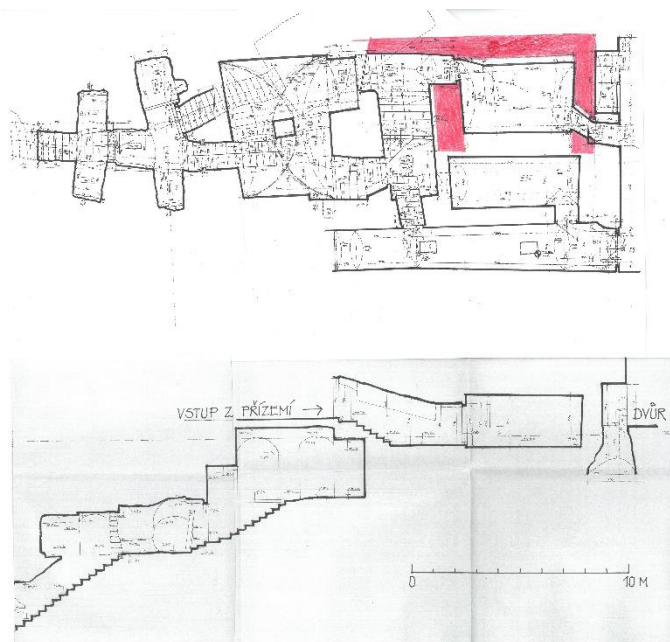
Dům čp. 14

V místě domu probíhala ve středověku soutka.⁴⁶

Dům čp. 15

Dům čp. 15 stojí na jižní straně náměstí na parcele šířky kolem 11 metrů. První zmínky o objektu se vztahují k roku 1480⁴⁷, další majitelé jsou uváděni k roku 1498. Cena domu v roce 1533 byla 325 kop, 1553 - 450 kop, 1572 - 540 kop. Výrazně vzrostla mezi lety 1572 a 1607 na 1000 kop.⁴⁸

Nejstarší dochované jádro domu tvoří zadní polozapuštěná komora s pozdně gotickým portálem a vstupní šíjí při obvodové zdi. Pískovcový portál je osazen u vnitřního líce stěny sklepa. Portál je obdélný s okosenou hranou a rohovými konzolkami za okosením. Klenba byla do prostoru vložena dodatečně, vůči portálu je dodatečný i vnější líc stěny, která byla pravděpodobně v souvislosti s vložením klenby přizděna. Stávající situování dvou komor vedle sebe souvisí až s mladším vývojem. Původní šířka zadní komory byla oproti stávající zřejmě větší.

Dům čp. 15, půdorys sklepů a podélný řez s nástupní šíjí do zadní polozapuštěné komory (zaměření GEMMA, 1999). V půdoryse je červeně vyznačeno gotické jádro zadní polozapuštěné komory.

Přední sklep o šířce 6,5 metru je sklenut valenou klenbou s vrcholnicí ve směru hloubkové osy domu. Klenba je z pískovcových pravidelnějších kvádrů. V čelní stěně je pod úrovní podlahy umístěn vstup do spodních sklepů tesaných ve skále. Vstup má pískovcový portál, jehož záklenek je složený ze dvou kusů ostění tvořících

⁴⁶ D. Líbal a kol., stavebně historický průzkum města, SÚRPMO, 1960.

⁴⁷ Dtto.

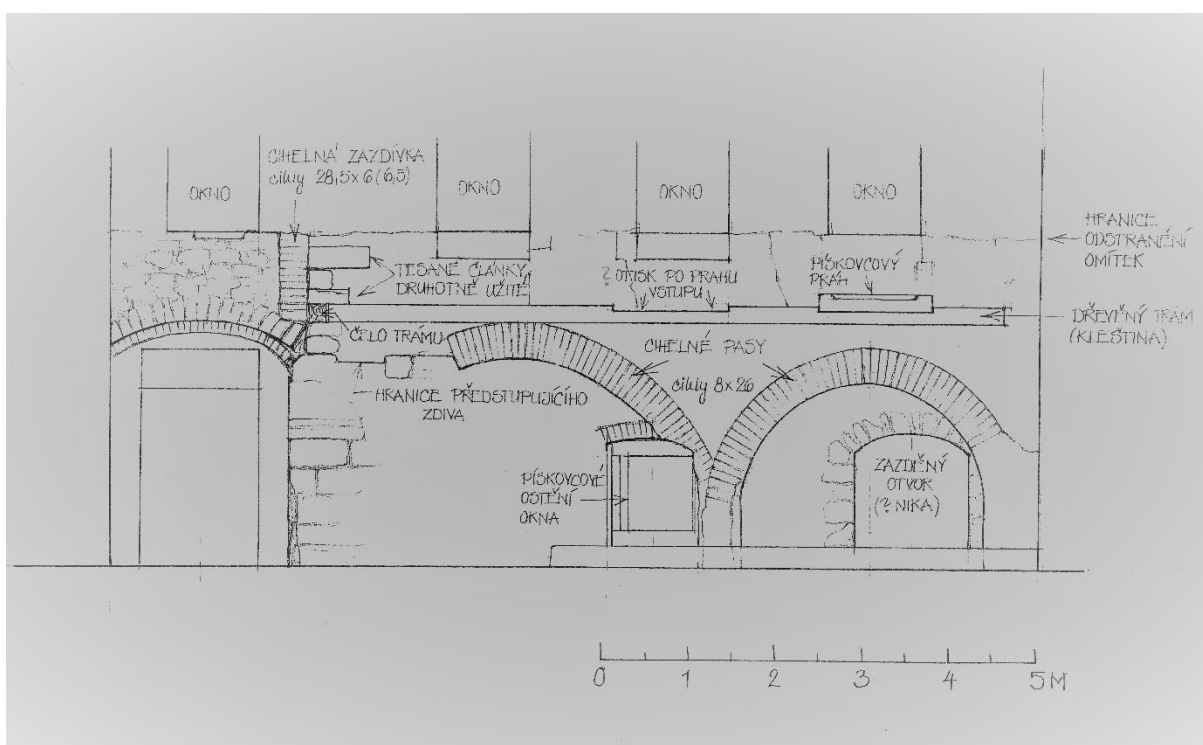
⁴⁸ P. Načeradská, dějiny domu čp. 15, 2000.

zhruba eliptický oblouk. Po schodišti jsou přístupné nejprve postranní lochy a po dalším schodišti spodní sklep pod náměstím a další sklep směrem pod zadní částí domu zasahující zřejmě částečně i pod půdorys domu čp. 16.

Při přestavbě pravděpodobně v 16. století bylo dvorní průčelí zadní místnosti nad komorou vysunuto na přízděné pasy. Tím došlo ke zvětšení obytné místnosti mezipatra.

Dům čp. 15, portál do zadní komory. Pohled od vstupu k dvorní stěně komory.

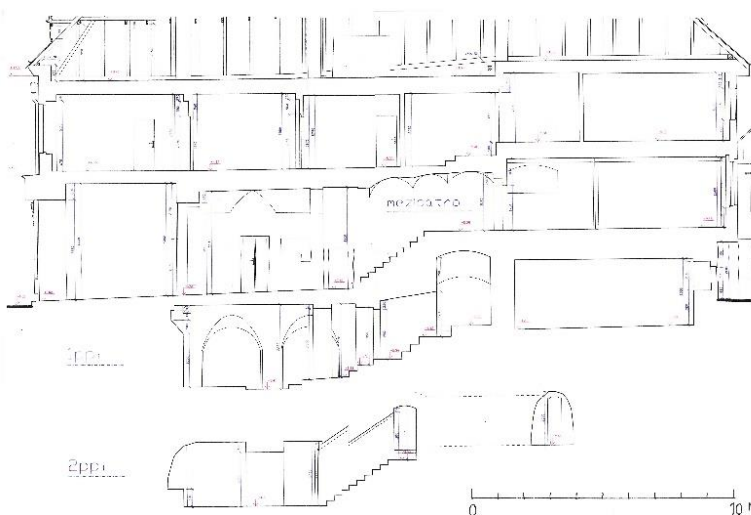

Dům čp. 15. Dokumentace dvorní stěny, Nálezová zpráva OPD, E. Vyletová, 2006

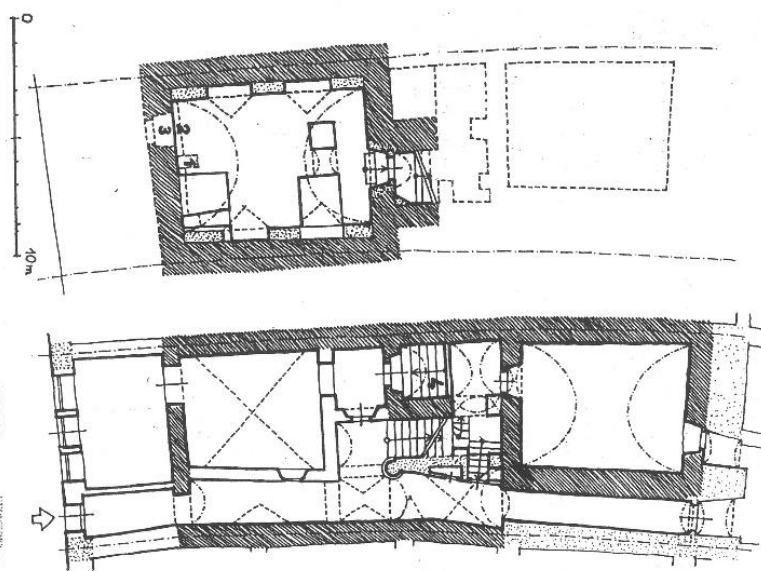
Dům čp. 16

Dům na parcele o šířce 8 metrů představuje typický příklad dispozice síňového domu se zadní polozapuštěnou komorou.⁴⁹ První písemná zpráva o domě je datována k roku 1480 a patří tak k nejstarším zápisům boleslavských městských knih.⁵⁰ Majitelem byl Prokop Krejčí, který vlastnil dům nejméně 27 let pravděpodobně však déle. Všichni majitelé domu, kteří se vystřídali ve vlastnictví od konce 15. do počátku 17. století, zastávali funkce městského radního a dva z nich rychtáře (1566 Václav Nosek Novinka) a primase (1596 Symeon Strenický). Povoláním byli ševci nebo krejčí. Větší přestavbu lze předpokládat na základě archivních zpráv a rozboru objektu v závěru 15. a na přelomu 16. a 17. století. Tehdy vlastnil dům po dlouhé období téměř 30 let do roku 1615 Simeon Strenický, krejčí, radní a primas.

Jádro domu tvoří zadní polozapuštěná komora, podél které probíhá úzký průchod do dvora. Přední část půdorysu v celé šíři zaujímal převýšená síň, v jejímž levém rohu (na opačné straně než průchod do dvora) je situován nástup na

Mladá Boleslav, dům čp. 16, podélný řez, SÚRPMO, 1997

Dům čp. 16, půdorys sklepů a přízemí s vyznačením gotické a renesanční fáze (M. Radová – M. Hauserová, 1992)

⁴⁹ M. Radová – M. Hauserová, Síňový dům, in: *Archeologia historica*, 17/1992, s. 99 – 111; M. Hauserová, Vývoj městského obytného domu ve středních Čechách, kandidátská disertační práce, 1989; J. Žižka, dům čp. 16, zjednodušený stavebně historický průzkum, 1996, rkp.

⁵⁰ P. Načeradská, dějiny domu čp. 16, 2000.

schodišťovou šíjí do zadní polozapuštěné komory. Nad vstupní šíjí do zadní komory v úrovni mezipatra se nacházela černá kuchyně, z níž byla vytápěna obytná místnost nad komorou. Přední sklep původně s trémovým stropem na celou šířku parcely byl přístupný šíjí z náměstí a v rané fázi vývoje nepochybně i ze síně. Nejstarší dochované architektonické prvky jsou pozdně gotického původu. Původ konstrukcí byl dosavadními průzkumy datován do období 2. poloviny 15. století, přičemž u obvodového zdiva zadní komory bylo uvažováno o případném starším původu. V rámci předchozích průzkumů se automaticky předpokládalo, že dům byl vystavěn na původní gotické parcele vytyčené při vysazení města. Otázka původní šíře parcely ale zůstává v daném případě otevřená.

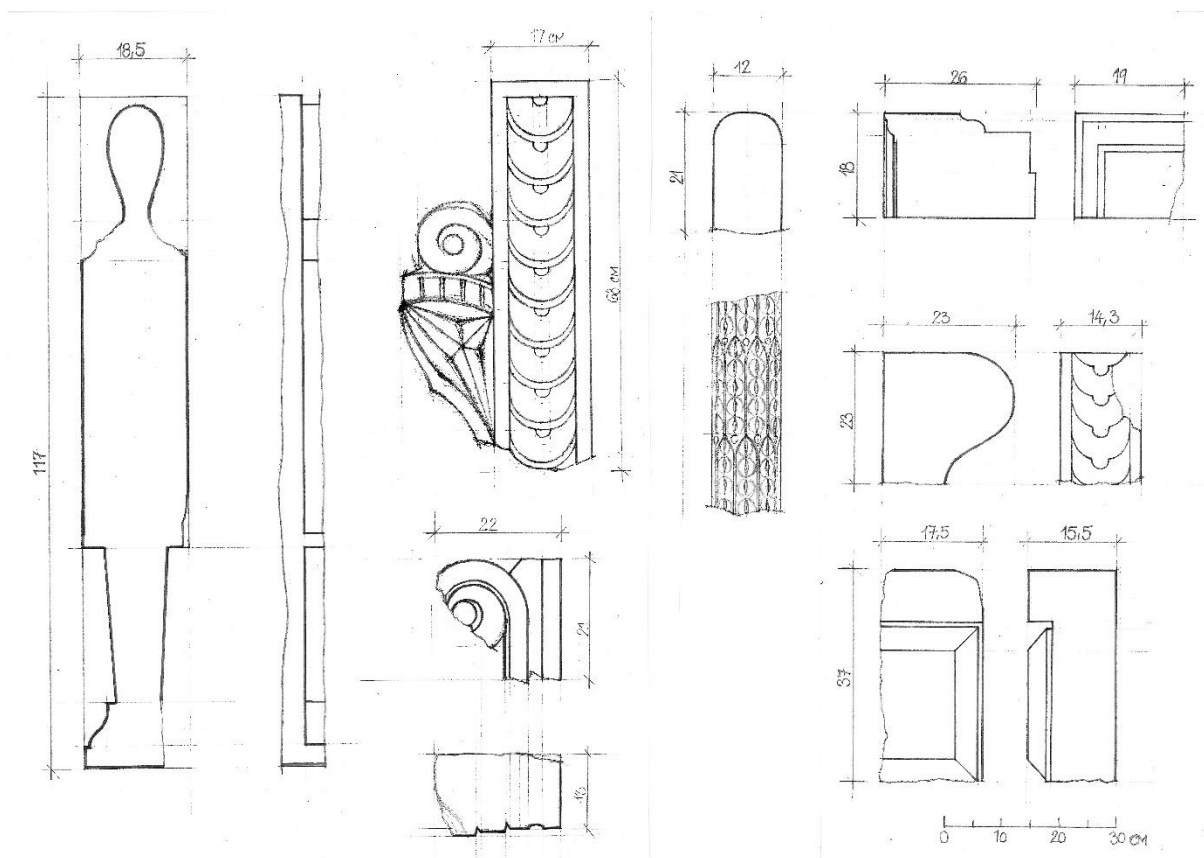
Další významnou etapu stavebního vývoje představuje renesanční přestavba, která probíhala zřejmě ve dvou fázích. Do prostoru převýšené síně bylo vestavěno schodiště s lodžii. Její čelní stěna se sdruženými okny byla ale k toskánskému pilíři v dolní části schodiště přisazena druhotně. Součástí renesanční přestavby bylo vysunutí zadní stěny v mezipatře směrem do dvora na přízděné pilíře obdobně jako v případě sousedního domu čp. 15. Touto úpravou byl o něco zvětšen obytný prostor nad komorou. V rámci renesančních přestaveb bylo ve dvoře vystavěno boční křídlo a další objekt přistavěn k hradbě. Jako jeden z mála domů náměstí si zachoval části malířské výzdoby na exteriéru i v interiéru. Nálezy fragmentů architektonických článků druhotně zazděných v obvodovém zdivu, které byly dokumentovány v průběhu rekonstrukce objektu na konci 90. let 20. století, umožňují alespoň částečně si utvořit představu o jejich rozmanitosti. Pocházejí nejméně ze dvou etap, pravděpodobně ze závěru 16. a ze 17. století.

Dům čp. 16, detail klenby lodžie s fragmenty renesanční malby

Dům čp. 16, pohled na schodiště do mezipatra s lodžii (SOKA Mladá Boleslav)

Mladá Boleslav, dům čp. 16, dokumentace architektonických článků druhotně zazděných v obvodových stěnách (výběr), E. Vyletová, 1997.

Domy čp. 17 a 18

Domy čp. 17 a 18 stojící na jihovýchodní straně náměstí tvořily do roku 1534 jeden objekt.⁵¹ Jeho rozdělení na dva máme v daném případě bezpečně doloženo archivními zprávami. Dům je na uvedených parcelách poprvé zmiňován k roku 1480, kdy byl majitelem Prokop Krejčí. V roce 1534 jej prodal Matěj kardinál kožešník Václavovi ševci a Jiříkovi krejčímu za sumu 265 kop míšeňských, kteří si dům rozdělili. „Jiřík krejčí volil sobě stranu větší ... se všemi pivnicemi, s lochy, se vší síní tak, jak nyní jest zastížena v mezích svých ...“ (dnešní čp. 17). Tato strana byla odhadnuta na 165 kop míšeňských. „Václav švec volil sobě stranu menší se sklepem ...“ (dnešní čp. 18), která byla odhadnuta na 100 kop míšeňských. Již o dva roky později dům (dnešní čp. 17) Jiřík krejčí za cenu 200 kop míšeňských prodává. Během let 1541 – 1558, kdy několikrát měnil majitele, se jeho cena pohybovala kolem 350 kop. Více než dvojnásobně na 900 kop míšeňských pak vzrostla mezi léty 1558 – 1591, kdy dům

Dům čp. 17, půdorys sklepů, přízemí a podélný řez s vyznačením stavebního vývoje, červeně – gotické, modře – kolem 1570 (s využitím zaměření M. Fuchse)

vlastnil Ondřej Slovák švec. Do uvedeného období je datována celková přestavba domu. Potvrdil ji i dendrochronologický průzkum na základě datování kleštiny v průčelní stěně do náměstí. Dřevo, z níž byla zhotovena, bylo káceno na přelomu let 1568/69.

⁵¹ E. Vyletová, P. Načeradská, J. Kyncl. Mladá Boleslav, dům čp. 17/I. Stavebně historický průzkum. Praha 2004; E. Vyletová, Ke stavebnímu vývoji domů a dělení parcel na přelomu pozdního středověku a raného novověku v Mladé Boleslavi, in: Svorník, v tisku.

Stavební vývoj sledovaného období je do značné míry čitelný v zadním komorovém díle domu čp. 17. Z porovnání půdorysu sklepa a komor v přízemí je na první pohled zřejmé, že náleží dvěma odlišným stavebním etapám. Podélná stěna oddělující chodbu i stěna mezi dvěma komorami v přízemí probíhají nad klenbou sklepa a neodpovídají jim

Dům čp. 17, zadní sklep, pohled k dvorní stěně.

žádné nosné konstrukce v suterénu. V přízemí je pak půdorys domu směrem do dvora oproti sklepu o poslední komoru delší. Do této komory ústí okenní otvor ze sklepa, který je opatřen na vnější straně kamenným ostěním. Vzájemný vztah těchto prostor je dobře viditelný v podélném řezu. Sestoupíme-li do sklepa, všimneme si dalších skutečností, které nasvědčují více etapám stavebního vývoje. Na několika místech je patrné, že klenba byla do prostoru sklepa vložena dodatečně. U zadní stěny s okenní špaletou, která má dovnitř prostoru mírně vypouklý půdorys, tak lze usuzovat podle fragmentu omítky zabíhající pod zdivo klenby. Dalším

Dům čp. 17, přední sklep, vlevo vstup s portálem sesazeným z druhotně použitých ostění.

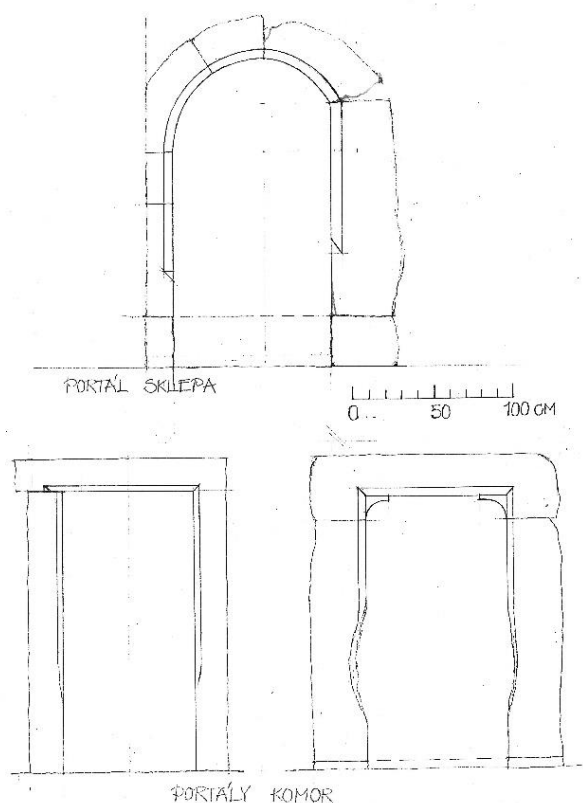

Pohled k otvoru v pravém rohu sklepa, který je pravděpodobně pozůstatkem původního vstupu

detailem, který by mohl nasvědčovat složitějšímu vývoji a nutnosti vyrovnat se se starší situací, je odlišné založení klenby na obou podélných stranách. Klenba s vrcholnicí ve směru hloubkové osy domu je vyzděná z obdélných hrubě přitesávaných kvádrů. Zatímco při parcelní hranici s domem čp. 16 je klenba založena na zhruba 70 cm vysoké podezdívce z nepravidelného drobnějšího lomového kamene, na protilehlé straně

probíhá zdivo plynule ve shodné struktuře již od podlahy. Při nároží s přední stěnou je výklenek, k němuž je zdivo klenby přizděno. Výklenek odpovídá otvoru v čelní stěně, jehož parapet je ve výšce 2 metry nad podlahou. Stávající vstup do sklepa je umístěn v opačném rohu při parcelní stěně s čp. 16. Dovnitř prostoru se obrací špaletou, z vnější strany je osazen xpískovcovým portálem složeným z ostění pocházejícím minimálně ze dvou portálů. Levá polovina má jednotně provedené ostění s okosenou hranou vycházející z trojúhelné patičky, zatímco pravá část oblouku a stojka, která má patičku pravoúhle zalomenou, náležely jinému portálu.

Do období před rozdělením domu můžeme datovat obvodové stěny zadního sklepa. Pozůstatkem původního vstupu je pravděpodobně otvor s úrovní prahu zhruba 2 metry nad

současnou podlahou nacházející se u protilehlého nároží oproti stávajícímu vstupu. Změna pozice vstupu by pak byla i vysvětlením pro druhotné použití ostění vstupního portálu, který tak mohl být sesazen z částí ostění vyjmutých ze zazdívaných vstupů právě po rozdělení domu.

Na základě poznatků získaných z průzkumu stavby a archivních zpráv lze shrnout závěry o zástavbě parcely před rozdělením domu. Podle součtu parcel obou domů měla původní gotická parcela šířku kolem 13 – 14 metrů. Komorový díl zaujímal necelou polovinu šířky parcely a jeho čelní stěna

byla od průčelí vzdálena 13 metrů. Ze zprávy o dělení domu z roku 1534 si můžeme utvořit přibližnou představu o rozmístění některých prostor a jejich provozu na parcele. Ze zprávy vyplývá, že většina popisovaných prostor byla umístěna na polovině parcely přiléhající k domu čp. 16. Na této straně parcely byla situována síň (a to v celé šíři dnešního domu čp.17), nacházely se zde komory, nad dolními komorami světnice, dále pivnice a lochy (podle dobového významu těchto slov se jednalo o sklepy). Byly zde umístěny také maštale. Okna světnice byla podle popisu obrácena na stranu k oddělené části pozdějšího domu čp. 18. Na

tutéž stranu byly zřejmě orientovány i vstupy z komor a maštalí, které měly být po rozdělení domu zazděny a dveře i s „vodřvemi“ vyjmuty. To by mohlo být mimo jiné i vysvětlením k výskytu druhotně použitých ostění u komor v přízemí a vstupu do sklepa. Na zbývající části parcely na straně přiléhající k čp. 19 se nacházel klenutý prostor, který měl podle popisu nejméně dva vstupy, z toho jeden údajně obrácený ke světlici. V textu je tento prostor nazván „sklepem“, což bylo v té době označení používané pro klenbu a v širším smyslu právě pro klenuté prostory.⁵²

S rozdělením domu nepochybně souvisely dílčí stavební úpravy. Celková přestavba domu čp. 17 však proběhla až kolem roku 1570. Úzká parcela neumožňovala potřebné rozvinutí dispozice do šířky a tak byl dům alespoň směrem do

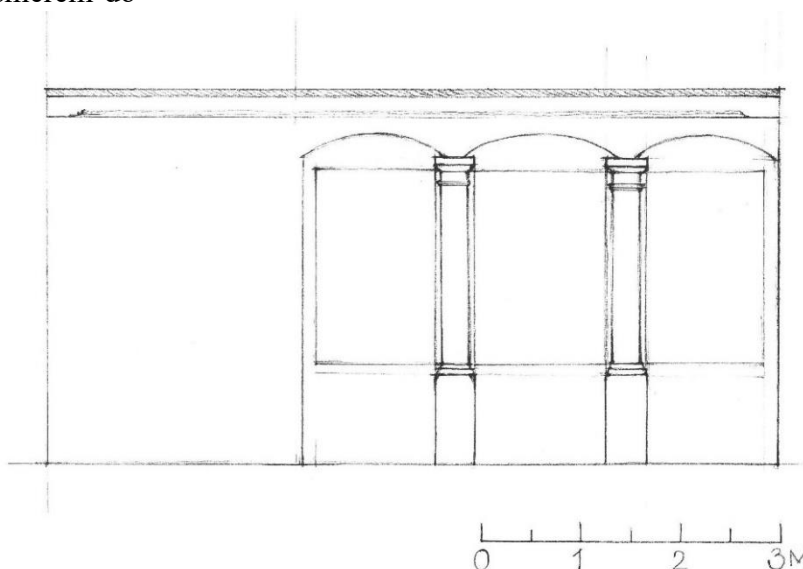
Dům čp. 17, zadní místnost patra, pohled na pasy původní okenní arkády, zakryté druhotně sníženým stropem

Pohled z místnosti mezipatra na sloup okenní arkády. Druhý ze sloupů zakrývá stěna.

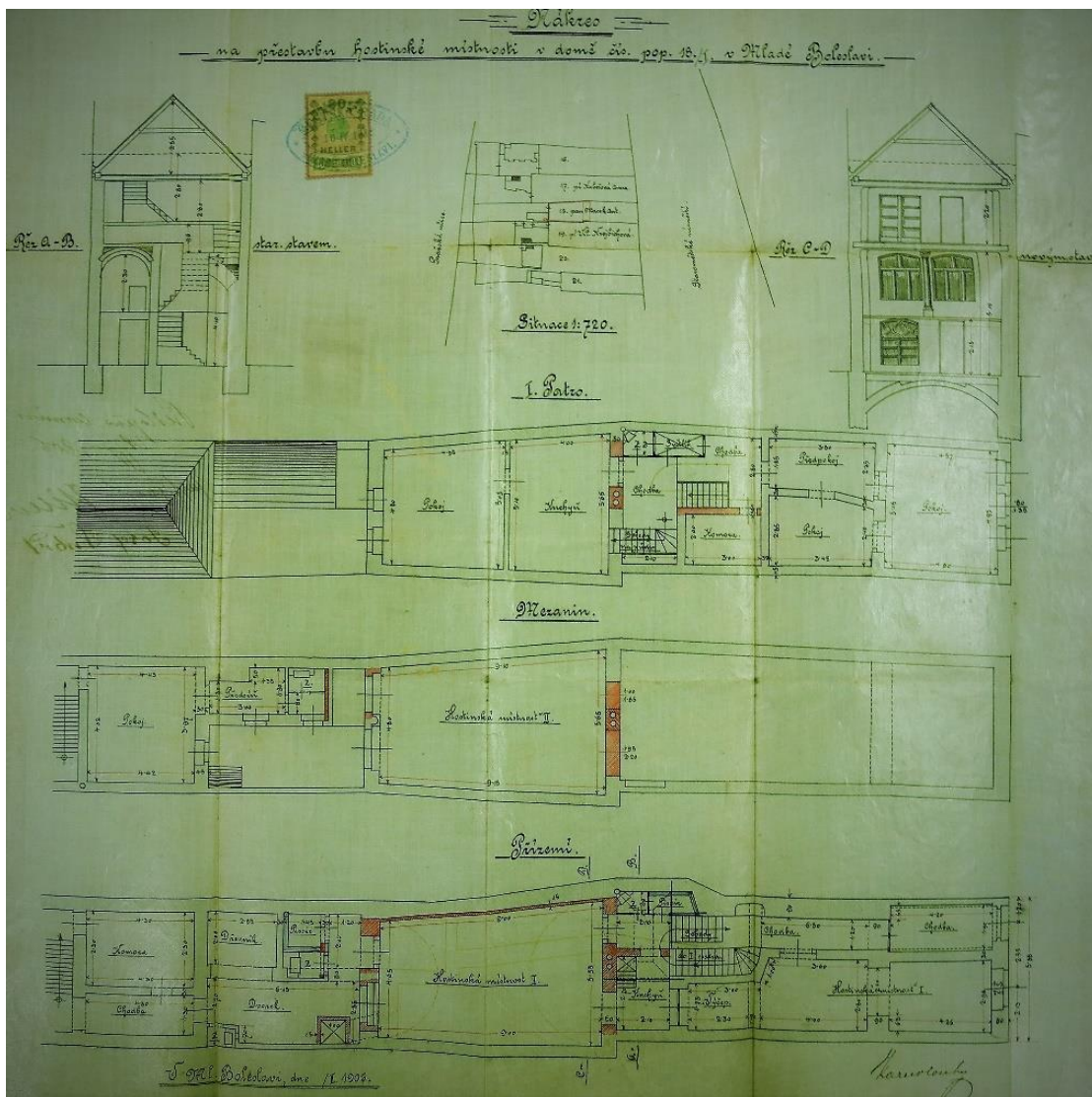
Půdorys přízemí domů čp. 17 a 18 (s využitím zaměření J. Košťáka)

Rekonstrukce okenní arkády dvorní stěny obytné místnosti v mezipatře

⁵² P. Kodera, Sklep či klenutie, „pokus o historicko-semantickej rozklad staročeských výrazů pro klenbu, in: Svorník 5/2007, s. 5 – 12.

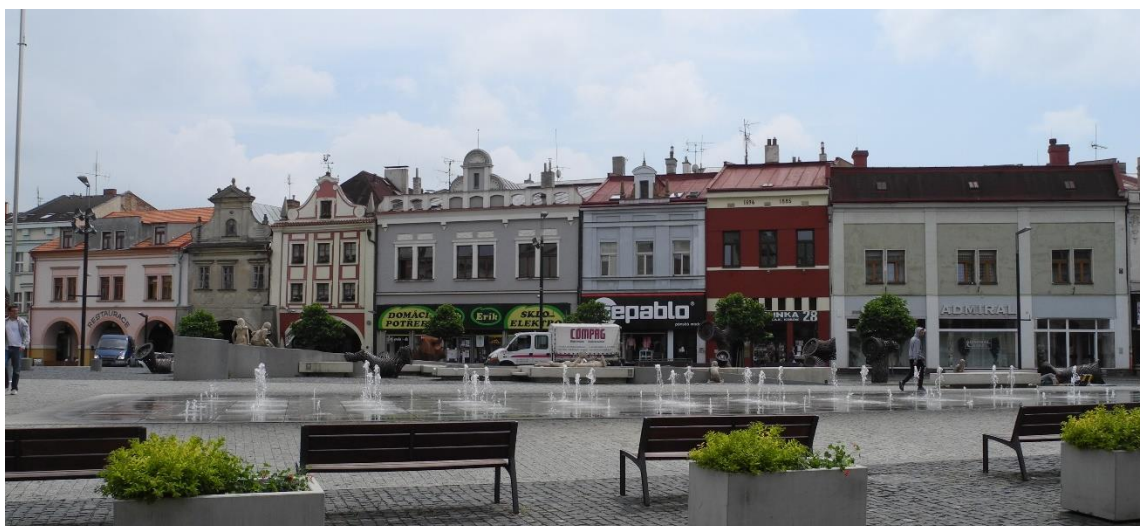
dvora prodloužen z původních 26 na 30 metrů (včetně podlouhí). Z renesanční přestavby se nad přízemními komorami zachovala dvorní stěna obytné místnosti s trojosou okenní arkádou s toskánskými sloupy.

Plány na přestavbu domu čp. 18 z roku 1906 (SOKA Mladá Boleslav)

J. Košťák, zaměření Staroměstského náměstí, 1944 – 60, výřez jižní strany s půdorysy přízemí domů čp. 18 – 32

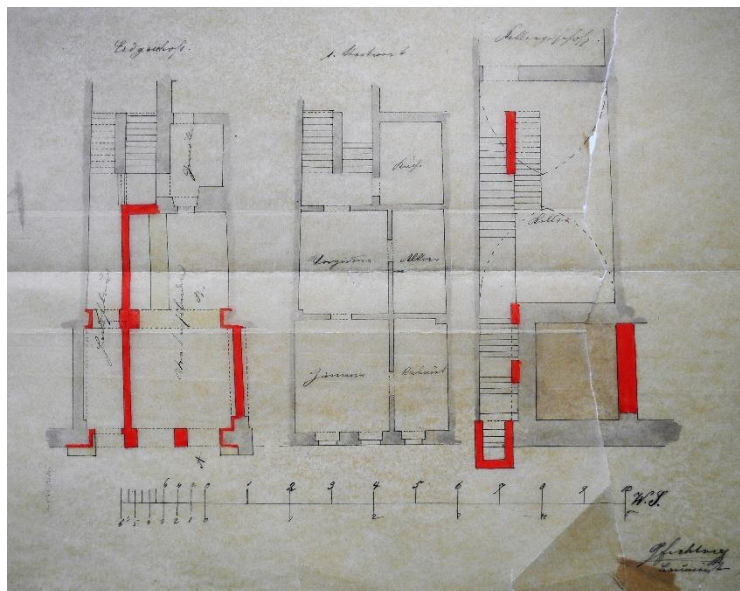

Domy čp. 27 – 33

Dům čp. 19

Dům stojí na jižní straně náměstí na parcele šířky 7,5 metru. První zmínka o domu se vztahuje k roku 1532. V roce 1768 měl být nově „vzdvížen“. Další přestavby jsou uváděny k roku 1868, 1902 a zejména 1928 – 29.⁵³ Z roku 1868 se zachoval plán na zastavění podloubí, ve kterém bylo rovněž navrženo nové vnitřní schodiště ve sklepech a u schodišťové šíje z podloubí navržena úprava na světlík.⁵⁴

Sklep je situován pod přední částí domu (šířka cca 4,5 m, délka cca 8 m). V čelní stěně je zachován vstupní portál obrácený lícem do sklepa, za nímž probíhá vstupní šíje z podloubí. Vstupní šíje je umístěna při dělicí stěně s čp. 20

Dům čp. 19, plány přestavby z roku 1868 (SOKA Mladá Boleslav)

(nyní čp. 21) a je v celé délce zúžena o přízdívku. Portál je pískovcový půlkruhový, pravděpodobně druhotně složený nebo sestavený ze zbytkových kusů, neboť mezi prvky bez okosení je u oblouku viditelný i prvek s okosením. Stávající podlaha sklepa se nachází zhruba 2 metry pod úrovní původní prahu portálu, byla tedy druhotně snížena. Sklep je sklenut valenou klenbou s vrcholnicí kolmou k průčelí, jejíž pata je nasazena zhruba 2,2 metru nad stávající podlahou. Oblouk klenby má mírně hrotitý tvar. Klenba byla zhruba v délce dvou třetin přední části půdorysu zřejmě přezděna, má v tomto rozsahu odlišný tvar mírně stlačeného oblouku. Náběh klenby zakrývá část portálu vstupní šíje. Na straně k sousednímu domu čp. 20 je stěna členěna dvěma výklenky nad sebou o hloubce přes 1 metr. Spodní má plochý segmentový záklenek. Výklenek

Dům čp. 19, přední sklep, pohled k čelní stěně s částečně zazděným otvorem bývalého vstupu na schodišťovou šíji z podloubí

⁵³ D. Líbal a kol., shp města, SÚRPMO, 1960.

⁵⁴ SOKA Mladá Boleslav, fond Archiv města Mladá Boleslav.

nad ním je sklenut valenou klenbou s obloukovou výsečí. Jeho výška odpovídá přibližně výšce portálu v čelní stěně. Podle situace pod sousedním domem čp. 20 se pravděpodobně jednalo o špaletu vstupu do sousedního sklepa, nyní zazděnou. Podél stěny s čp. 20 dále pokračuje schodiště do spodního podlaží sklepů tesaných ve skále pode dvorem. Nejprve se po 15 stupních sestoupí do obdélného prostoru rozšířeného na obě strany schodiště, poté po několika dalších stupních do většího obdélného prostoru.

Dům čp. 19, přední sklep, pohled od čelní stěny k stávajícímu vstupu. Výklenek vlevo je pravděpodobně pozůstatkem propojení se sousedním objektem.

Dům postrádá typickou součást dispozice středověkého síňového domu – zadní polozapuštěnou komoru (případně zadní sklep s komorou v přízemí). Přední sklep je pravděpodobně gotického původu s několika stavebními fázemi a byl přístupný vstupní šíjí z podloubí. Podle portálu v čelní stěně, který mohl být sestaven i z druhotně použitých kusů, nelze spolehlivě datování odvodit. Portál má i méně obvyklé umístění lícem do místnosti. Klenbu s lehce hrotitým obloukem lze s ohledem na celkovou situaci a návaznost konstrukcí datovat pravděpodobně do 16. století. Přední část klenby byla pravděpodobně přezděna v souvislosti se zřízením výklenku v dělicí stěně s domem čp. 20, který pravděpodobně sloužil jako vstup do předního sklepa pod sousedním domem. Tuto hypotézu by ale bylo nutné ověřit přesným geodetickým zaměřením. Skutečnost, že stěna je členěna dvěma výklenky nad sebou, nasvědčuje tomu, že zde v nějaké fázi zřejmě vstup býval a mohl být druhotně upravován. V úvahu tak přichází hypotéza, že parcely domů čp. 19 a 20 mohly být původně společné. Parcela domu by pak měla šířku kolem 16 metrů.

Pohled k portálu z bývalé vstupní šíje z podloubí

Dům čp. 20 (nyní součást čp. 21)

Dům čp. 20 měl před spojením s domem čp. 21 šířku parcely kolem 9 metrů. Dům byl přestavěn v roce 1868 a téměř v celém rozsahu nově vystavěn v roce 1926, kdy byl spojen se sousedním domem čp. 21.⁵⁵ Z obou objektů se zachovaly pouze sklepy.

⁵⁵ D. Líbal a kol., shp města, SÚRPMO, 1960.

Sklep pod přední částí půdorysu domu čp. 20 je obdélný o rozměrech 5 x 3,3 metru situovaný delší stranou podél uliční čáry. Je zaklenutý valenou klenbou s vrcholnicí rovnoběžnou s průčelím. Zdivo klenby je z lomového kamene. Původní špaleta vstupu je umístěna na straně k domu čp. 19 a podle orientačního zaměření by měla svoji polohou zhruba odpovídat výklenku v klenbě sousedního sklepa. Kolmo navazující schodiště, nyní zaslepené, je zřejmě mladšího původu. Současný vstup ze sklepa pod čp. 21 je novodobý. Na straně k náměstí (bývalého podloubí) je umístěna špaleta větracího otvoru s výsečí v klenbě. Zdivo parapetu bylo upravováno, v zazdínce se nachází část trámu. Menší otvor s výsečí v klenbě se nachází na protější straně. Vedle něj zhruba uprostřed stěny se sestupuje do spodního patra sklepů tesaných ve skále pod dvorní částí objektu. Horní stupeň schodiště je dřevěný. Po stranách schodiště jsou symetricky umístěny 2 lochy, spodní rozlehlý obdélný sklep zřejmě částečně zasahuje pod půdorys domu čp. 21.

Pod zadní částí objektu jsou situovány sklepy se segmentovými klenbami do pasů pravděpodobně z přestavby v roce 1868. Zda obsahují starší jádro, není známo.

Z doby před přestavbou v roce 1868 se zachoval sklep pod přední částí domu se sklepy tesanými ve skále. Půdorys sklepa a orientace klenby neodpovídají dochovaným gotickým sklepům pod síněmi ostatních domů. Podle umístění špalety původního vstupu lze předpokládat, že byl původně přístupný ze sousedního sklepa pod čp. 19. Otázkou zůstává, zda sklepy v zadní části nahradily starší jádro a zda v jejich místě existovala zadní komora či sklep.

Dům čp. 21

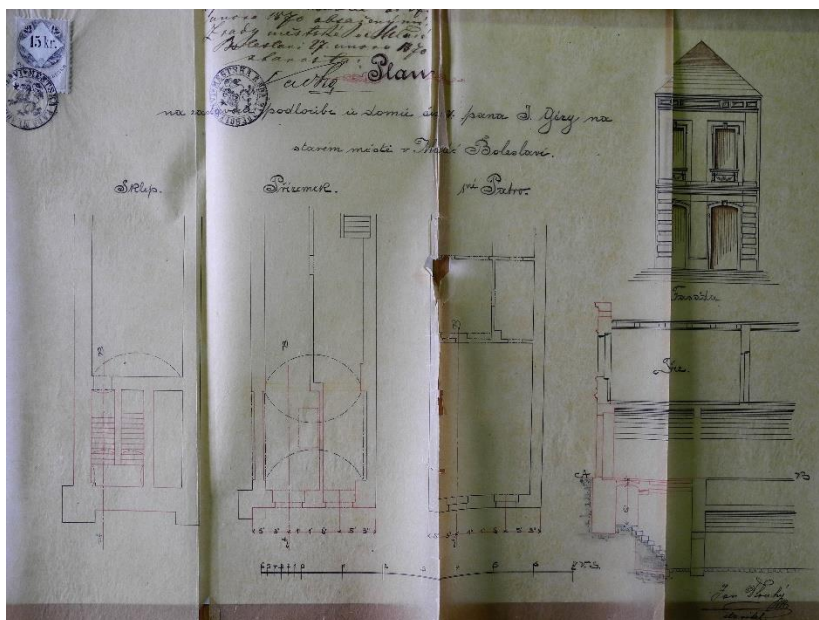
Dům byl před spojením s domem čp. 20 situován na parcele šířky zhruba 6 metrů. V roce 1926 byl zcela přestavěn.⁵⁶

Dům je podsklepen pouze pod přední částí půdorysu. Stávající sklep zahrnuje i prostor pod bývalým podloubím. Je plochostropý o šířce 5 metrů a délce 14 metrů včetně prostoru pod bývalým podloubím. Původní délka sklepa byla zřejmě kolem 8 – 9 metrů. Stěny jsou omítané, zdivo není pod omítkou viditelné. Podle archivních plánů z roku 1870 měl přední sklep zhruba shodnou šířku se stávajícím. Na plánu je sklep zakreslen s valenou klenbou s vrcholnicí kolmou k průčelí a vstupem v čelní stěně. V půdoryse sklepa a v podélném řezu je vstup v čelní stěně zakreslen tmavou barvou jako stávající, v řezu jsou tmavou barvou vyznačeny i schodišťové

⁵⁶ D. Líbal a kol., shp města, SÚRPMO, 1960.

stupně do podloubí, zatímco v půdoryse sklepa je v prostoru podloubí červeně jako nové zakresleno dvouramenné schodiště.

Na základě archivních plánů lze odvodit existenci předního hloubkově orientovaného sklepa pravděpodobně se vstupní šíjí z podloubí. Sklep s klenbou s vrcholnicí kolmou k průčelí a půdorysem o šířce 5 metrů odpovídal zhruba šířce parcely. Podle archivního plánu byla jeho

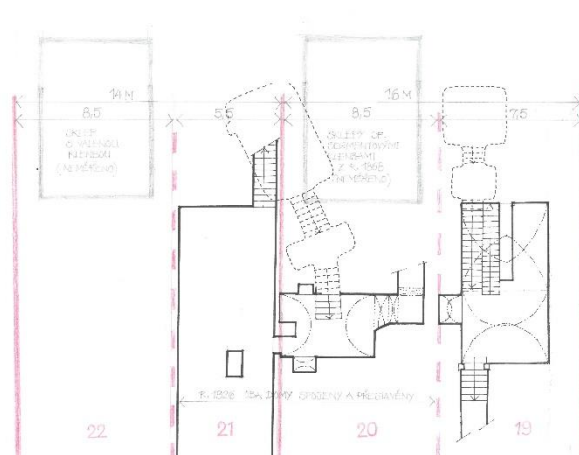
Plány na přestavbu domu čp. 21 z roku 1870 (SOKA Mladá Boleslav)

délka nejméně 8 metrů. Hloubkově orientovaný sklep a pravděpodobná existence vstupní šíje z podloubí by poukazovaly na pozdně gotický původ. Vzhledem k neobvykle malé šířce parcely a absenci zadního sklepa se nabízí otázka, zda parcela nebyla původně součástí sousedního domu čp. 22

(dům čp. 22 nemá přední sklep) a zda zástavba úzké parcely nepochází až z doby po rozdělení na dva objekty. Šířka parcely by v daném případě byla kolem 15 metrů.

Dům čp. 22

Dům je situován na parcele šířky kolem 9 metrů. Byl téměř v celém rozsahu nově vystavěn v roce 1870. Z původního objektu se zachoval valeně klenutý sklep pod zadní částí domu. Lze předpokládat, že se jedná o původní komorový díl. Bez průzkumu na místě se však nelze blíže vyjádřit.⁵⁷

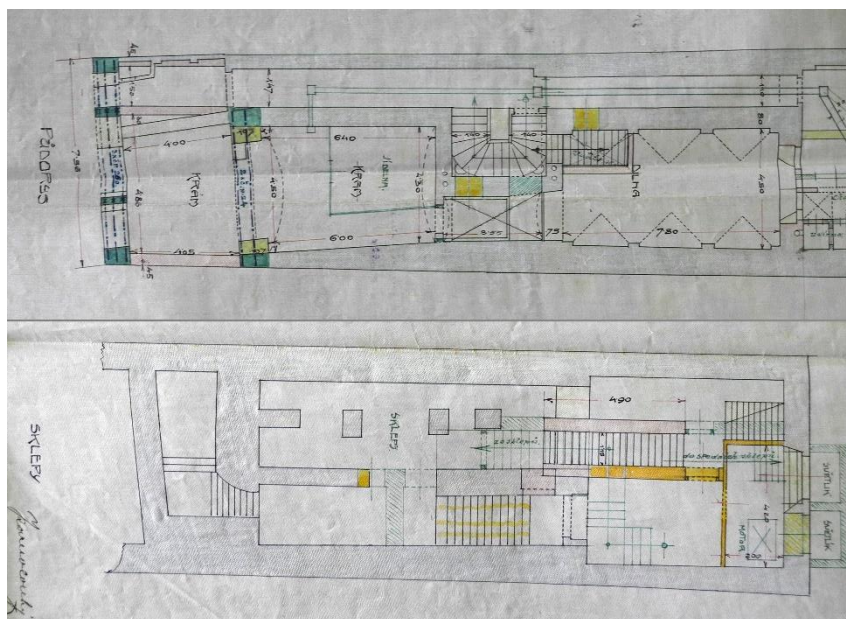
Domy čp. 19 – 22, schema předpokládaného vývoje zástavby parcel na půdoryse sklepů (bez přesného zaměření)

⁵⁷ Průzkum nebyl proveden. Údaje byly převzaty z shp města, D. Líbal a kol., SÚRPMO, 1960.

Domy čp. 23 a 24

Domy jsou součástí jihovýchodní strany náměstí a mají shodnou šířku parcel 8 metrů. Poznatky k vývoji zástavby na parcelách obou domů v období středověku a raného novověku lze sledovat v suterénu. Podkladem pro analýzu stavebního vývoje byly v daném případě archivní plány.⁵⁸ Prohlídka na místě nebyla umožněna. Na základě analýzy archivních plánů z roku 1909 byla odvozena hypotéza o společném původu obou domů. Dělení parcely není v daném případě doloženo archivními zprávami. Z nich je pouze známo, že v roce 1532 byl majitelem domu čp. 23 Jan Holý, švec a že v domě čp. 24 byla kolem roku 1532 lékárna.⁵⁹

Na plánu suterénu je na první pohled nápadná šířka zadního sklepa, totožná s šířkou parcely stávajícího domu čp. 24, oproti které jsou sklepy v přední části suterénu užší. Archivní plány zobrazují situaci vstupní šíje před jejím odstraněním. Schodišťová šíje o šířce 1,8 metru je na plánu zakreslena při parcelní zdi s čp. 23. Z podélného řezu je zřejmé, že vstup do zadního sklepa měl práh umístěný ve výšce zhruba 1 metr nad jeho podlahou, což odpovídá rozdílu

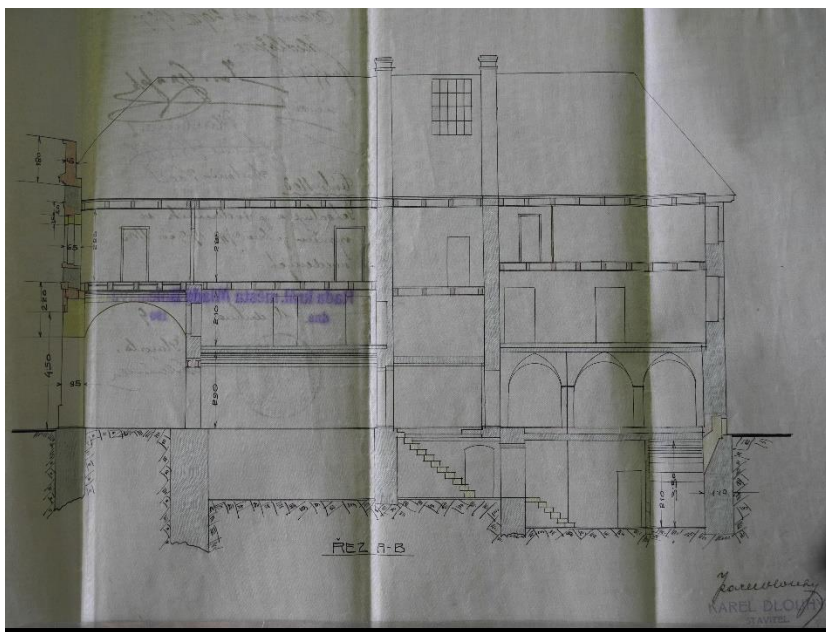
Dům čp. 24 na plánech z roku 1909 (SOKA Mladá Boleslav). Z plánů je zřejmé, že půdorys zadního sklepa zaujímá celou šířku parcely.

schodiště.

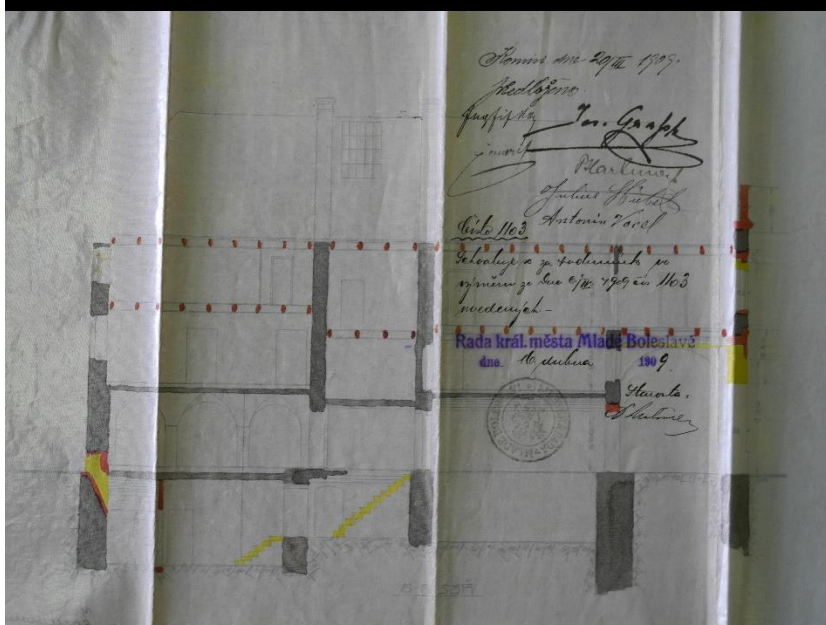
Pro interpretaci je důležitá skutečnost, že sklep zaujímá celou šířku parcely, to znamená, že nepočítal s bočním průchodem do dvora tak jak je obvyklé u zadních komorových dílů síňových domů na úzké parcele. Boční chodba v přízemí probíhá nad jeho půdorysem. Z toho lze

⁵⁸ SOKA Mladá Boleslav, fond Archiv města Mladá Boleslav.

⁵⁹ D. Líbal a kol., shp města, SÚRPMO, 1960.

Půdorys přízemí domů čp. 23 a 24 s vyznačením půdorysu zadního sklepa červenou barvou (s využitím zaměření J. Košťáka)

Podélný řez domem čp. 24 na plánu přestavby z roku 1909 (SOkA Mladá Boleslav)

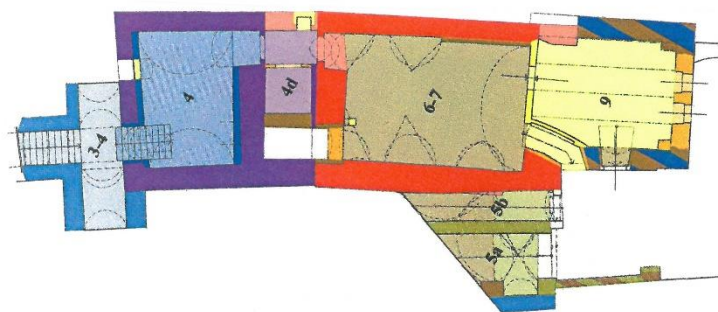
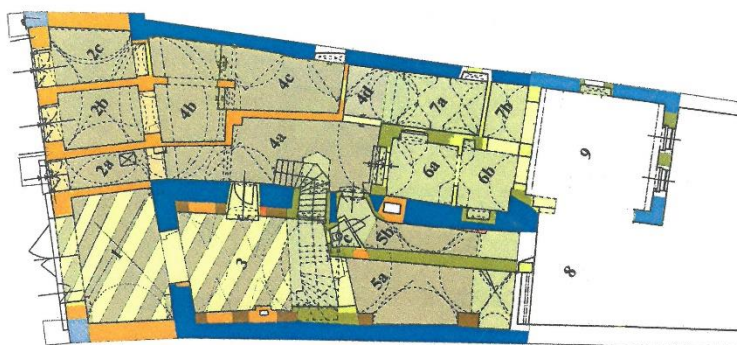
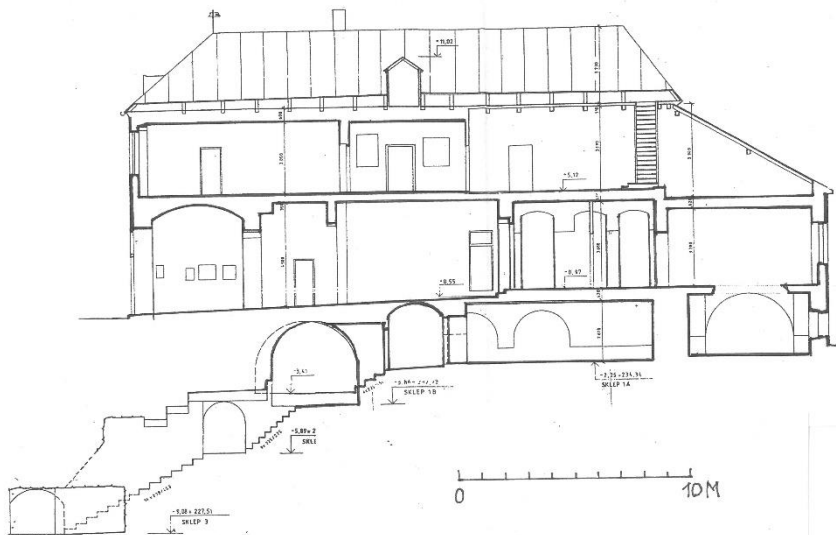
usuzovat, že zadní komora náležela původně objektu na širší parcele zahrnující i jednu ze sousedních parcel, v daném případě zřejmě parcelu dnešního domu čp. 23. Dům čp. 23 obsahuje podle popisu pouze sklep tesaný ve skále s částečně zasypanou chodbou a zřejmě neměl zadní komoru ani přední sklep.⁶⁰ Šířka parcely před rozdělením domu by podle součtu obou

dnešních parcel byla 16 metrů. Zadní komora by tak zaujímala zhruba polovinu šířky původní parcely s čelní stěnou ve vzdálenosti přibližně 12 metrů od průčelí.

⁶⁰ D. Líbal a kol., shp města, SÚRPMO, 1960

Dům čp. 25

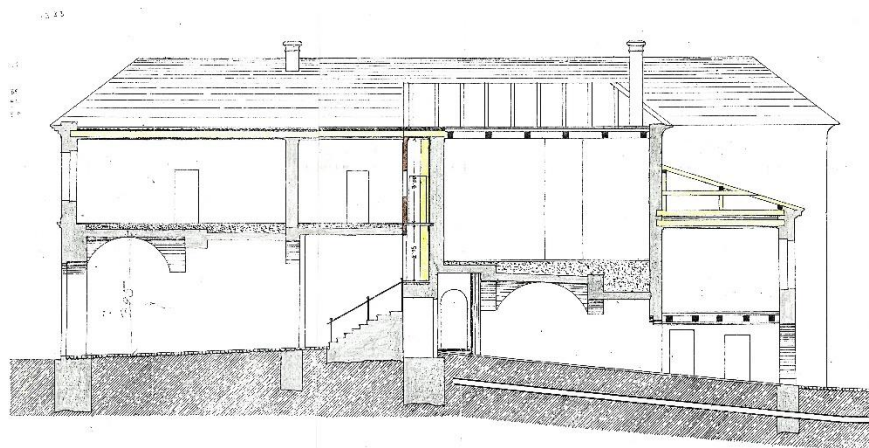
Dům čp. 25 stojí na jižní straně náměstí na parcele šířky 12 – 14 metrů.⁶¹ Dům je zastřešen dvěma sedlovými střechami s valbami s hřebenem kolmým k náměstí. V dispozici domu lze rozeznat dva podélné trakty oddělené silnou zdí v přízemí, které se promítají i do půdorysu suterénu. Širší trakt (šířky kolem 7,5 - 8 metru), který je podsklepen, respektive obsahuje polozapuštěnou komoru v zadní části a sklep v přední části, zaujímá necelé dvě třetiny šířky parcely. Užší trakt o šířce zhruba 5 metrů zůstal nepodsklepen. Za nejstarší jádro lze bezesporu považovat zadní polozapuštěnou komoru. Komora má obdélný půdorys o vnitřních rozměrech 5,6 metru a délce kolem 8 metrů. Čelní stěna tak byla vzdálena od průčelí 8 metrů, což je ve srovnání s většinou domů na náměstí méně. Z původních konstrukcí zadní komory se zřejmě

Dům čp. 25, podélný řez, půdorys přízemí a sklepů s vyznačením stavebního vývoje, červeně – gotické, fialově – pravděpodobně 1. polovina 16. století, modře – 2. polovina 16. století (P. Vlček a kol. shp, 2010)

⁶¹ P. Vlček, E. Vyletová, P. Načeradská, Mladá Boleslav, dům čp. 25, stavebně historický průzkum, 2010.

zachovaly pouze obvodové stěny, respektive jejich části. Původní není zřejmě ani stávající vstup při parcelní stěně s domem čp. 26, který má z vnější strany osazen pískovcový portál s lomeným obloukem tvořeným dvěma segmenty ostění bez okosení. Pochybnosti o jeho

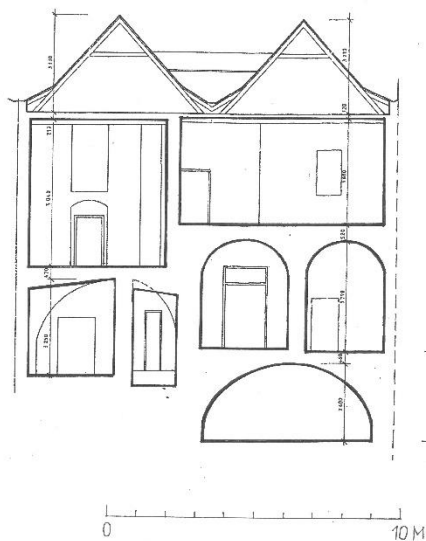

Bez. A. D.
Mladá Boleslav v prosinci 1903.

Dům čp. 25, podélný řez průchodem do dvora (SOKA Mladá Boleslav)

původu vzbuzuje mimo jiné skutečnost, že je sestaven z ostění, z nichž jedna stojka má hranu okosenu (navíc je obrácena okosením do špalety), zatímco zbývající části ostění okosení hrany postrádají. V této souvislosti je třeba

zmínit výklenek v opačném rohu čelní stěny komory, do kterého zabíhá výseč klenby a který

Dům čp. 25, příčný řez

byl druhotně zaslepen. Nelze vyloučit, že zde býval původně vstup. Klenba s mírně stlačeným obloukem s trojúhelnými výsečemi, která je při parcelní stěně založena z části na přízdivce, byla do prostoru vložena druhotně. Sklep pod přední částí domu náleží oproti zadní komoře mladší vývojové fázi. Je přístupný portálem, jehož ostění se lícem obrací dovnitř špalety do prostoru sklepa. Půlkruhový portál s okosenou hranou šířky 9 cm má zachovánu pouze jednu ze stojek, protilehlá

Dům čp. 25, pohled z průchodu směrem od dvora na obvodovou stěnu komorového dílu

stojka byla z části nahrazena trámkem.

Původ zadní komory lze klást pravděpodobně do 15. století, avšak bez jakékoliv konkrétní opory pro datování. Přední sklep je mladšího původu pravděpodobně z 16. století a obsahuje dvě stavební fáze, z nichž mladší souvisela s hloubením sklepů ve skále směrem pod podloubí.

V 15. století stál na parcele objekt se zadní polozapuštěnou komorou, podél něhož probíhal průjezd. Lze předpokládat, že ostatní části objektu byly dřevěné a jejich rozsah je neznámý. Funkce průjezdu byla zřejmě zachována i v rámci mladších přestaveb, kdy byla parcela v přední části zastavěná v celé šíři. Sklepy v přední části důsledně respektovaly šíři zadní komory. Odlišný stavební vývoj obou traktů je dobře patrný i z příčného řezu, kde oba trakty mají odlišné výškové uspořádání. I v dalších fázích vývoje v průběhu 16. a 17. století docházelo k narůstání prostorů právě v rámci širšího traktu. Na komorový díl navázala zhruba 6 metrů dlouhá přístavba směrem do dvora a na opačné straně směrem pod náměstí byly hloubeny další sklepní prostory.

Dům čp. 25, zadní sklep (polozapuštěná komora), pohled ke vstupu.

Detail výklenku v levém rohu přední stěny

Portál do zadního sklepa

Portál do předního sklepa

Dům čp. 26

Dům byl zcela přestavěn v roce 1926. Ze starší stavby se zachovaly sklepy pod přední částí domu, které jsou valeně klenuté z lomového kamene. Dále jsou uváděny sklepy tesané ve skále směrem pod náměstí. První zmínky o objektu pocházejí z roku 1525. Majitelem byl Pavel Zedník.⁶²

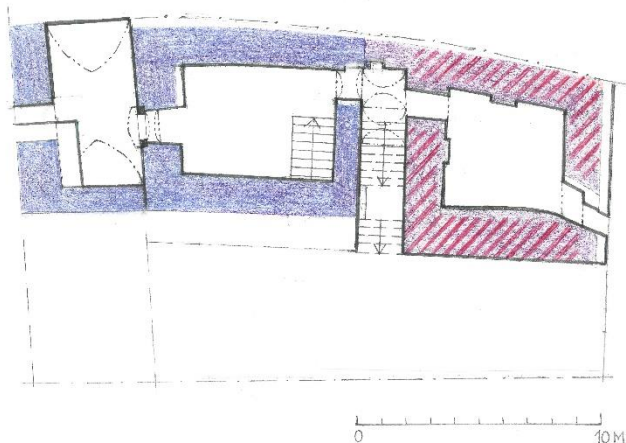
⁶² D. Líbal a kol., shp města, SÚRPMO, 1960.

Dům čp. 27

Dům stojí na parcele šířky 13 - 15 metrů. Dům byl radikálně přestavěn ve 20. století. Konstrukce dokládající středověký a raně novověký vývoj se zachovaly v suterénu a zadní části přízemí. První zmínka o domě je uváděna k roku 1532.⁶³

Dům je podsklepen pod přední i zadní částí půdorysu a to zhruba v rozsahu necelých dvou třetin jeho šířky. V dispozici domu lze dobře rozpoznat zadní komorový díl s tloušťkou obvodových stěn 1 až 1,6 metru, který lze bezesporu považovat za nejstarší jádro domu. Komorový díl má téměř čtvercový půdorys s vnitřními rozměry o straně necelých 5 metrů a čelní stranou vzdálenou od průčelí 11 metrů (bez podloubí).

Komorový díl obsahuje sklep světlé výšky kolem dvou metrů a komoru nad ním s úrovní podlahy částečně zapuštěnou pod úroveň podlahy přízemí a terénu dvora. Místnost nad komorou v mezipatře byla zcela přestavěna ve 20. století. Výškové uspořádání prostor komorového dílu před přestavbou zachycují plány z roku 1927 (řez A-B)⁶⁴. Podle plánů z roku 1927 byla polozapuštěná komora sklenuta na střední pilíř, který procházel i prostorem sklepa pod komorou. Pilíř byl v prostoru sklepa širší. Obvodové stěny sklepa jsou uprostřed dvou stran členěny asi metr širokými přízedními pilířky, jedna strana má lehce zaoblený tvar (snad pozůstatek konstrukcí souvisejících s klenbou komory nad sklepem). Podle popisu měla mít zadní suterénní místnost ještě v 60. letech starý trémový strop, který se však do současnosti nedochoval. Do suterénu vede schodiště umístěné mezi

Dům čp. 27, půdorys sklepů s naznačením stavebního vývoje, červená – 15. století, fialová a modrá – 2 etapy 16. století

Dům čp. 27, schodiště ke sklepům. Vlevo částečně viditelné trámky překladu vstupu do zadního sklepa

⁶³ D. Líbal a kol., shp města, SÚRPMO, 1960.

⁶⁴ SOKA Mladá Boleslav

předním a zadním sklepem kolmo k hloubkové ose domu. Vstup do zadního sklepa tvoří prostý obdélný otvor ve stěně, jehož špaleta má překlad z dřevěných fošen. Podle dendrochronologického průzkumu byly mezi nimi druhotně užitě prvky, nejstarší pochází z let 1327-32, další ze dřeva stromu káceného pravděpodobně kolem roku 1544/45.⁶⁵ Zřízení vstupu tak můžeme datovat nejdříve do doby kolem poloviny 16. století. Spodní část schodiště je zaklenuta valenou klenbou s dochovanými otisky po šalování. Podle návaznosti malty na fošny překladu vstupu se zdá být klenba se vstupem současná. Ze spodní podesty schodiště se vstupuje také do předního sklepa. Vstup má plochý segmentový záklenek. Šířka předního sklepa je o něco menší než šířka zadního komorového dílu. V čelní stěně předního sklepa se zachovala špaleta původně větracího otvoru z podloubí. Pod ní je prolomen vstup do klenutého prostoru pod bývalým podloubím, který má z vnější strany osazen pískovcový portál s hladkým ostěním bez profilace s mírně zploštělým obloukem. Prostor pod bývalým podloubím je sklenut valenou lehce převýšenou klenbou s lomeným obloukem a vrcholnicí rovnoběžnou s průčelím. Klenba je k portálu pravděpodobně dodatečná. Obvodové zdivo i zdivo klenby jsou z lomového pískovce. V čelní stěně směrem k náměstí je zachována hluboká špaleta v délce několika metrů, druhotně upravovaná a zúžená o přízdívku. Z předního sklepa vedou další schody do spodních pater sklepů tesaných ve skále. Nejstarší jádro domu tvoří obvodové zdivo zadního komorového dílu.

Dům čp. 27, přední sklep, pohled ke vstupu do sklepa pod bývalým podloubím.

Dům čp. 27, sklep pod bývalým podloubím, vlevo portál do předního sklepa.

K jeho stavebnímu vývoji se bez hloubkového průzkumu (stěny jsou zakryty omítkou) a přesného zaměření nelze spolehlivě vyjádřit. Některé skutečnosti však nasvědčují tomu, že původně obsahoval polozapuštěnou komoru a sklep pod ní byl prohlouben až druhotně. Ani u jedné ze stávajících prostor komorového dílu se nezachoval vstupní portál, respektive kamenné

⁶⁵ T. Kyncl, Mladá Boleslav, dům čp. 27, dendrochronologický průzkum dřevěných prvků, 2017.

Domy čp. 28 a 29

Domy čp. 28 a 29 stojí na jihovýchodní straně náměstí.⁶⁶ Šířka parcely každého z domů je 8 metrů. Dům čp. 29 je podsklepen v celém rozsahu půdorysu, dům čp. 28 pouze pod přední částí. Podsklepen je i prostor bývalého podloubí, z něhož se sestupuje do několika sklepů spodního suterénu tesaného ve skále. Právě průzkum suterénních prostor pod podloubím přinesl zásadní poznatky k tématu. Sklepy obou domů mají zachovány kolmé vstupní šije z náměstí nebo alespoň jejich torza. Důležitým zdrojem informací o stavební podobě domů před zastavěním podloubí jsou stavební plány ze 70. a 80. let 19. století. Archivní zprávy zmiňují existenci vstupní šije z náměstí ještě v 70. letech 19. století.

V rámci suterénu obou dnešních domů byly rozeznány dvě samostatné části, které náležejí nejstarší průzkumem zjištěné etapě zástavby parcely. První z nich tvoří obvodové zdivo

Domy čp. 28 a 29. Půdorys sklepů s podélným řezem sklepní šije pod bývalým podloubím.

zadního sklepa pod domem čp. 29, které náleželo komorovému dílu středověkého domu. Půdorys zadního sklepa zaujímá v podstatě celou šířku zadního traktu dnešního domu čp. 29. Z porovnání půdorysů suterénu a přízemí je zřejmé, že v přízemí probíhá boční průchod do dvora částečně nad půdorysem sklepa, částečně pak na úkor tloušťky podélné dělicí stěny

⁶⁶ E. Vyletová, Průzkum suterénu domů čp. 28 a 29 v Mladé Boleslavi, Příspěvek ke stavebnímu vývoji městského domu a parcelaci ve středověku, in: Průzkumy památek XXIII – 2/2016, s. 25 – 34.

s domem čp. 28, která se směrem do dvora lehce zužuje. Skutečnost, že zadní sklep, respektive komorový díl, zaujímal celou šířku parcely, poukazuje na to, že původně patřil parcele širší a je tak důležitou indicíí nasvědčující tomu, že parcely domů čp. 28 a 29 byly původně společné.

Výstavbu zadního komorového dílu lze vzhledem k absenci jakýchkoliv datovatelných prvků pouze rámcově zařadit v souladu s obecným předpokladem původu komorových dílů ostatních domů náměstí do období 15. století. Do sklepa se zřejmě vstupovalo portálem umístěným uprostřed čelní stěny. Ostění portálu, který byl obrácen lícem k předpokládané vstupní šíji, se in situ nezachovalo. Neznámá je i původní situace přístupu k portálu, která zanikla s rozšířením předního sklepa.

Druhé nejstarší identifikované jádro tvoří přední stěna sklepů se zaslepeným portálem a navazujícím valeně klenutým prostorem pod bývalým podloubím, který je na základě výsledků průzkumu považován za podélnou vstupní šíji do suterénu.

Ve stěně za bývalým podloubím jsou v úrovni suterénu umístěny celkem tři portály. Všechny tři portály se obrací čelem do prostoru pod bývalým podloubím. Dva z nich vedoucí

Přední sklep pod domem čp. 29 s pohledem k čelní stěně zadního sklepa. Výklenek uprostřed je pozůstatkem původního vstupu.

Pohled k nejstaršímu vstupnímu portálu do předního sklepa z prostoru pod bývalým podloubím.

do sklepů pod oběma domy jsou dosud funkční a patří mladší etapě stavebního vývoje. Třetí portál mezi nimi je zaslepen. Z portálu zůstala viditelná

pouze horní část oblouku a horní kvádr pravého ostění. Zbývající část portálu byla zakryta přizdřenými konstrukcemi souvisejícími s hloubením spodního patra suterénu ve skalním podloží. Tento portál se nachází pod půdorysem dnešního domu čp. 28 těsně při dělicí stěně

Prostor pod bývalým podloubím, který je pravděpodobně pozůstatkem původní podélné šíje ke sklepům.

s čp. 29. Ačkoliv je portál umístěný pod půdorysem domu čp. 28 a s ním dnes i funkčně propojený, z rozboru konstrukcí je zřejmé, že byl v minulosti funkčně propojen se suterénem dnešního domu čp. 29. Před portály do obou sklepů probíhá podélně orientovaný prostor se stoupající klenbou směrem k čp. 29, který zasahuje zhruba polovinou délky pod podloubí každého z domů (celková délka 7 metrů). Tento prostor byl průzkumem vyhodnocen jako původní vstupní šíje.

Vstupní portál v čelní stěně konkrétní oporu pro datování neposkytuje. Neznáme původní výšku portálu ani detaily patiček výběhů okosení. Viditelná horní část pravého ostění ale nasvědčuje tomu, že ostění byla vyžděna z více kvádrů zavázaných do zdiva, což lze považovat za archaičtější formu provedení oproti stojkám tesaným z jednoho kusu. Tímto detailem se také odlišuje od všech ostatních portálů ve sklepě (včetně druhotně užitých částí v čelní stěně zadního sklepa), které mají stojky provedené z jednoho kusu. Původ portálu tak můžeme pouze rámcově zařadit do 15. století s tím, že předcházela ostatním portálům dochovaným v suterénu.

Další vývoj suterénu již probíhal v souvislosti se vznikem dvou samostatných domů, ke kterému muselo dojít nejpozději v 1. čtvrtině 16. století, neboť archivní zprávy z 30. let 16. století již uvádějí dva samostatné domy.

V této etapě došlo k vybudování druhého vstupu v čelní stěně sklepa nyní již umístěného pod půdorysem čp. 29 a tím zřejmě došlo i k rozdělení původního sklepa na dva. Jejich dělicí stěna probíhá v linii parcelní stěny obou dnešních domů čp. 28 a 29. Na osu nově zřízeného vstupu do sklepa pod čp. 29 byla vybudována kolmá šíje. Nadále však zůstal zachován přístup k níže položenému portálu pod půdorysem čp. 28.

Portál do předního sklepa pod domem čp. 29

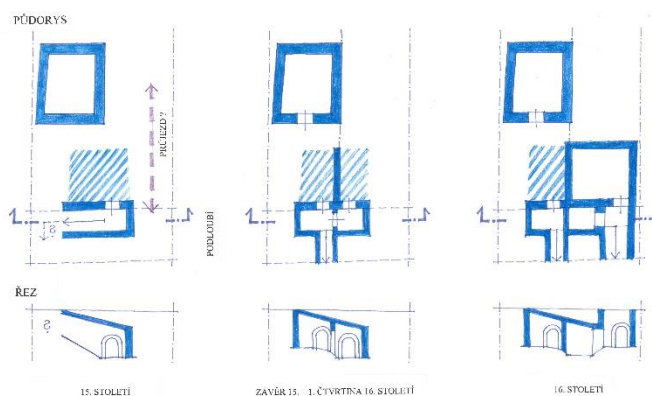
Výstavba nového sklepa zaujímající nyní celou šíři přední části domu čp. 28 souvisela se zrušením původního vstupu do sklepa z nejstarší fáze, neboť nový sklep zaujal i část prostoru

Portál v dělicí stěně mezi sklepy domů čp. 28 a 29

za ním. K přístupu do nově zřízeného sklepa byla zbudována tak jako v předchozím případě kolmá vstupní šíje. K výstavbě sklepa mohlo dojít i s časovým odstupem po rozdělení domu na dva samostatné objekty. Nejspíše ji lze spojit s celkovou přestavbou, kterou podle vzrůstu ceny domu mezi léty 1540 a 1569 na dvojnásobek můžeme předpokládat právě v tomto období. Další fáze stavebního vývoje domu čp. 28, kdy byl z prostoru před vstupem do sklepa prolomen průchod do prostoru bývalé podélné šíje a vybudováno schodiště ke sklepu tesanému ve skalním podloží v hloubce téměř 10 metrů pod úroveň terénu, náleží již mladšímu vývoji mimo sledované období.

Průzkum prokázal provázanost stavebního vývoje obou parcel dnešních domů v jejich nejstarší vývojové fázi. I když nelze pro 14. století přímo doložit, že obě parcely tvořily jeden celek, dochované stavební konstrukce datované nejpozději do 15. století společný vývoj dokládají. Provázanost stavebního vývoje je nesporná v přední části suterénních prostor a vyplývá i z půdorysu komorového dílu, respektive vztahu jeho šířky k šířce parcely dnešního domu čp. 29. Šířka městiště, na němž byl původní dům vystavěn, byla 16 metrů. K jeho rozdělení na dva samostatné objekty došlo pravděpodobně v závěru 15. nebo nejpozději na počátku 16. století. Z archivních zpráv se k uvedenému období nepodařilo zjistit žádné údaje, nejstarší zmínky z 30. let 16. století ale již uvádějí u každého z domů jiného majitele.

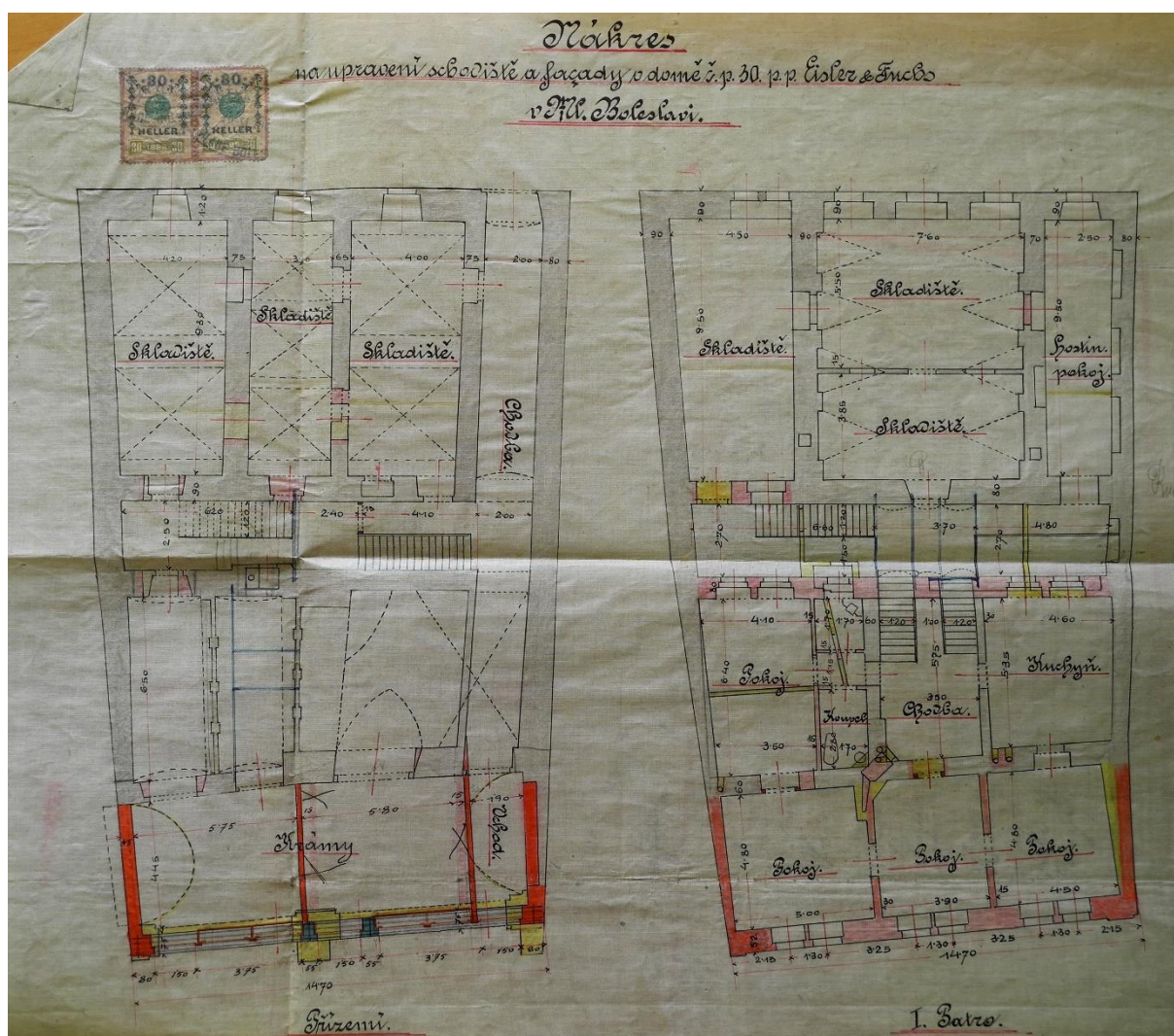

Schema stavebního vývoje suterénu domů čp. 28 a 29 v průběhu 15. a 16. století

Dům čp. 30

Dům stojí na parcele o šířce kolem 16 metrů. Jeho dispozici tvoří tři trakty rovnoběžné s průčelím. V roce 1500 snad byla v domě apatyka. V 17. století vlastnili dům císařští rychtáři.⁶⁷

Z archívních plánů jsou na první pohled zjevné odlišnosti v prostorovém uspořádání domu od většiny ostatních dochovaných zděných jader středověkého a raně novověkého původu zástavby náměstí. Podélný řez připomíná jihlavské a zhořelecké domy s vysokými síněmi ve středu dispozice, které měly horní osvětlení.⁶⁸

Plány na přestavbu domu čp. 30 z roku 1902 (SOKA Mladá Boleslav)

⁶⁷ D. Líbal a kol., shp města, SÚRPMO, 1960.

⁶⁸ M. Hauserová, Aby bylo stále vidět...Cesty denního světla do nitra domu, in: Kapitoly z dějin bydlení (M.Dulla a kol., 2014), s. 80 – 94.

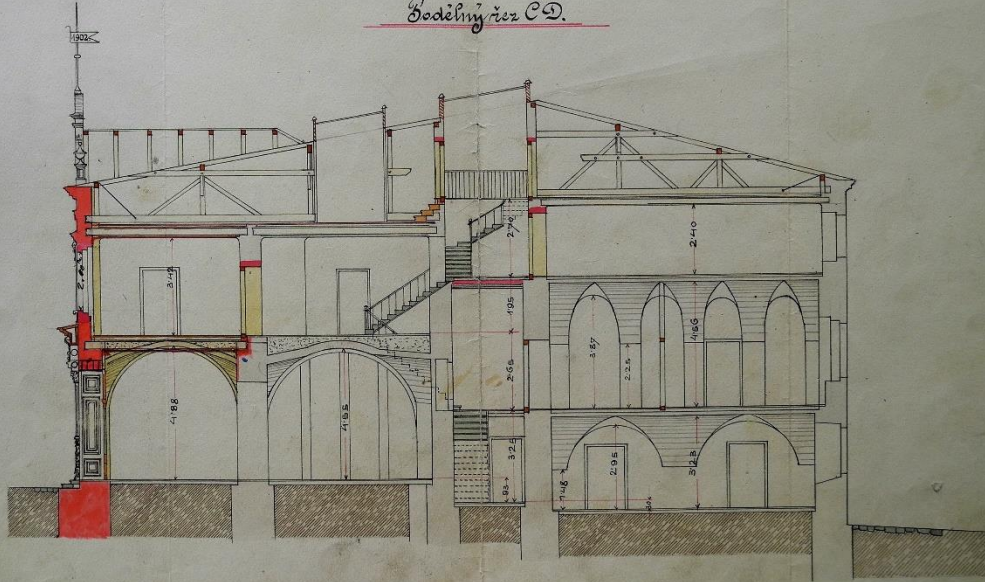

Náčres

na upravení schodiště a fačady v domě č.p. 30-I. p.p. Eisler & Fuchs

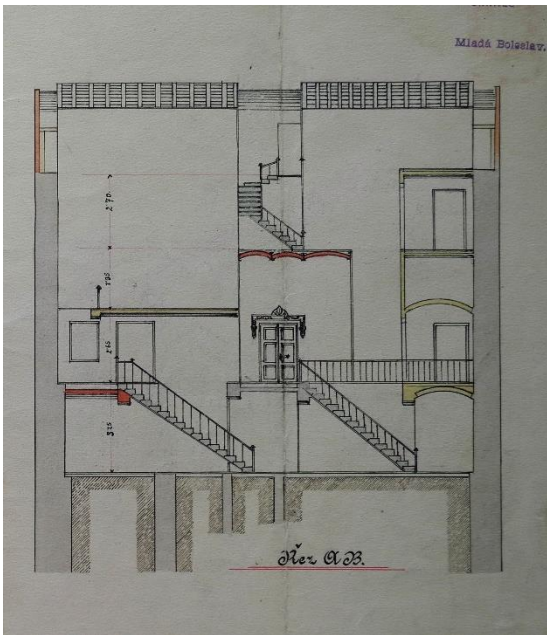
v Hl. Bolešlavi.

Podélný řez C-D.

Konstantin

V Hl. Bolešlavi v listopadu 1902.

čís. 123.

Domy čp. 31 a 32

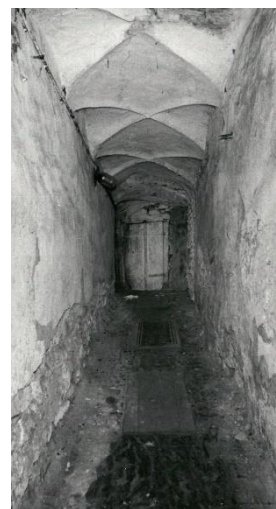
Domy jsou situované na parcelách shodné šířky 8 metrů. K oběma domům byl zpracován stavebně historický průzkum v roce 1981.⁶⁹ I když shp obsahuje stavební zaměření objektů včetně řezů, jeho slabinou je nepřesnost, projevující se zejména u složitých půdorysů přízemí a suterénu, kde je na první pohled patrné zjednodušení průběhu stěn. V rámci průzkumu nebyla rovněž věnována bližší pozornost nálezovým situacím ve zdivu. Vyhodnocení stavebního vývoje tedy s sebou nese s ohledem na výše uvedené skutečnosti některé problematické závěry, které bylo nutné znovu posoudit a ověřit na místě. Součástí elaborátu shp je kvalitní fotodokumentace, která, jak ukázala současná prohlídka objektu, zachycuje některé situace, dnes již neověřitelné v důsledku pozdějších oprav či zakrytí omítkou.

Dům čp. 31 obsahuje v rámci suterénu obě typické součásti náležející dispozici síňového domu, přední sklep na celou šířku parcely a mírně užší zadní komorový díl. U obou prostor lze předpokládat gotický původ, přesnější vymezení doby výstavby je však problematické a nelze jej odvozovat z tvarosloví architektonických prvků. V této souvislosti je třeba odmítnout závěry shp o renesančním původu zadního sklepa. Renesanční klenba byla zřejmě vložena

Dům čp. 31, přední sklep s pohledem k portálu na vstupní šíji z podloubí (převzato z shp, 1981)

dodatečně a druhotně je i ostění vstupu. Půdorys zadní polozapuštěné komory, podél níž probíhá úzký průchod do dvora, prostupuje i do dispozice přízemí. Obytná místnost nad komorou se zvýšenou úrovní podlahy náleží již renesanční přestavbě a má zachovány okenní arkádu s toskánskými

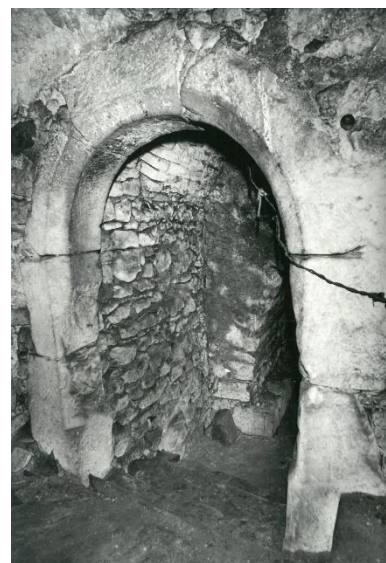

Dům čp. 31, průchod podél zadní komory do dvora (převzato z shp, 1981)

polosloupy otvírající se směrem do dvora. Podle vazby na černou kuchyni se jednalo o vytápěný prostor. Přední část přízemí byla při renesanční přestavbě rozdělena na dva protáhlé prostory sklenuté valeně s trojbokými výsečemi, z nichž jeden slouží jako chodba. Ta je však situována na opačné straně než průchod do dvora podél zadní komory.

⁶⁹ K. Benešová, Mladá Boleslav, Měšťanské domy čp. 31, 32, stavebně historický průzkum, 1981.

Pro analýzu stavebního vývoje obou zkoumaných domů čp. 31 a 32 je podstatné porovnání půdorysů sklepů. Zatímco půdorys sklepů domu čp. 31 odpovídá, jak bylo uvedeno výše, standartní dispozici gotického síňového domu, situace sklepů pod domem čp. 32 svědčí o odlišném vývoji. Zadní komora má atypický půdorys ve tvaru písmene L, který tak reaguje na již existující sklepní šíji vedoucí do sklepů tesaných ve skále pode dvorem, vůči které tak představuje mladší vývojovou fázi. Sklepní šíje je přizpůsobena i šířka předního sklepa, který s její existencí rovněž počítal. I když vstupní šíje pravděpodobně obsahuje více stavebních fází, lze její původ v rámci půdorysu domu čp. 32 přiřadit nejstarší etapě. Shp se složitou situací vstupní šíje blíže nezabýval a nepovšimnuto zůstalo i torzo ostění v obvodové zdi. Podrobnější pozornost nebyla věnována ani přednímu sklepu, jehož původ byl pouze obecně označen za gotický. Nálezové situace ve zdivu tohoto sklepa rovněž nasvědčují složitějšímu vývoji. Jednou z podstatných skutečností, které byly v rámci revize shp zjištěny, je to, že portál do předního sklepa byl sesazen druhotně

Dům čp. 32, portál do předního sklepa sestavený z druhotně použitých částí ostění (převzato z shp, 1981)

Půdorys přízemí a sklepů domů čp. 31 a 32 s vyznačením stavebních fází a komunikačních vazeb (s využitím zaměření shp, 1981).

z rozebraných částí ostění. Výstavbu sklepa tak nelze na základě morfologického rozboru portálu datovat. Časové rozmezí výstavby předního sklepa spadá do období mezi výstavbou sklepní šíje vedoucí do sklepů pode dvorem (pravděpodobně závěr 15. až počátek 16. století) a renesanční přestavbou 2. poloviny 16. století. V přízemí si přední část dispozice i při renesanční

přestavbě na rozdíl od sousedního domu čp. 31 zachovala převyšené proporce.

K přesné interpretaci stavebního vývoje by bylo nutné geodetické zaměření a hloubkový průzkum s vyhodnocením nálezových situací. I přes nepřesnosti stávajícího zaměření lze na základě revize shp odvodit určité závěry nebo alespoň hypotézy.

Shrneme-li výsledky revize průzkumů obou domů, můžeme tak rámcově do období od 15. až do počátku 16. století zařadit výstavbu zadní komory a předního sklepa domu čp. 31, ale zřejmě i sklepní šíji nebo alespoň její část pod domem čp. 32. Stanovení posloupnosti a přesnějšího časového rozmezí jejich vzniku je za současného stavu poznání nejisté. Rovněž stavební vývoj jednotlivých částí mohl mít složitější průběh. K uvedenému období chybí archivní zprávy, nejstarší údaje jsou známy až ze 40. let 16. století. Jak bylo uvedeno výše, z půdorysu suterénních prostor domu čp. 32 vyplývá, že

Dům čp. 32, vstupní síň (chodba) s pohledem na schodiště. Vlevo v pozadí je částečně vidět vstup z podloubí.

stavební vývoj domu na této parcele se vyvíjel odlišným způsobem než u domu čp. 31 a než bylo u středověkých parcel, jejichž nejstarší součástí zástavby bývala zděná zadní komora, předpokládáno. S jistou opatrností tak můžeme nastínit hypotézu původně společné parcely obou domů, ze které se teprve po jejich rozdělení na dvě vyvinula stávající dispozice suterénu domu čp. 32. Původní parcela by tak měla šířku 16 metrů. Dalším faktorem, který by mohl tuto hypotézu podpořit, je skutečnost, že v rámci domu čp. 32 byly portály do suterénu minimálně ve třech ze čtyř případů sestaveny z druhotně použitých ostění.⁷⁰ Nejistý je pouze původ portálu ke spodnímu sklepu tesanému ve skále pode dvorem. V této souvislosti je třeba připomenout poněkud složité komunikační schema domu čp. 31, které by rovněž mohlo s naznačeným vývojem souviset.

⁷⁰ Dřívější předpoklad uváděný v některých shp, že se mohlo jednat o zbytková ostění použítá v méně exponovaných částech stavby (suterénu), se v souvislosti s pozdějšími průzkumy a ověřením situace dalších domů nepotvrdil a v několika případech byl prokázán opak.

J. Košťák, zaměření Staroměstského náměstí, 1944 – 60, výřez severní strany s půdorysy přízemí domů čp. 84 - 94

Domy čp. 84 – 89

Dům čp. 84

Dům je součástí severní strany náměstí. Zaujímá nárožní polohu naproti radnici. Parcela má šířku kolem 9 metrů. První zmínka o objektu pochází již z roku 1471. Dům byl zcela přestavěn po roce 1860. Pod přední částí domu jsou situovány dva valeně klenuté sklepní prostory s klenbou z lomového kamene. Jsou přístupné portálem s půlkruhovým záklenkem s okosenou hranou. Z nich se poklopem sestupuje do sklepů vytesaných ve skále.⁷¹

Přední sklep s portálem je zřejmě gotického původu, bude třeba na místě ověřit zejména půdorys a umístění vstupního portálu. Dům zřejmě postrádá zadní komorový díl, což opět vyvolává otázku, zda není jedním ze znaků poukazujících na to, že se jedná o část, která byla druhotně oddělena z objektu na původně širší parcele.

Dům čp. 85

Dům stojí na parcele šířky 7,5 metru. První zmínka o domě pochází rovněž již z roku 1471. Dům byla přestavěn ve 2. polovině 19. století a v roce 1928.⁷²

Ze starší stavby se zachoval sklep pod zadní částí domu, který je valeně klenutý s půleliptickými čely a trojbokou lunetou. Z něj se sestupuje do sklepa vytesaného ve skále (částečně pod sousedem) a podklenutém cihlami.

K původu sklepa je obtížné se bez průzkumu na místě vyjádřit, je třeba ověřit zejména šířku sklepa vůči parcele a vstup. V úvahu připadá hypotéza, že původní gotická parcela zaujímalá parcely obou dnešních domů a její šířka by se tak pohybovala kolem 16,5 metru. Analýza půdorysu přízemí by tento předpoklad nevyklučovala. Nasvědčoval by tomu i zakřivený průběh dělicí stěny v přízemí, který tak mohl být přizpůsoben již stávajícím konstrukcím v suterénu. Z archivních zpráv zatím víme pouze, že první zmínka o obou domech se vztahuje k datu 1471.

Půdorys přízemí domů čp. 84 a 85
(zaměření J. Košťák)

⁷¹ Průzkum nebyl proveden, údaje byly čerpány z shp města, D. Líbal a kol., SÚRPMO, 1960.

⁷² Dtto.

Dům čp. 86

Dům stojí v horní části severní strany náměstí na parcele o šířce 14 - 16 metrů. V rámci zástavby náměstí má atraktivní polohu. Spolu se sousedními domy čp. 84 a 85 předstupuje zhruba o 8 metrů před uliční čáru ostatních domů. Průčelím je obrácen k jihu do horní části

náměstí, kterou na východní straně uzavírá budova renesanční radnice. Je jedním z objektů, které si zachovaly konstrukce středověkého původu i v nadzemních částech,

v daném případě včetně ojediněle dochovaných oblouků loubí. První zmínka o domu je uváděna až k roku 1546⁷³, samostatné archivní rešerše pro objekt však provedeny nebyly.

V dispozici domu lze i přes mladší úpravy rozeznat boční průjezd, který zůstal nepodsklepen. Sklepy zaujímají zhruba dvě třetiny šířky parcely a důsledně respektují šířku průjezdu.

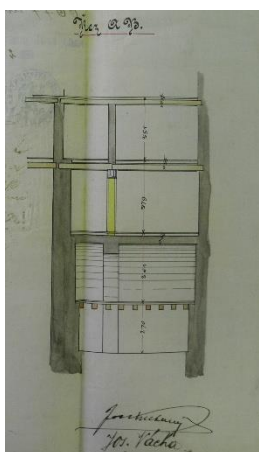
Zadní část širšího traktu zaujímá komorový díl s odlišnou úrovní podlah oproti přední části domu. Má dvě úrovně, horní úroveň podlahy je zhruba o 1 metr níž oproti přední části přízemí

Dům čp. 86, zazděný pilíř podloubí v průběhu odstranění zazdívky, detail hlavice a patky.

⁷³ D. Líbal a kol., shp města, SÚRPMO, 1960.

(vzhledem ke klesajícímu terénu směrem do dvora je ale na jeho úrovni), spodní tvoří sklep. Obvodové zdi mají tloušťku 1,5 – 2,5 metru, vnitřní půdorysné rozměry jsou 5,5 – 6 metrů. Sklep měl sklep trémový strop uprostřed podepřený dřevěným sloupkem se seříznutými hranami, který je zachycen na plánech z roku 1899 a uveden v mladších popisech.⁷⁴ Strop

Podélný řez zadní komorou na plánech z roku 1899 (SOKA Mladá Boleslav)

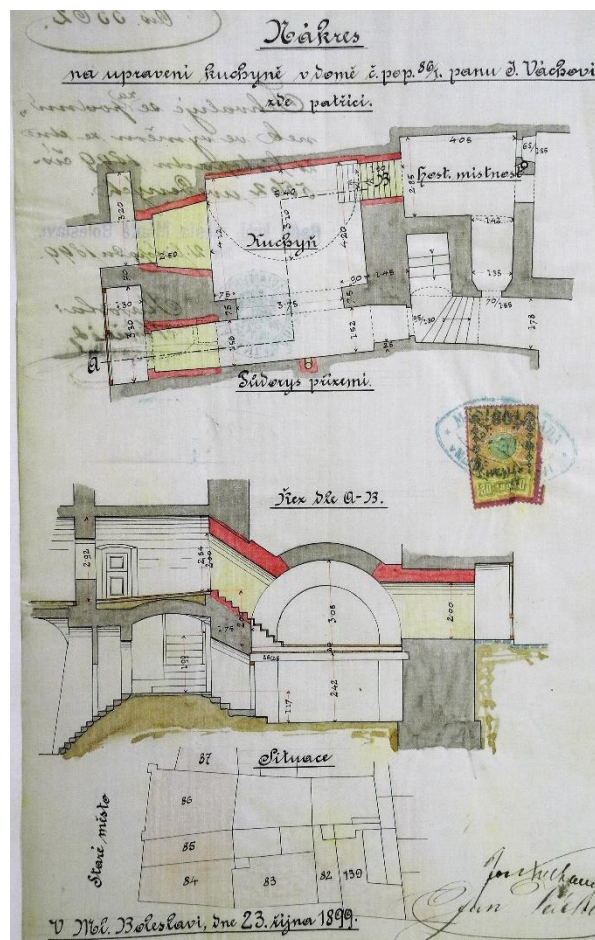
Dům čp. 86, vstup do sklepa pod komorou.

byl v 80. letech 20. století odstraněn. Nad zadním sklepem je komora sklenutá valenou klenbou s nepravidelným zhruba půlelptickým tvarem oblouku. Vstup do sklepa je situován při nároží s parcelní zdi s domem čp. 85. Vstup

byl druhotně upravován. Ze strany interiéru sklepa se zachovala pouze spodní část levé stojky s okosenou hranou s trojúhelnou

patičkou (šířka okosení je 10 cm), na protější straně je spodní část ostění tvořena kvádry s mělkým ustoupením (drážkou). Špaleta vstupu má z části zachován záklenek z lomového pískovce, druhotně upravovaný v souvislosti se změnou přístupu do suterénu a zřízením stávajícího schodiště podél čelní stěny komorového dílu kolmo k hloubkové ose domu. Nové schodiště souviselo s výstavbou předního sklepa, který lze

dle tvarosloví vstupního portálu datovat do období po polovině 16. století. Portál je půlkruhový s okosenou hranou šířky 3 cm a esovitě prohnutými patičkami (šířka portálu 118cm, výška 180 cm). Přední sklep má čtvercový půdorys o rozměrech 6 x 6 metru a je sklenut klenbou

Dům čp. 86, plány na přestavbu z roku 1899 s půdorysem a řezem zadní komory (SOKA Mladá Boleslav)

⁷⁴ D. Líbal a kol., shp města, SÚRPMO, 1960; J. Žižka, strop v domě čp. 86 v Mladé Boleslavi, in: Památky středních Čech 9/2, 1995, s. 60 – 62.

s trojúhelnými výsečemi na střední pilíř. Sklep byl druhotně o 2 metry prohlouben, o čemž vypovídá i odlišný charakter zdiva. Oproti zdivu z lomového pískovce obvodových stěn je ve spodní části vyzděno z tesaných kvádrů.

Zadní komorový díl vymezený silnými obvodovými zdmi je nepochybně nejstarším dochovaným zděným jádrem domu. Jeho původ můžeme klást nejpozději do 15. století, nelze ale vyloučit ani starší původ z 2. poloviny 14. století. Komorový díl zhruba čtvercového půdorysu byl situován ve vzdálenosti 10 metrů od uliční čáry. Stavební vývoj komorového dílu se nepodařilo spolehlivě osvětlit. Varianta druhotného podezdění obvodových stěn se zřízením sklepa se jeví v daném případě pravděpodobná.

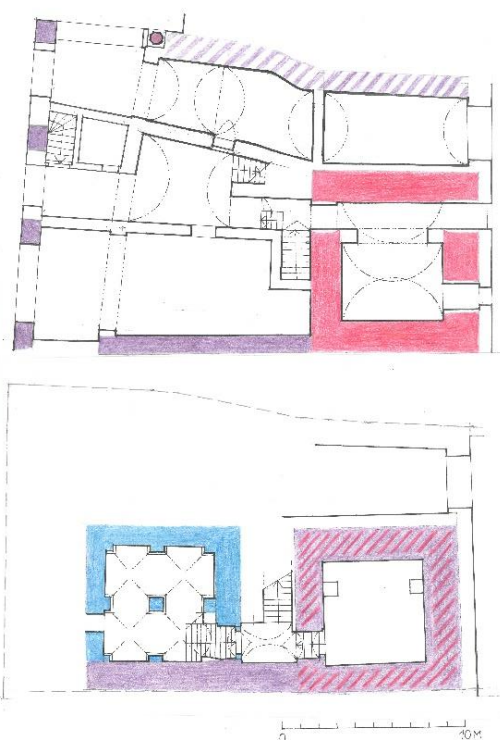

Dům čp. 86, portál do předního sklepa a detail záklenku špalety

Nasvědčoval by tomu jak charakter zdiva obvodových stěn spodního sklepa, ve kterém se lokálně vyskytovaly

i cihly, tak situace vstupu. Podél komorového dílu probíhal průjezd. I když byl později začleněn do dispozice domu a postupně sklenut valenými klenbami, jeho průběh zůstal zachován. Dispozici s bočním průjezdem v zásadě respektovala i pozdně gotická přestavba v závěru 15. a 1. polovině 16. století. Nepravidelnosti v přední části půdorysu nasvědčují složitějšímu vývoji, k jehož objasnění by bylo třeba přesné zaměření. Prostory v přední části dispozice včetně podloubí byly oproti odlišně výškově uspořádanému zadnímu dílu převýšené a teprve při mladších přestavbách do nich bylo vloženo mezipatro.

Nejpozději od pozdně gotického období respektive od konce 15. století byla podle nálezů pískovcového osmibokého pilíře při nároží s domem čp. 87 zastavěna parcela v celé šíři 16 metrů.

Dům čp. 86, půdorys přízemí a sklepa s vyhodnocením stavebního vývoje, červeně – gotické, fialově – 1. polovina 16. století, modře – 2. polovina 16. století

Situaci pilíře loubí v návaznosti na stavební vývoj přední části domu se nepodařilo objasnit. Pilíř je identický s pozdně gotickým pilířem původního loubí domu čp. 100, který byl odhalen v rámci stavebních prací. V další fázi, která má ještě pozdně gotický charakter, došlo zřejmě k větší přestavbě domu, při které bylo průčelí vysunuto na nové podloubí předstupující před průčelí ostatních domů náměstí. Přestavbu lze datovat do 1. poloviny 16. století. Pozdně gotický dům se do náměstí obracel třemi oblouky loubí s pískovcovým profilovaným ostěním. Dům byl podle Willenbergova vyobrazení z roku 1602 zastřešen zřejmě třemi sedlovými střechami se strmými dřevěnými štíty.

Dům čp. 86, přední sklep s pohledem na střední pilíř klenby. Sklep byl druhotně prohlouben.

Dům čp. 87

Dům severní strany náměstí situovaný oproti předchozím objektům již v ustoupené uliční čáře zaujímá parcelu o šířce kolem 13 metrů. První zmínky o objektu jsou uváděny k roku 1472. Dům byl podle archivních zpráv nově vystavěn na „zbořeništi“ v závěru 17. století. V popise se uvádí pouze malý valeně klenutý sklep s půleliptickými čely.⁷⁵

⁷⁵ D. Líbal a kol., shp města, SÚRPMO, 1960.

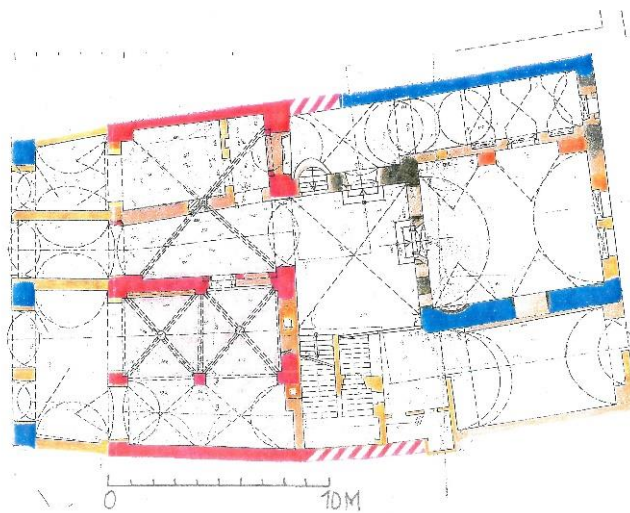
Dům čp. 88

Dům je situován na parcele o šířce 16 metrů. Je jediným objektem, který si v rozsahu přízemí zachoval středověké konstrukce a prostory včetně žebrových kleneb a dalších kamenických prvků. Gotické jádro objektu se zachovalo v rozsahu předního traktu. Tvoří jej čtvercová vstupní síň s žebrovou křížovou klenbou a s ní sousedící místnost sklenutá dvěma poli žebrové křížové klenby na pilíře respektive polopilíře. Gotická

síň má v rohu zadní stěny při parcelní stěně se sousedním domem zachován půlkruhový vstupní portál s okosenou hranou částečně zapuštěný pod úroveň podlahy, kterým se vstupuje na schodišťovou šíji vedoucí do suterénu a polosuterénu. V opačném rohu zadní stěny je prolomen klenutý vjezd. Ze síně se vstupuje do sousedního prostoru sdruženým portálem. Ve stavebně historickém průzkumu⁷⁶ bylo datování předního traktu odvozeno z tvarosloví architektonických článků, které však, jak ukázaly výsledky operativních průzkumů a dokumentace v průběhu prací, nemusí být s obvodovými zdmi současné. Stávající podoba, která má přechodný pozdně gotický až renesanční charakter, je tak pravděpodobně výsledkem přestavby staršího objektu, z něhož byly při přestavbě využity obvodové stěny.

Přestavba zřejmě zahrnovala úpravy dispozice s propojením vstupní síně se sousední místností sdruženým portálem. Sdružený portál, jak ukázala nálezová situace v rámci prací, postrádá vynášecí oblouk, který bychom očekávali v případě současné

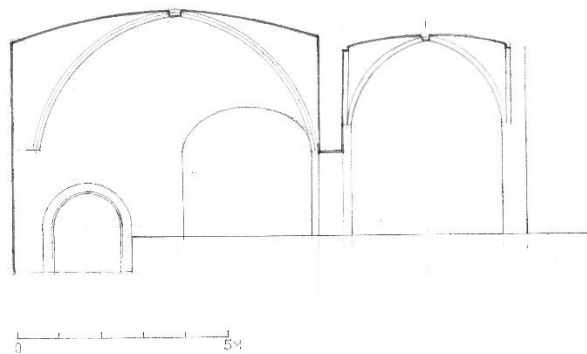
Půdorys přízemí domu čp. 88 s vyhodnocením stavebního vývoje, červeně gotické (2 fáze), modře – 2. polovina 16. století

výstavby se stěnou. Ostění se zachovalo pouze v torzu, širší z otvorů byl vstupem, užší mohl sloužit jako okno. Jeho současný původ byl při zpracování SHP odvozen z toho, že jeden

⁷⁶ E. Vyletová, P. Načeradská, T. Kyncl, Mladá Boleslav, dům čp. 88, stavebně historický průzkum, 2003.

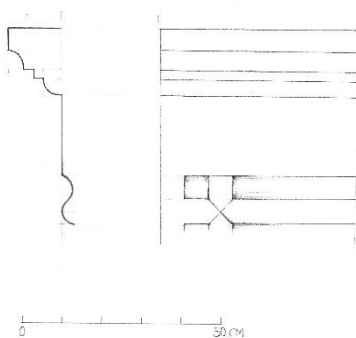
z kvádrů stojky byl zavázán do zdiva nároží. Tato situace byla objasněna až v průběhu obnovy.

V souvislosti s návrhem statického zajištění bylo nejprve konstatováno nedostatečné provázání kvádrů nároží se zdivem a vyslovena domněnka o možném druhotném vyzdění nároží při prolomení vjezdu a vyzdění klenutého pasu. Následně v průběhu prací bylo zjištěno, že ve zdivu nároží se nachází druhotně užitá část ostění

Dům čp. 88, řez vstupní síně s bočním prostorem.

s okosenou hranou.⁷⁷ Přestavbě tak lze připsat i zřízení klenutého vjezdu v zadní stěně síně a sklenutí obou prostor žebrovými klenbami. Druhotné je podle nálezkové situace i osazení okna s gotickorenesanční profilací z podloubí. Součástí přestavby byla nepochybně úprava průčelí. Přízemí se do náměstí otvíralo sduženými otvory rámovanými ostěním s přetínavými profily a

Dům čp. 88, ostění otvoru průčelí v přízemí směrem do bývalého podloubí.

profilovanou nadpražní římsou. Podle členění dochované části překladu a nálezů části stojky

Portál ze síně do bočního klenutého prostor, pískovcový překlad je pozůstatkem profilované římsy, z níž se zachoval otisk.

s okosením, které bylo viditelné v průběhu rekonstrukce v místě současného vstupu, zřejmě náleželo trojici otvorů se vstupem v pravé ose.

Dochovaná pozdně gotická část domu je pozoruhodná situováním dvou prostor s žebrovými klenbami v předním traktu i celkovou architektonickou úrovní. Význam užší místnosti přístupné ze síně sduženým portálem podtrhuje umístění erbu vrchnosti

⁷⁷ M. Pokorný, restaurátorská zpráva – restaurátorský dozor na zajištění pilíře gotické klenby, 2004; J. Vinař, Mladá Boleslav, dům čp. 88, návrh zajištění pilíře gotické klenby, statický posudek, 2003.

na jednom ze svorníků. Svorník klenby nese erb Krajířů z Krajku, kteří vlastnili mladoboleslavský hrad a město v letech 1508 – 1588. Náročnost prostorového řešení a kvalita kamenické práce může být i odrazem společensky významného postavení stavebníků, kteří zastávali funkce radních i primase města.

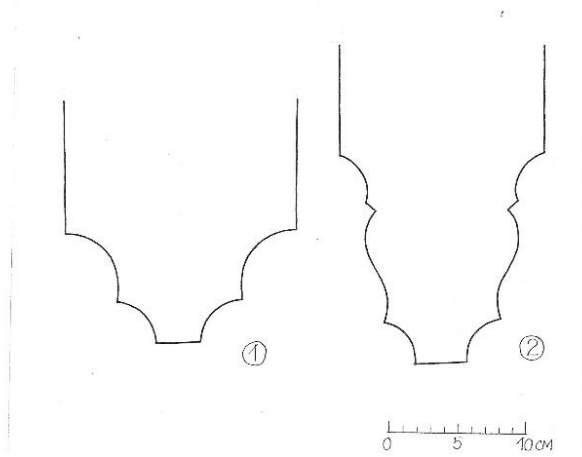
V letech 1488 – 1538 vlastnil dům Kašpar řezník, který zastával úřad radního konšela a v roce 1521 primase. Při prodeji v roce 1540 měl dům cenu 500 kop. Další z majitelů, kterému lze s velkou pravděpodobností připsat náročnou přestavbu, byl Václav apatykář, který patřil k Českým bratřím, byl starším boleslavského sboru a také radním a primasem města. Větší přestavbu mezi léty 1540 - 1562 naznačuje i výrazný vzestup

Klenba bočního prostoru s erbem Krajířů z Krajku na svorníku a renesanční malbou

ceny domu z 500 kop na 1300 kop. Tato částka byla značná i ve srovnání s cenami některých dalších domů ve městě (např. dům čp. 16 v roce 1568 cenu 525 kop, čp. 31 v roce 1589 cenu 600 kop, čp. 32 v roce 1571 cenu 800 kop, čp. 25 v roce 1559 cenu 775 kop). Na základě rozboru tvarosloví by bylo možné předpokládat přestavbu nejspíše ve 2. čtvrtině 16. století.

Architektonické články, sdružený portál a ostění průčelí mají přechodné pozdně gotické až renesanční tvarosloví. Gotické je šikmé zkosení horní plochy soklu a částečně přetínavý profil v zrcadlech rohů a v zásadě ještě ve hmotě vybraná profilace, mělká profilace simy s odsazením je již renesanční. Profilací připomíná ostění oken mladoboleslavského hradu, u nichž se předpokládá vznik na počátku 16. století.

Dům čp. 88, profilace žebra klenby boční místnosti (č.1) a žebra síně (č.2).

Velmi blízké je pak ostění okna nad

vjezdovým portálem do zámku v Hrubém Rohozci u Turnova, pocházejícího z přestavby za Krajířů v letech 1513 - 16 a dále portálu ve sklepě na zámku v Březně. V měšťanském domě lze původ tohoto portálu předpokládat spíše později po uvedených datech. Obtížnější je vymezení období možného vzniku žebrových kleneb. Srovnání umožňuje z profánní

architektury ve městě pouze palác zv. Templ, jehož žebrová klenba je pouze rámcově datována rovněž do 1. poloviny 16. století. Má shodnou 2x vyžlabenou profilaci žeber s menší místností předního traktu.⁷⁸

Prostor dotváří malířská výzdoba žebrové klenby. Restaurátorským průzkumem byly zjištěny dvě vrstvy malby. V první fázi byla žebra pojednána červenou barvou. Plocha kápí byla členěna geometrickými obrazci pásů a trojúhelníků s motivem rozety uprostřed. V malbě ploch se uplatňovaly rostlinné i figurální motivy. Jejich původ lze klást až do doby po polovině 16. století.⁷⁹

Přední trakt představuje ojediněle dochované pozdně gotické prostory ve městě. Jako jediný dům náměstí má zachovány žebrové klenby, nepočítáme-li palác zv. Templ, který však nebyl běžným městským domem. Vstupní síň podává

Dům čp. 88, svorník žebrové klenby síně (M. Pokorný, restaurátorská zpráva).

obraz o podobě a fungování gotických síní s částečně zapuštěným portálem v zadním rohu na

Ostění okna z podloubí.

schodiště do polosuterénních a suterénních prostor pod zadní částí domu. Nejasnosti zůstávají ohledně situování průjezdu v rané fázi vývoje i navazujících částí půdorysu. Nepodařilo se objasnit otázku původní podoby a funkce části traktu při parcelní stěně s domem čp. 87. Rovněž v otázce původu komorového dílu, který byl na základě dendrochronologického rozboru stropních trámů datován do 60. let 16. století, přetrvávají určité pochybnosti. Problémem zůstává nepřesné stavební zaměření, které bylo rovněž podkladem při zpracování shp.

⁷⁸ J. Žižka, ke stavebnímu vývoji tzv. Templu v Mladé Boleslavi, in: Památky středních Čech, 8/1, 1994, s. 1-22.

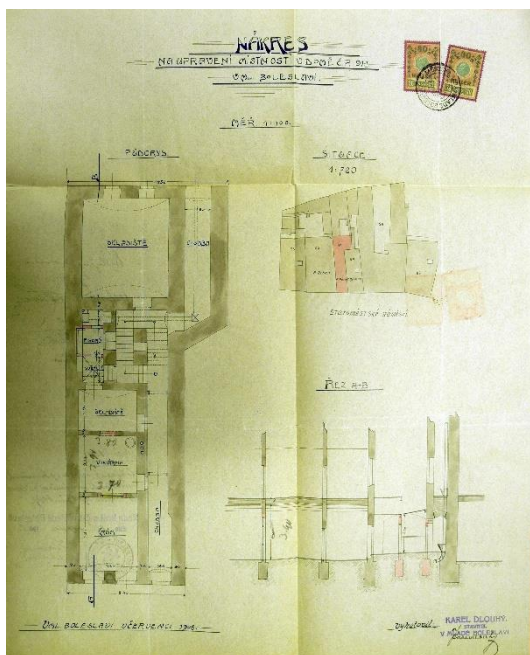
⁷⁹ V průzkumu se sice tato malba uvádí jako nejstarší dochovaná vrstva, situace však není podrobněji dokumentována. Laboratorním chemickotechnologickým průzkumem bylo potvrzeno použití minia, azuritu a malachitu. Na rozetách byly zjištěny fragmenty plátkového zlata. In: Z. Kafková a kol., Restaurátorská umělecká společnost Brandl, Restaurátorská zpráva, Dům čp. 88/I, Mladá Boleslav, 2007; Laboratorní zpráva, D. Pechová, 2007.

Dům čp. 89

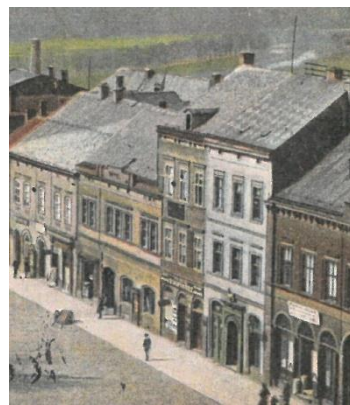
Hotel Věvec je z podstatné části novostavba z roku 1926. Objekt zaujímá parcelu o šířce kolem 21 metru. Gotického původu mají být podle popisu části sklepů pod předním domem s valenými klenbami a dvěma portály s mírně lomeným obloukem s okosenou hranou.⁸⁰

Domy čp. 90 a 91

U domů čp. 90 a 91 je archivně doloženo rozdělení na dva k roku 1526, kdy se uvádí, že byla odprodána polovina domu přikrytého cihlou. Oba domy byly v 70. letech 20. století odstraněny a nahrazeny novostavbou. Podkladem pro rozbor a analýzu stavebního vývoje tak byly pouze archivní plány a stručné popisy shp.⁸¹ Na těchto plánech opět na první pohled upoutá pozornost půdorys zadní komory, která je zakreslena na celou šířku parcely domu čp. 91. Ve stavebně historickém průzkumu města je popsána jako nejstarší zachovaná prostora domu

Půdorys domu čp. 91 na plánech z roku 1908 (SOKA Mladá Boleslav)

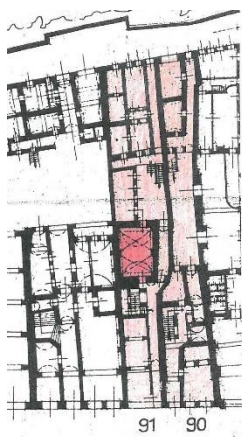
Domy čp. 90 a 91 (Obrázky z Mladé Boleslavi)

s valenou klenbou s nepravidelnými půlkruhovými čely a dvěma dvojicemi styčných lunet vycházejících z předních a rohových pilířků. Shodně je klenba zobrazena i na zaměření přízemí z roku 1960. Dům měl podle popisu dva velké sklepy, jeden pod zadní komorou a druhý pod přední částí domu. Sklep pod zadní komorou měl valenou klenbu z pravidelnějších kamenných kvádrů. Z něj se portálkem s půlkruhovým záklenkem s okosenou hranou vstupovalo do další soustavy chodbiček a prostorů. Druhý největší sklep se podle popisu nacházel blíže průčelí a byl valeně klenutý z lomového kamene. Směrem k náměstí jsou uváděny ještě lochy ve skále. V popisu

⁸⁰ D. Líbal a kol., shp města, SÚRPMO, 1960.

⁸¹ D. Líbal a kol., shp města, SÚRPMO, 1960; SOKA Mladá Boleslav, fond Archiv města Mladá Boleslav

domu čp. 90 se v přízemí uvádí prostory se segmentovými klenbami, dále jeden valeně klenutý strop (?) z cihel s půleliptickými čely, který je dodatečně podezděn a ze kterého se sestupuje do prostoru vytesaného ve skále hluboko pod nádvoří částí objektu.

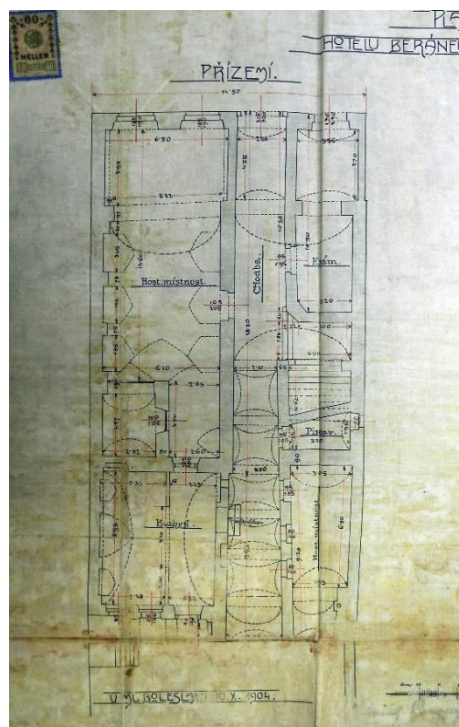
Půdorys přízemí domů čp. 90 a 91 (zaměření J. Košťál)

Původní gotická parcela zahrnující parcely obou pozdějších domů čp. 90 a 91 měla šířku kolem 15 metrů. Komorový díl zaujímal zhruba polovinu její šířky. Při dělení domu nebyl průchod do dvora tak jako v jiných případech zřízen v rámci jejího půdorysu, nýbrž byl přiřčen ze sousední parcely druhotně odděleného domu čp. 90. Komorový díl tak zůstal po rozdělení objektu zachován ve svých původních dimenzích i v přízemí.

Dům čp. 92

Dům byl odstraněn v 60. letech 20. století a nahrazen novostavbou. Stejně jako v předchozím případě byly jediným podkladem pro získání základní představy o jeho podobě archivní materiály. Kromě stručného popisu v shp města⁸² byly cenným zdrojem informací archivní plány z let 1902 (plán na zřízení nové lednice ze sklepů) a 1904 (plán hotelu Beránek)⁸³, které poskytly základní představu o zástavbě parcely a dispozici domu.

Dům je situován na parcele šířky 14,5 metru. Dispozici přízemí tvořily dva podélné trakty zhruba stejné šíře kolem 7 metrů. Levý trakt (při pohledu z náměstí) obsahoval v přední části valeně klenutou síň s nástupem na široké schodiště a vedle něj průchod do dvora. Pravý trakt, který byl podsklepen, obsahoval v přední části přízemí rovněž rozlehlý valeně klenutý prostor, na který

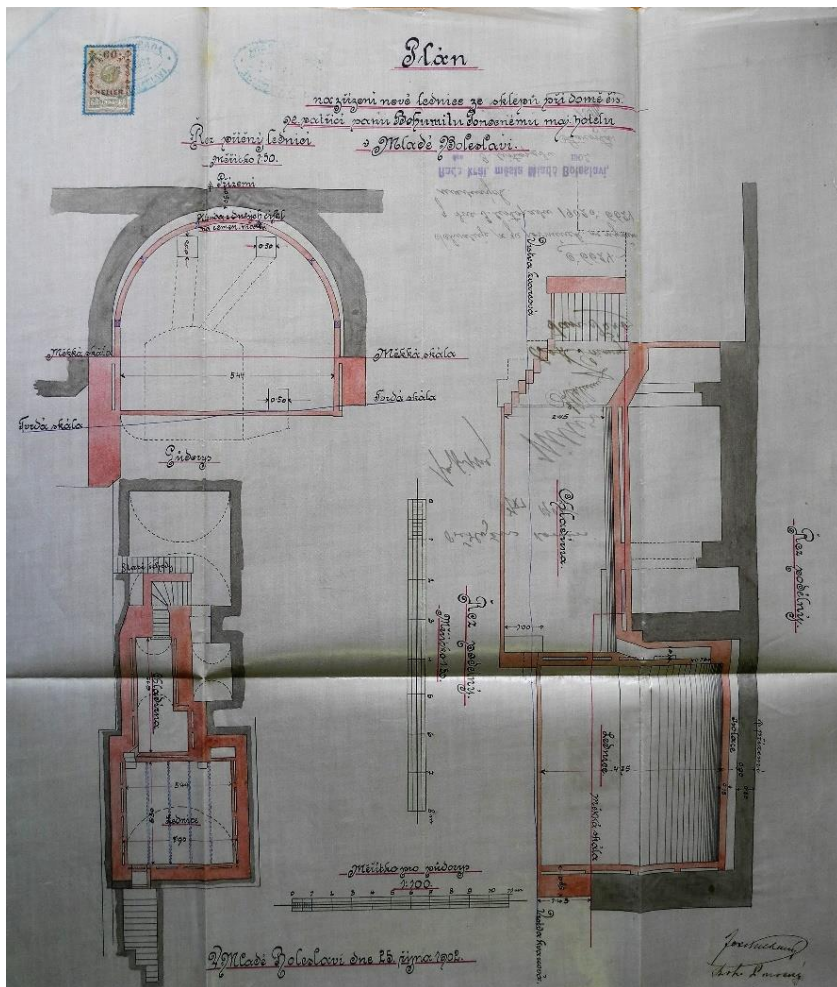

Půdorys přízemí domu čp. 92 na plánech z roku 1904 (SOKA Mladá Boleslav)

⁸² D. Líbal a kol., shp města, SÚRPMO, 1960.

⁸³ SOKA Mladá Boleslav, fond Archiv města Mladá Boleslav

navazoval střední díl pravděpodobně s černou kuchyní a v zadní části valeně klenutá místnost. Dispozice přízemí pravého traktu odpovídala půdorysu sklepů. Přední sklep zhruba

Plány na zřízení nové lednice ve sklepích domu čp. 92 z roku 1902 (SOka Mladá Boleslav)

sklepní šíjí z náměstí. Tak lze nejspíše interpretovat náčrt schodiště o šířce 1,5 metru v prostoru pod bývalým podloubím, který je vyobrazen v půdoryse. Řez jej bohužel nezachytil.

Na základě analýzy archivních plánů můžeme předpokládat, že dvoutraktová dispozice s podsklepeným pravým traktem má původ v předbělohorském období. Zejména pak v případě předního sklepa by právě existence vstupní šíje z náměstí mohla dle dalších analogií ve městě poukazovat na původ v období 15. až 1. poloviny 16. století. Dům prošel výraznou přestavbou v poslední třetině 17. století, kdy jej vlastnil významný boleslavský zvonář Jan Priquey. Této přestavbě lze s největší pravděpodobností připsat dispozici přízemí s klenutými prostory a širokým schodištěm do patra zachyceným na plánech přestavby hotelu Beránek z roku 1904.

čtvercového půdorysu o vnitřní šířce 5,9 metru odpovídal v zásadě šířce místnosti nad ním. Situace sklepů pod středním dílem, kde lze očekávat i existenci schodiště, je na plánech znejasněna zákresem nové chladírny s novými schody. Zadní sklep byl oproti přednímu o 0,5 metru užší, mírný odskok v tloušťce dělící mezitraktové zdi se projevoval i na plánech přízemí. Do zadního sklepa se vstupovalo z boční strany schodištěm vedeným kolmo k podélné ose sklepa. Přední sklep byl zřejmě přístupný

Dům čp. 93

Dům stojící na parcele šířky 14,5 metru byl zcela přestavěn v roce 1919. Na předbělohorský původ poukazuje pouze část sklepa s poškozeným zalděným portálem s okosenou hranou.⁸⁴

Pohled na dvorní průčelí domu čp. 93 po jeho poškození výbuchem v roce 1902 (Obrázky z Mladé Boleslavi)

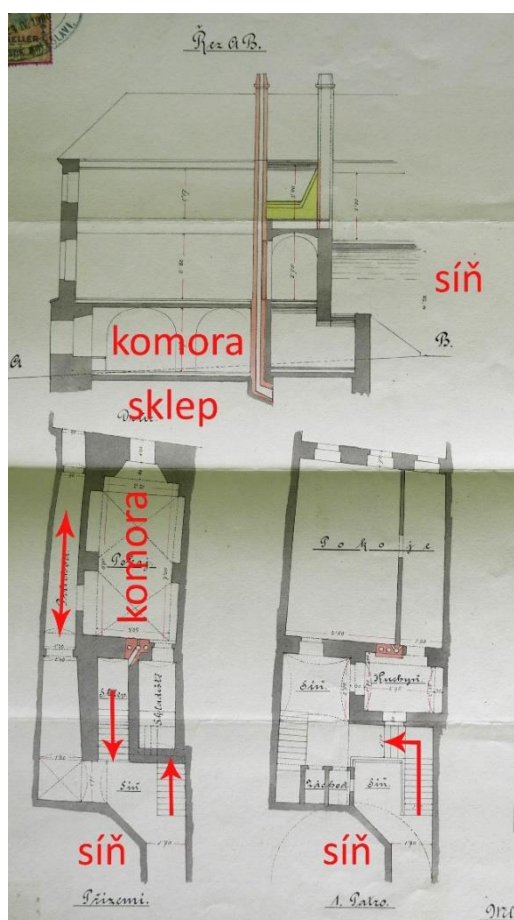

Mladá Boleslav, zaměření Staroměstského náměstí, výřez severní strany s půdorysy domů čp. 93 – 107, J. Košťák, 1944 – 60.

⁸⁴ D. Líbal a kol., shp města, SÚRPMO, 1960.

Domy čp. 94 a 95

Domy jsou součástí zástavby severozápadní strany náměstí a jsou situovány na parcelách o šířce zhruba 7,5 až 7,8 metru. Podle archivních údajů tvořily až do roku 1548 jeden objekt. Uvádí se, že v roce 1548 byla odprodána polovice domu a poté vznikla stávající dispozice domu čp. 94. Dům čp. 95 v roce 1911 v celém rozsahu nahradila novostavba.⁸⁵

Dům čp. 94, plány na postavení nového komínu z roku 1900 (SOKA Mladá Boleslav), červeně popsány prostory náležející dispozici renesančního síňového domu.

tesaného ve skále. Na základě dosud získaných poznatků lze předpokládat, že uvedené stavební úpravy souvisely s přestavbou po rozdělení domu. S ní lze zřejmě také spojit druhotné užití gotických architektonických článků. V přízemí k nim patří ostění portálu do chodby

Stavební vývoj uvedeného období můžeme sledovat na dochovaných konstrukcích v přízemí a suterénu domu čp. 94 a na stavebních plánech. V podélném řezu je dobře rozeznatelné obvodové zdivo zadního komorového dílu o síle až 1,8 metru. Z dochované situace v přízemí i ve sklepe je zřejmé, že nosné konstrukce vynášející klenbu byly do prostoru vloženy dodatečně. V přízemí byla z prostoru druhotně vyčleněna chodba umožňující průchod do dvora. Sousední prostor byl sklenut dvěma poli křížové klenby na přízední pilíře. Shodně byly ve sklepe pod nimi do prostoru vloženy nosné

konstrukce vynášející klenbu. Ze sklepa byla navíc zřízena schodišťová šíje vedoucí do spodního suterénu

Dům čp. 94, bývalá síň v přízemí se schodištěm do mezipatra, vlevo průchod do dvora.

⁸⁵ D. Líbal a kol., shp města, SÚRPMO, 1960.

s půlkruhovým obloukem s okosenou hranou, ve sklepe pak ostění s erby rámuující vstup na schodiště do spodního suterénu.

Obvodové stěny vymežující komorový díl nepochybně náleží gotickému objektu před jeho rozdělením. Bez podrobnějšího průzkumu se však nelze k dalším otázkám ohledně stavebního

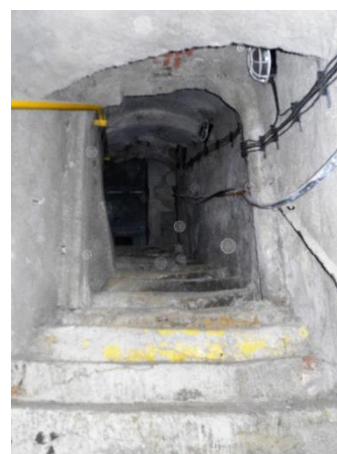
Dům čp. 94, průchod do dvora, pohled k druhotně osazenému portálu ze síně.

vývoje spolehlivě vyjádřit. Otázkou zůstává zejména úroveň původní podlahy a původ vstupu v čelní stěně sklepa s pozdně gotickým sedlovým portálem, jehož práh je umístěn ve výšce více jak 2 metry nad podlahou sklepa. Z návaznosti klenby sklepa na vstupní portál lze usuzovat, že při renesanční přestavbě došlo ke změně úrovně stropní konstrukce i podlahy. Lze tak předpokládat, že zadní díl obsahoval v první fázi vývoje polozapuštěnou komoru, kterou následně nahradila dvě podlaží, sklep a komora v přízemí

s průchodem do dvora. Komorový díl odpovídající šířkou dnešní parcele domu čp. 94 zaujímal zhruba polovinu šířky původní parcely. Čelní stěna byla od průčelí vzdálena zhruba 11,5 metru. Parcela měla před rozdělením domu šířku kolem 15 až 15,5 metru.

Prostorová struktura domu je dobře čitelná v podélném řezu. Převyšovaná síň na celou šířku půdorysu s odlišně výškově uspořádaným zadním dílem vychází z typologie gotického

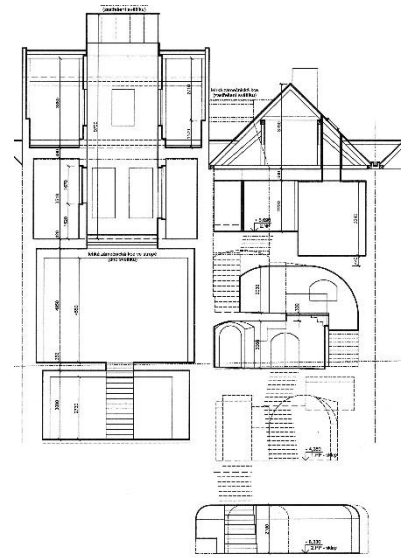
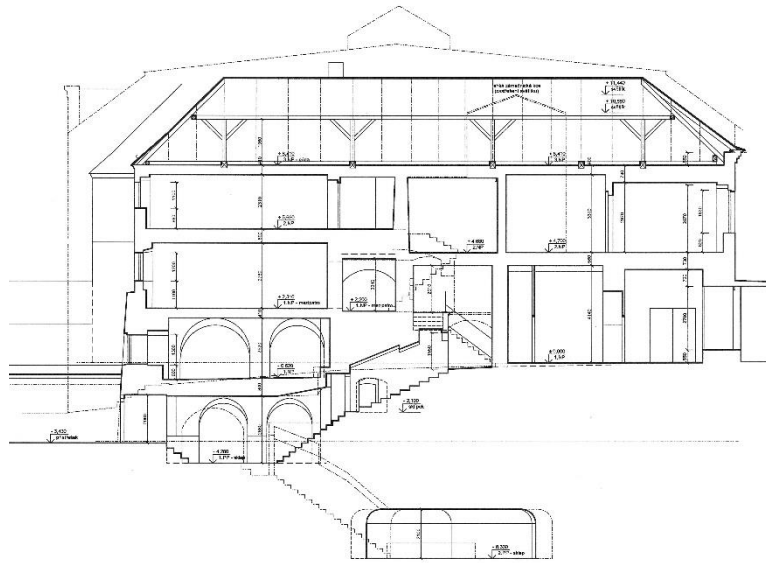
Dům čp. 94, zadní sklep, pohled ke schodišti ze síně s pozdně gotickým ostěním portálu.

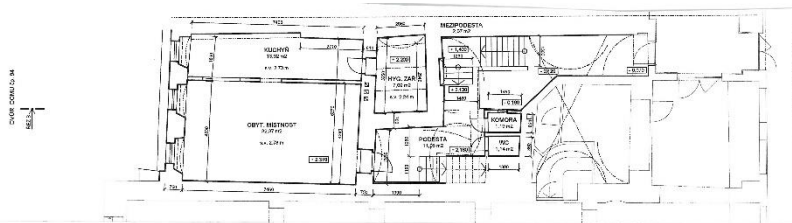
Dům čp. 94, pohled ze dvora.

síňového domu, v daném případě byla přizpůsobena podmínkám druhotně oddělené úzké parcely s již existujícím

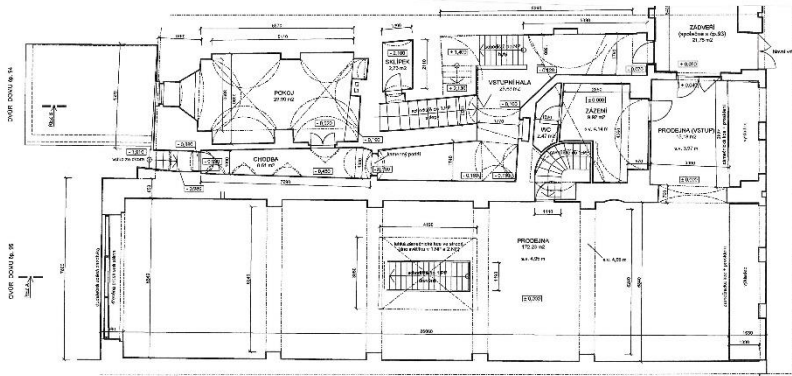
komorovým dílem. Střední díl dispozice s komunikačním uzlem a podestou s černou kuchyní, z níž bývala vytápěna obytná místnost umístěná nad komorou, vyplnila zhruba třetinu hloubky síně. Schodiště na podestu probíhá podél parcelní stěny s čp. 93, průchod do dvora pak na opačné straně podél parcelní stěny druhotně odděleného domu čp. 95. Mezi nimi pod podestou klesá vstupní šíje do zadního sklepa.

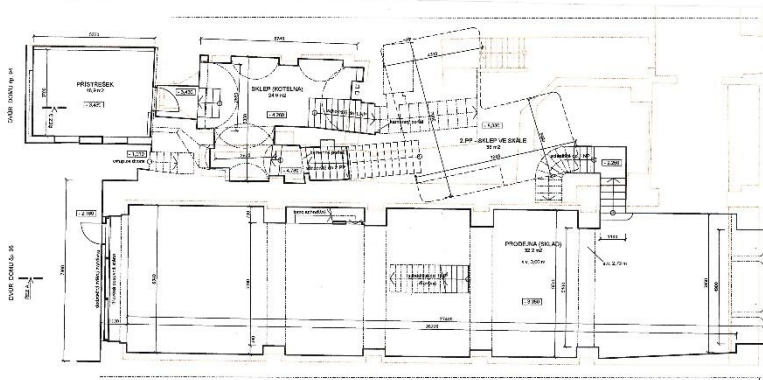
0 10M

MEZIPATRO

PŘÍZEMÍ

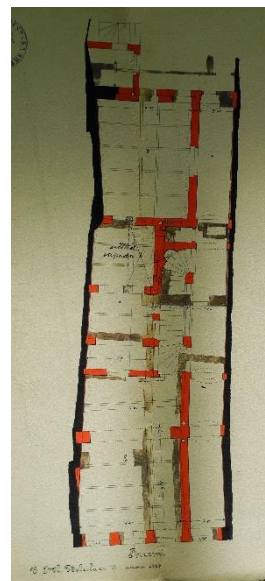
SKLÉPY

0 10M

Domy čp. 94 a 95 (zamčření
ARCHA Mladá Boleslav, 2017)

Dům čp. 96

Dům na parcele šířky kolem 9 metrů byl zcela přestavěn v letech 1883 – 84. Na starší původ upomíná pouze valeně klenutý sklep pod přední částí domu, z něhož je přístup do sklepů tesaných ve skále pod domem.⁸⁶ Průzkum na místě nebyl proveden. Na archivním plánu si lze povšimnout značně nepravidelného průběhu dělicí stěny mezi domem čp. 96 a 97, který by mohl vyvolat otázku, zda není důsledkem dělení původně společné parcely.

Dům čp. 96, půdorys přízemí na plánu z roku 1883 (SOkA Mladá Boleslav)

Dům čp. 97

Dům na parcele šířky kolem 8,5 metru byl vystavěn na substrukci zříceného objektu po roce 1639, přestavěn kolem roku 1860 a v 60. letech 20. století. Dům je podsklepen pod zadní částí půdorysu dvěma sklepy s valenými klenbami vedle sebe, odkud vedou vstupy do dalších sklepů tesaných ve skále.⁸⁷

Dům čp. 98

Dům na parcele šířky kolem 7 metrů byl vystavěn pravděpodobně ve 2. polovině 17. století na substrukci staršího objektu a přestavěn 1929. Na starší původ poukazují sklepy. Pod zadní částí půdorysu se dle popisu nachází valeně klenutý sklep, dále zazděný půlkruhový portál s okosením a spodní sklepy tesané ve skále.⁸⁸

⁸⁶ D. Líbal a kol.,shp města, SÚRPMO, 1960.

⁸⁷ Dtto.

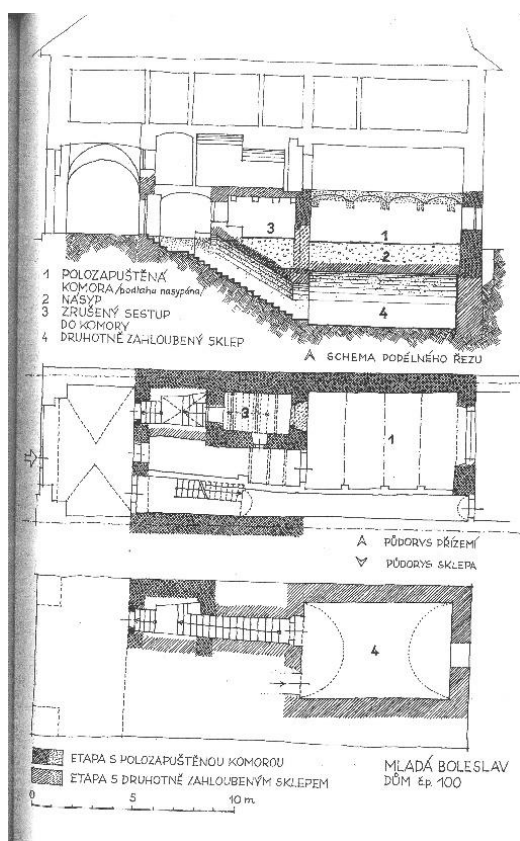
⁸⁸ Dtto.

Domy čp. 99 a čp. 100

Domy jsou součástí zástavby severní strany náměstí. Dům čp. 99 stojí na parcele o šířce pouhých 6 – 6,5 metru, dům čp. 100 na parcele o šířce kolem 7,5 metru. Domy byly v roce 1993 odstraněny a nahrazeny novostavbou. Průzkumu obou domů byla již předtím věnována pozornost.⁸⁹ V archivních zprávách je cena domu čp. 99 poprvé uváděna v 80. letech 16. století ve výši 570 kop míšeňských. V roce 1605 byl dům prodán za pouhých 345 kop a v následujícím roce za 350 kop. V letech 1605 – 1614 vlastnil dům mistr Jiřík Kezelius Bydžovský, který jej v roce 1614 prodal za 750 kop, tedy dvojnásobek předchozí ceny. Jiřík Kezelius Bydžovský, který je autorem mladoboleslavské kroniky, zaujímal významné postavení ve městě. Cena

druhého ze zkoumaných domů čp. 100 je uváděna až k roku 1613 dosahující 1100 kop.

M. Hauserová popsala stavební fáze vývoje síňového domu čp. 99 se zděnou polozapuštěnou komorou, která byla přístupná šíjí z přední síně. Úroveň podlahy polozapuštěné komory se v dalším vývoji vzhledem k dochované pozici portálu neměnila. Do druhé stavební etapy pak bylo zařazeno výškové uspořádání přízemí s černou kuchyní v polopatře a navazující otopnou místností nad přízemím směrem do dvora. U domu čp. 100 je naopak předpokládáno druhotné prohloubení polozapuštěné komory na stávající úroveň sklepa s vybudováním sklepní šíje s nástupem umístěným v bezprostřední návaznosti na vstupní portál do domu z podloubí. Vnější půdorysné rozměry zadního sklepa byly cca 6,5 x 8,5 metru. Průchod do

Dům čp. 100 (převzato z M. Hauserová, Vývoj městského domu, 1989)

dvora podél komorového dílu tak měl podle zaměření šířku kolem 1 metru.

Budeme-li sledovat stavební vývoj obou domů na pozadí nově zjištěných skutečností o dělení původních městišť Staroměstského náměstí, pak je třeba se blíže zastavit u některých

⁸⁹ M. Hauserová, Vývoj městského obytného domu ve středních Čechách, kandidátská disertační práce, 1989; L. Lancinger, Mladá boleslav, domy čp. 99/I, 100/I, dějiny objektů, 1992; J. Muk, Mladá Boleslav, domy čp. 99, 100, stavebně historický průzkum, SÚRPMO, 1992.

atypických situací, které vyvolávají otázky. První z nich je druhotné prohloubení sklepa pod polozapuštěnou komorou s neobvyklým vyústěním šije až při průčelní stěně, které by mohlo být právě důsledkem vývoje na druhotně oddělené parcele. Úzký průchod do dvora podél zadní komory, který jinak bývá běžnou součástí síňových domů na úzké parcele, mohl ale také vzniknout až v souvislosti s jejich dělením. Výstavba zadní komory domu čp. 99, která nebyla druhotně prohlubována a jejíž poměrně malá šířka (vnitřní 3,6 m, vnější cca 5 m) umožňuje pohodlný průchod do dvora, tak zřejmě již se stávající parcelou počítala.

V rámci průzkumů při demolici domů v roce 1998 byl nově odhalen pozdně gotický pilíř původního loubí domu čp. 100, který byl do té doby obezděn a který mimo jiné dokládá existenci zděného loubí na této straně náměstí pravděpodobně již v závěru 15. nebo na počátku 16. století.⁹⁰ Pilíř je zcela shodný s pilířem odhaleným při obnově průčelí domu čp. 86.

Domy čp. 99 a 100 (převzato z J. Muk, shp, 1992)

Dům čp. 101

Dům na parcele o šířce zhruba 10-11 metrů byl nově vystavěn po požáru na počátku 18. století a přestavěn 1860. Ze starší stavby se pravděpodobně zachovaly větší valeně klenuté sklepy.⁹¹

⁹⁰ E. Vyletová, Mladá Boleslav, dům čp. 100, Dokumentace pilíře podloubí, Nálezová zpráva OPD, 2008.

⁹¹ D. Líbal a kol., shp města, SÚRPMO, 1960.

Půdorys přízemí domů čp. 104 a 105 (zaměření J. Košťák)

Domy čp. 101 až 107.

Domy čp. 104 a 105

Domy stojí na severozápadní straně náměstí při průchodu k paláci zvanému Templ. Podle archivních údajů byly oba domy až do roku 1558 součástí většího objektu. Podle součtu parcel obou domů měla původní gotická parcela šířku kolem 15 metrů. První zmínka k domu čp. 104 se uvádí až k roku 1510. V roce 1647 dům podle zpráv „k velké ruině přišel“ a v roce 1779 se uvádí jako spálený. Dům čp. 105 měl být podle archivních údajů v roce 1668 pobořen a po roce 1671 „na pustém místě“ postaven nový dům.

Dům čp. 104, stěna do bočního průchodu s pozdně gotickým ostěním okna.

I přes uvedené radikální přestavby 17. a 18. století se z předchozího období zachovaly části nosných konstrukcí v přízemí a suterénu. V předním sklepe v dělicí stěně mezi oběma objekty se zachovalo pískovcové ostění s lomeným obloukem a okosenou hranou, které je obráceno lícem do suterénu domu čp. 104. Viditelná však zůstala pouze horní část lomeného oblouku.

Dům čp. 104, přední sklep, pohled na ostění s lomeným obloukem v dělicí stěně s domem čp. 105.

Levou třetinu zakrývá kolmá stěna, zbývající část až nad úroveň paty oblouku přizdívka. Osa oblouku se nachází ve vzdálenosti přibližně 3,2 metru od čelní stěny sklepa. Vztah ostění ke zdivu není vzhledem k provedené obnově omítek a nátěrů zřejmý. Situace není ověřitelná ani ze strany domu čp. 105, sklep přiléhající na opačné straně byl zasypán. Za současného stavu poznání lze pouze spekulovat, že ostění mohlo náležet portálu, který propojoval sklepy pod oběma domy před jejich rozdělením.

Dům čp. 104, portál do zadní komory.

Původ dalších částí suterénu je nejistý. Do doby před rozdělením domu nelze zřejmě datovat ani prostor situovaný v zadní části domu čp. 104 při parcelní zdi s čp. 105, který má charakter polozapuštěné komory a je přístupný pozdně gotickým půlkruhovým portálem s okosenou hranou. Jeho půdorys pravděpodobně je již

výsledkem přestavby. V domě čp. 105, který byl v závěru 17. století zřejmě radikálně přestavěn včetně suterénu, stojí za zmínku vstup na schodišťovou šíji do spodních prostor sklepů tesaných ve skále, v němž je druhotně použito gotické ostění profilované oblouny s výžlabkem.

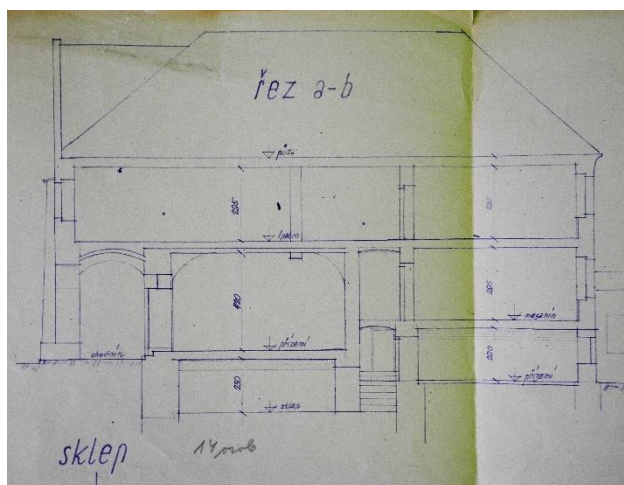
Dům čp. 105, gotické ostění druhotně použité ve sklepe.

Dům čp. 106

Dům stojí na parcele šířky 13 metrů. Dispozici tvořily dva podélné trakty. Širší trakt obsahující přední sklep s převýšenou síní nad ním a zadní komoru zaujímal zhruba tři pětiny šířky parcely. Užší podélný trakt obsahoval chodbu s menšími bočními prostory, přičemž nad přední místností bylo podle archivních plánů až do přestavby v roce 1926 ještě mezipatro. Otázkou je původ dvoutraktové dispozice i podoba zástavby užšího zhruba 5,5 metru širokého traktu. Z provedené analýzy objektu lze usuzovat, že širší podsklepený trakt náležel původnímu zděnému objektu, vedle něhož mohl v první fázi vývoje probíhat průjezd. Dům, respektive pravý širší trakt, měl jinak pro mladoboleslavské domy typické uspořádání s vysokou síní a odlišně výškově členěným zadním dílem obsahujícím komoru s polopatrem.

Dům čp. 106, zadní komora.

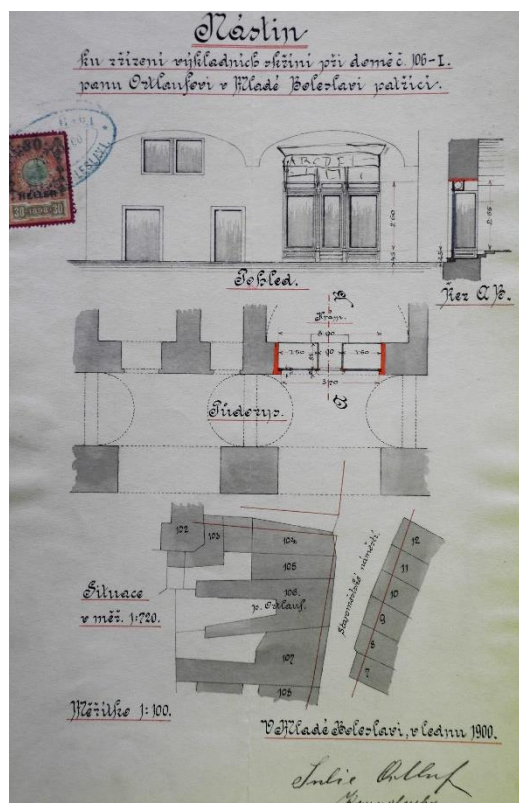
Dům čp. 106, plány z roku 1926 (SOkA Mladá Boleslav)

Za nejstarší dochované jádro pravděpodobně gotického původu lze považovat obvodové zdivo zadní komory. Podle zaměření má dělicí stěna v přízemí mezi komorou a levým podélným traktem tloušťku 1,5 metru. K zaklenutí zadní komory došlo zřejmě dodatečně. Stavební úpravy zadní komory s jejím zaklenutím mohly souviset s větší přestavbou, zahrnující i zřízení předního

klenutého sklepa. Datovatelné prvky však chybí, žádný ze vstupů do sklepa ani zadní komory nemá kamenný portál.

Dům čp. 106, přední sklep.

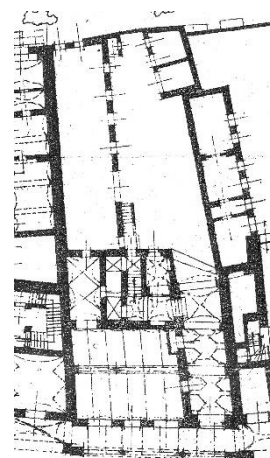

Dům čp. 106, plány z roku 1900 (SOKA Mladá Boleslav)

Dům čp. 107

Dům stojí na parcele šířky 16 metrů. První zmínka o domě pochází z roku 1533, kdy byl majitelem Pavel Rekordát. Dům byl zásadně přestavěn na počátku 19. století. Ze starší stavby se zachovaly sklepy a snad části konstrukcí v přízemí.

Pod zadní částí domu je situován obdélný sklep či spíše polozapuštěná komora o šířce 4,5 metru a délce 7,5 metru s nepůvodním vstupem ze dvora. Sklep je umístěn mimo podélnou osu parcely blíže k sousednímu domu čp. 108. Vnitřní líc obvodové stěny sklepa je vzdálen cca 3,5 metru od parcelní zdi s čp. 108. Sklep je zaklenut

Dům čp. 107 (zaměření J. Košťák)

valenou klenbou z pískovcových lomových kvádrů s vrcholnicí ve směru hloubkové osy domu. Klenba má nepravidelný částečně stlačený tvar oblouku. V čelní stěně směrem dovnitř půdorysu je vedle současného vstupu do předního sklepa viditelná zadržka dalšího otvoru s úrovní parapetu ve výšce asi 1,2 metru nad podlahou. Záklenek stávajícího vstupu včetně zdiva nad ním je rovněž z cihel. Cihelné dozdivky zřejmě nasvědčují druhotným úpravám vstupu. Přední sklep o šířce 4 metry a délce 6 - 6,5 metru navazuje zhruba v ose zadního sklepa. Je sklenut segmentovými klenbami do traverz. V čelní stěně je vlevo zhruba 1 metr široký otvor se zadržkou špaletou a vpravo vstup na schodiště do spodních sklepů vytesaných ve skále směrem pod náměstí i pod zadní částí domu. Paralelně s tímto sklepem na straně k čp. 108 je umístěn ještě jeden sklep zhruba shodné délky a o šířce asi 3 metry. Sklep je sklenutý stlačenou valenou klenbou rovněž s otvorem se zadržkou špaletou směrem do podloubí.

Nejstarší dochované jádro pravděpodobně pozdně gotického původu lze předpokládat v obvodových stěnách zadního sklepa, který má spíše charakter polozapuštěné komory. Zadní část domu má dosud zachovány rozdíly v úrovni podlah i v části přízemí. Cihelné zadržky v čelní stěně mohou být pozůstatkem vstupní šíje z přední části přízemí. U zadní polozapuštěné

Dům čp. 107, zadní komora.

komory je zajímavé, že není umístěna při jedné z parcelních zdí, ale je od ní odsazena zhruba 3 metry. Na opačné straně je dodnes zachován průjezd. Nadzemní konstrukce domu pocházejí vesměs až z barokního období, i když nelze vyloučit starší původ některých zdí.

5. Vývoj městského domu v Mladé Boleslavi ve středověku a raném novověku

Parcelace a její změny

Pro úvahy o podobě zástavby v rané fázi vývoje města je zásadní otázka parcelace. Oproti předpokládanému gotickému původu „úzkých“ parcel bylo na základě poznatků získaných v rámci zpracování disertační práce zjištěno, že vývoj probíhal spíše opačným směrem. I když doklady o původní parcelaci z doby vysazení města chybí a nejstarší části zástavby nelze zatím spolehlivě datovat dříve než do 15. století, lze na základě provedené analýzy odvodit určité závěry týkající se šířky městišť a jejich změn v průběhu vývoje.

Parcely domů Staroměstského náměstí v Mladé Boleslavi s dochovanými gotickými nebo renesančními jádry vykazují značnou variabilitu od úzkých parcel šířky pouhých 6 metrů až po parcely šířky 16 metrů, v jednom případě kolem 21 metrů.

Písemné zprávy o druhotném dělení parcel vztahující se k období 2. čtvrtiny 16. století máme doloženy u čtyř domů (čp. 17 a 18, 90 a 91, 94 a 95, 104 a 105).⁹² I když byly tyto údaje známy již od 60. let 20. století, zůstaly pro další výzkum nevyužity. Ani v jednom z uvedených objektů pak nebyl proveden stavebně historický průzkum, který by tento vývoj blíže osvětlil. Šířka městišť uvedených domů před rozdělením byla v jednom případě kolem 13 – 14 metrů, v ostatních třech se pohybovala kolem 15 – 16 metrů. V rámci disertační práce byl přiblížen stavební vývoj těchto domů a současně byly sledovány jevy, které dělení objektů provázely. Z analýzy stavebního vývoje byl pak tento vývoj odvozen i v dalších případech. Na základě výsledků průzkumu je dělení parcel předpokládáno u domů čp. 23 – 24, 28 – 29, 31 – 32, přičemž šířka městišť by před jejich rozdělením byla kolem 16 metrů. Nejvýraznějším ukazatelem tohoto vývoje je půdorys komorového dílu zaujímající celou šířku parcely jednoho z oddělených domů. Po rozdělení domu pak musel být zřízen průchod do dvora nad půdorysem původní komory v úrovni přízemí, přičemž lze v souvislosti s tím předpokládat i její prohloubení. V ojedinělých případech (čp. 90 a 91) byl pak průchod do dvora podél komory vyčleněn z parcely sousedního domu. Dalším ukazatelem mohou být změny komunikačních vazeb nebo atypické situace a některé zvláštnosti v dispozičních schématech. Určitým

⁹² D. Líbal a kol., shp města, SÚRPMO, 1960.

náznakem této situace mohou být také větší nepravidelnosti v průběhu dělicích stěn mezi sousedními objekty. Na základě některých z uvedených indicií, které by mohly původně společné parcele nasvědčovat, byla nastíněna hypotéza možného dělení i u dalších domů (čp. 19 – 20, 21 – 22, 84 – 85, 99 – 100). Její ověření by u dosud stojících objektů vyžadovalo hloubkový průzkum a přesné zaměření. Také v těchto případech by šířka původních parcel byla mezi 13 – 16 metry. Absence písemných zpráv o předpokládaném dělení objektů může souviset s delším časovým rozmezím předpokládaného vývoje. První písemné zprávy, které uvádějí městské knihy, pocházejí sice ze 70. let 15. století, řada objektů je však poprvé zmiňována až od 30. let 16. století. Lze předpokládat, že k dělení objektů tak mohlo docházet i v dřívějším období, než zachycují archivní zprávy. Kromě čtyř archivně doložených případů by se tak podle výše uvedených poznatků mohlo pozdější dělení parcel týkat dalších sedmi domů, celkově tedy kolem 11 domů. U zbývajících 15 domů (čp. 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 26, 96, 97, 98, 101), které jsou součástí zástavby náměstí a jsou situovány na parcelách o šířce 6 – 12 metrů, zůstává otázka případných změn šířky parcel v průběhu vývoje otevřená. Konkrétní poznatky o druhotném dělení původně širší parcely zatím chybí. To může mít více důvodů. Kromě absence průzkumů u většiny objektů také to, že dochované konstrukce mohou pocházet až z doby po dělení parcely a nejsou tak zjevné indicie nasvědčující druhotnému dělení. V některých z uvedených domů byly sice určité náznaky možného dělení parcely zaznamenány, nelze je však za současného stavu poznání brát jako věrohodný podklad. Budoucí průzkumy domů by se tak měly zabývat kromě stavebního vývoje i otázkou původní šířky městiště. Parcelu o šířce 13 - 16 metrů si v rámci současné zástavby náměstí zachovalo 10 domů (čp. 25, 27, 30, 86, 88, 92, 93, 106, 107, 108).

Počátky zděné zástavby

Nejstarší dochované relikty zděné zástavby tvoří ve většině případů obvodové zdi zadních komorových dílů. Jejich původ je obecně kladen do 15. století, starší původ zatím nebyl průzkumy prokázán. Přesnější určení doby jejich výstavby zůstává nadále ve většině případů nejisté. Pouze u části z nich se zachovaly vstupní portály, které, pokud nebyly osazeny druhotně, datují výstavbu zadních komor až do pozdně gotického období. Půdorysy komorových dílů byly obdélné, v některých případech blížíci se čtverci. Vzdálenost čelní stěny komor od průčelí byla 10 - 13 metrů, ojediněle 8 metrů. Přibližně čtvercový půdorys mají zadní komory domů čp. 27 a 86. Tyto komory zaujímalý necelé dvě třetiny šířky parcely. Podél komor byla parcela nezastavěná. Zda čtvercové komory v Mladé Boleslavi náležely typologicky určité skupině, u které by bylo možné předpokládat společné období vzniku, nebylo zatím prokázáno.⁹³

Na zděnou komoru navazovala v první fázi vývoje zřejmě dřevěná stavba. Představu o zástavbě parcely si na základě současných poznatků můžeme vytvořit až v období, kdy docházelo k nahrazování dřevěných částí zděnými.

K vývoji zástavby parcel ve 14. a 15. století nepřinesly zásadní poznatky ani dosud prováděné archeologické výzkumy.⁹⁴ Výjimkou byl pouze archeologický výzkum na ploše zaniklé zástavby východní strany náměstí. Výzkumem byly zjištěny základy 3 domů (čp. 66, 67, 68) obrácených do náměstí. U obou krajních domů bylo konstatováno, že pokračovaly mimo zkoumanou plochu a jejich původní šířka byla tak větší. Dokumentovány byly sklepy pod přední částí domů včetně sklepů tesaných ve skále pod náměstím. Základy domů byly vyhodnoceny středověkého nebo časně novověkého původu.⁹⁵

⁹³ K umístění zadních komor v rámci parcely a vztahu k dispozici objektu např. D. Merta, M. Peška., Stavby typu „kamenate“ v prostředí vrcholně středověkého Brna, in: Dějiny staveb 2009, s. 215 – 221.

⁹⁴ Zprávy z archeologických výzkumů z let 1992 – 93, J. Prostředník, Okresní muzeum Českého ráje.

⁹⁵ Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu, ARCHAIA, 2011.

Pozdně gotický dům

Pod pojmem pozdně gotický chápeme poměrně dlouhé vývojové období, jehož projevy můžeme sledovat od 15. hluboko do 16. století. Tak jako v jiných oblastech hmotné kultury docházelo v průběhu 16. století k prolínání a paralelnímu uplatnění středověké tradice a principů nově pronikajícího renesančního slohu.⁹⁶ Tento jev je dobře zřejmý i v případě Mladé Boleslavi. V městské zástavbě přetrvávala středověká tradice v některých oblastech týkajících se zejména typologie a částečně i morfologie stavebních prvků dlouho po polovině 16. století. Prostorová struktura domů a řešení dispozic vycházející ze středověké tradice se tak uplatňovaly v zásadě po celé 16. století.

Ze sledovaného období se zachovala zděná jádra, která podávají obraz o prostorovém uspořádání domů i jednotlivých etapách výstavby. Docházelo k nahrazování původně dřevěných částí zděnými a celkovým přestavbám zasahujícím do obrazu náměstí. Průčelí patrových domů ukončená strmými štíty se do náměstí obracela loubím. Výstavbu loubí severní strany náměstí dokládají dva dochované pískovcové pilíře pozdně gotického tvarosloví odhalené při nedávných rekonstrukcích. Kromě přestaveb nadzemních částí docházelo k rozšiřování suterénu o přední sklepy přístupnými sklepními šíjemi z náměstí a k prohlubování polozapuštěných komor. Prostorová struktura domů zůstávala zakotvená ve středověké tradici. U parcel o šířce nad 13 metrů navazovala převážně na dispoziční schéma hloubkového traktu s bočním průjezdem nebo průjezdovou síní, u parcel o šířce kolem 8 metrů na dispozici síňového domu. Ve větší míře, jak vyplývá z provedených průzkumů, docházelo i k dělení objektů na dva samostatné domy odkoupením jedné poloviny novým majitelem.

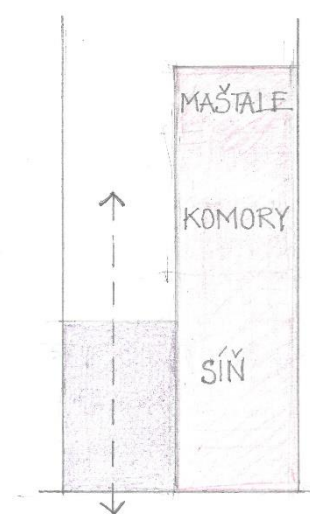

Pilíř gotického loubí odhalený při demolici domu čp. 100.

⁹⁶ K tématu např. J. Klípa, M. Ottová (edd.), *Bez hranic – Umění v Krušnohoří mezi gotikou a renesancí*, 2015; P. Kalina, J. Kořátko, *Praha 1437 – 1610, Kapitoly o pozdně gotické a renesanční architektuře*, 2011.

V rámci zpracovávaného tématu byly doplněny poznatky ke stavebnímu vývoji a typologii domů na parcelách o šířce kolem 13 – 16 metrů. Kromě ojedinělého písemného pramene z roku 1534⁹⁷, z něhož vyplývá, že jádro objektu tvořil hloubkově orientovaný trakt se síní, komorami, světnicí, sklepy a maštalemi, zaujímající polovinu šířky parcely původního domu, bylo dispoziční schéma nasvědčující existenci hloubkového traktu s bočním průjezdem nebo prostorem, který zřejmě průjezd umožňoval, sledováno průzkumy u dalších domů.⁹⁸

Příkladem zástavby parcely o šířce 16 metrů se zadní komorou a bočním průjezdem je dům čp. 86. Komorový díl má zhruba čtvercový půdorys o straně kolem 9 metrů, který zaujímá necelé dvě třetiny šířky parcely. Na něj ve stejné šíři navázala v 16. století výstavba předního sklepa. Boční průjezd, který zůstal nepodsklepen, je i přes přestavby a úpravy dispozice v přízemí stále zřejmý. Jako průjezd byl označen ještě na plánech v roce 1909. Na existenci průjezdu podél širšího hloubkově orientovaného traktu lze usuzovat také z dispozice domu čp. 25 stojícího na parcele o šířce 13 – 14 metrů. Hloubkově orientovaný trakt obsahující zadní komoru je zachován v suterénu, kde na zadní komoru navázal ve shodné šíři přední sklep. Tomu odpovídá i základní rozvrh dispozice přízemí, kde oba trakty – širší podsklepený a užší nepodsklepený odděluje zhruba 1 metr široká zeď probíhající na celou hloubku domu. Trakt s komorou má šířku kolem 7,5 až 8 metrů, užší trakt kolem 5 metrů. Obdobnou situaci

Schema dispozice domů čp. 17 a 18 podle popisu z roku 1534.

lze sledovat také u domu čp. 27. Na zadní komorový díl šířky kolem 8,5 metru navázala výstavba předního sklepa, v daném případě byla jeho šířka zhruba zhruba o metr menší. Podélná zeď v přízemí oddělující oba hloubkové trakty (širší trakt s komorou a sklepem od užšího nepodsklepeného traktu) se nezachovala, je však doložena na archivních plánech. Trakt s komorou zaujímal necelé dvě třetiny šířky městiště. Dvoutraktová dispozice se střední podélnou stěnou oddělující širší trakt s komorou a předním sklepem od užšího nepodsklepeného traktu je zachována i v domě čp. 106.

⁹⁷ Viz pozn. 51. Popis sice existenci průjezdu přímo nezmiňuje, z celkové situace ale vyplývá, že prostor zřejmě průjezd nebo alespoň průchod do dvora umožňoval.

⁹⁸ Určitou analogii vývoje zástavby na středověké parcele lze sledovat u domů č. 15 a 16 v Jihlavě. I když původ domů v Jihlavě je téměř o dvě století starší, může poukazovat na obecnější principy vývoje zástavby středověkých parcel. D. Merta, M. Peška, Stavební vývoj domů Masarykova náměstí č. 15 a 16 v Jihlavě, in: Dějiny staveb 2013, s. 175 – 189.

Základním stavebním prvkem pozdně gotického domu zůstává komorový díl. Jednalo se o polozapuštěné komory s úrovní podlahy zhruba o metr níž, než byla úroveň podlahy v přízemí. K tomu je třeba připomenout, že pro označení polozapuštěné komory je považována úroveň podlahy, která se vztahuje k úrovni podlahy v přízemí, úroveň okolního terénu nemusí být určující. V řadě případů prošly zadní komory v 15. a zejména v 16. století stavebními úpravami. Nejčastější jsou změny polohy vstupu, které mohly souviset s celkovou přestavbou domu nebo se zřízením předního sklepa, kdy byla zbudována nová schodišťová šije zpřístupňující jak prostory zadního komorového dílu, tak předního sklepa. Další stavební úpravou, která byla v rámci průzkumu sledována, bylo prohlubování komorového dílu.⁹⁹

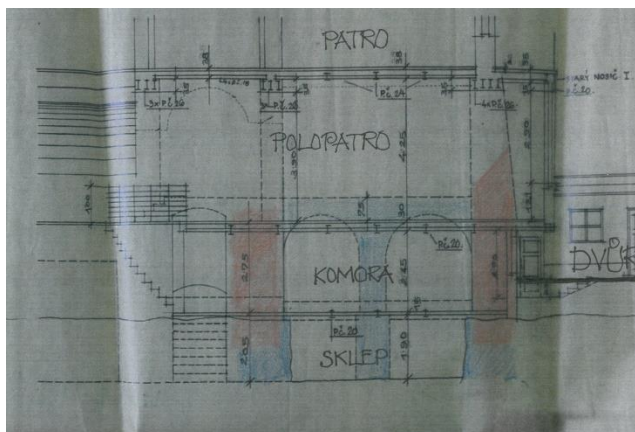
Jedním z příkladů mohou být komory, jejichž úroveň podlahy v zásadě již odpovídá úrovni podlahy ostatních částí suterénu případně je jen lehce zvýšena, současně ale její zaklenutí výškově mírně vystupovalo nad úroveň podlahy přízemí. Dodatečné snížení úrovně podlahy se předpokládá například u zadní komory domu čp. 31. Úvaha o jejím druhotném prohloubení se spojuje s renesanční přestavbou domu, při níž byla do zadní komory respektive sklepa vložena klenba a osazen nový portál.¹⁰⁰ Patří sem pravděpodobně i zadní komora domu čp. 17. Rovněž v tomto případě vychází úvaha o druhotném prohloubení komory z rozboru stavby. Jedním z prvotních ukazatelů stavebních změn byla v tomto případě změna umístění vstupu. Stávající vstup složený z druhotně použitých ostění náleží až mladší vývojové fázi. Pozůstatkem původního vstupu je špaleta otvoru v opačném rohu s prahem ve výšce 2 metry nad podlahou. Hlavním důvodem předpokládaného prohloubení komory bylo rozdělení domu a potřeba zřídit nad půdorysem komory další prostory v přízemí.

⁹⁹ Tento vývoj byl odvozen z celkového rozboru objektu, vycházejícího z typologického rozboru, archivních materiálů a dle možností výsledků průzkumu na místě. Jeho výsledky však byly do značné míry závislé na dostupnosti informací a podkladů, které se v jednotlivých případech liší. Překážkou v provedení prohlídky zdíva byl v některých případech celkový stav a zejména zakrytí omítkou. Ani tehdy, kdy bylo zdívo stěn do určité míry viditelné, se nepodařilo tuto otázku jednoznačně zodpovědět. V některých případech byla nálezová situace znejasněna mladšími opravami, které se týkaly jak obnovy spárování tak dozdivek destruovaných částí zdíva nebo lokálního přezdění. Zde by mohl v budoucnosti přinést částečné odpovědi na zkoumané otázky hloubkový průzkum. Dalším problematickým bodem ve vyhodnocení stavebního vývoje byla kvalita dostupného stavebního zaměření. Z části byly využity archivní plány, z části pak stavební zaměření pořízená v rámci projektů stavebních úprav v posledních desetiletích. Jejich kvalita však byla značně kolísavá a v některých případech bylo nutné pro zodpovězení základních otázek v rámci průzkumu provést vlastními silami oměření základních kót půdorysu. I přes uvedené nedostatky lze v některých případech proces druhotného podezdění a prohlubování zadního komorového dílu s velkou mírou pravděpodobnosti předpokládat.

¹⁰⁰ K. Benešová, Mladá Boleslav, Měšťanské domy čp. 31, 32, stavebně historický průzkum, 1981.

Další příklad druhotného prohloubení zadní polozapuštěné komory představuje situace, kdy zadní komorový díl obsahuje dva prostory nad sebou a to sklep s polozapuštěnou komorou nad ním nebo sklep s komorou, která má již úroveň podlahy v úrovni přízemí.

První z uvedených případů představuje dům čp. 27. Zadní komorový díl obsahuje komoru i sklep, přičemž úroveň podlahy komory zůstala oproti přízemí i navazujícímu terénu dvora snížena. Situace je viditelná v řezu plánů přestavby z roku 1927. I když je třeba brát v úvahu možné nepřesnosti archivního plánu, podstatné je, že zachycuje dnes již neexistující konstrukci zaklenutí komory na střední pilíř. Nápadná je v dané souvislosti i malá výška spodního sklepa dosahující necelých dvou metrů. Důležité informace přináší také situace vstupu. Z dendrochronologického průzkumu trámů překladu, který datoval dva z nich do let 1327-32 a 1544/45, vyplývají

Dům čp. 27, řez zadní komorou na plánu z roku 1927 (SOkA Mladá Boleslav) s vyznačením pravděpodobných fází vývoje.

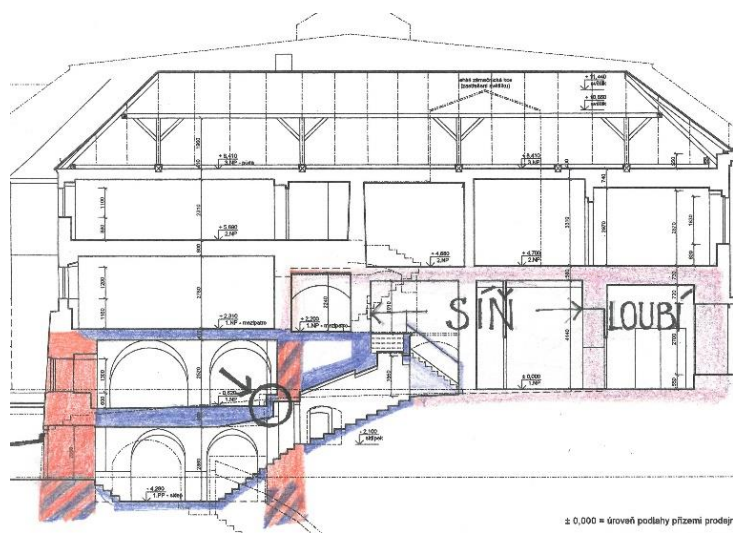
následující skutečnosti. Trámky byly použity druhotně a původ vstupu nelze datovat dříve než do období kolem poloviny 16. století. Bez hloubkového průzkumu nelze stanovit, zda je vstup současný s obvodovým zdívem sklepa. V úvahu tak připadá varianta tří fází vývoje komorového dílu, výstavby polozapuštěné komory, v další fázi prohloubení o sklep a poté zřízení stávajícího vstupu v souvislosti s výstavbou předního sklepa. K dataci prvního z trámů je třeba ještě poznamenat, že se jedná o ojediněle dochovaný dřevěný prvek z doby založení města v roce 1334.

Dům čp. 86 je druhým ze sledovaných objektů, jehož komorový díl obsahuje kromě polozapuštěné komory ještě spodní sklep. I v tomto případě můžeme proces druhotného prohloubení komory o spodní sklep pokládat za pravděpodobný.

Za povšimnutí stojí ještě skutečnost, že zadní komorové díly obou domů mají čp. 27 a 86 mají některé společné rysy. K nim patří téměř čtvercový půdorys se stěnami o tloušťce dosahující až 1,5 metru. Oba pak kromě polozapuštěné komory obsahují ještě spodní plochostropý sklep.

U domu čp. 99 – 100 bylo předpokládáno prohloubení zadní polozapuštěné komory nastíněno již při předchozích průzkuzech.¹⁰¹

Ve dvou případech (domy čp. 17 a 94) byla zaznamenána situace, kdy vstup do zadní komory měl práh umístěn ve výšce zhruba 2 metry nad podlahou. Také tato skutečnost je

Dům čp. 94, podélný řez s vyznačením stavebních fází, červeně – gotické, modře – 2. polovina 16. století (zaměření ARCHA Mladá Boleslav)

pravděpodobně jednou z indicií druhotného prohloubení komory, i když ani v jednom případě nebyl tento předpoklad doložen hloubkovým průzkumem zdiva. Lze jej ale odvodit z celkového rozboru stavby a analýzy stavebního vývoje. U domu čp. 94 je situace dobře patrná v podélném řezu, ze kterého je zřejmý kolizní vztah klenby se záklenkem portálu. Vrcholnice klenby částečně zakrývá záklenek špalety. Klenba byla do prostoru vložena dodatečně a to zřejmě v nižší poloze, než byl původní strop. Třetí případ s prahem vstupu nad úroveň stávající podlahy zhruba 1 metr máme doložen archivními plány u zadní komory domu čp. 24.

Zřizování předních sklepů lze ve většině případů předpokládat oproti zadním komorám v mladší etapě vývoje, doloženo však bylo na základě výsledků stavebně historických průzkumů jen v některých případech a většinou se jednalo o sklepy bez sklepních šíjí z náměstí. Většina sklepů, které neměly vstupní šíje z náměstí, byla datována až do doby po polovině 16. století. Příkladem je přední sklep domu čp. 86, jehož původ datuje do uvedeného období vstupní portál.¹⁰² Pokud jsou portály složené z druhotně použitých částí ostění, pak byl původ sklepa odvozován na základě dalších kritérií, v první řadě na základě rozboru dispozice a vzájemných prostorových a komunikačních vazeb. Poznatky k původu konstrukcí by mohl v ojedinělých

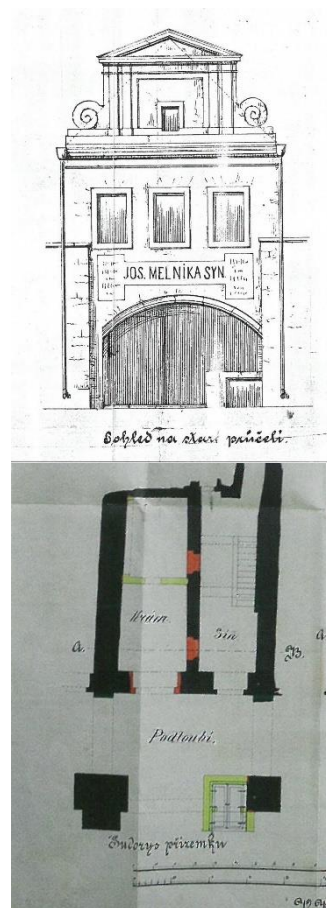
¹⁰¹ M. Hauserová, Vývoj městského obytného domu ve středních Čechách, kandidátská disertační práce, 1989.

¹⁰² Ostění s úzkým okosením kolem 3 cm byla užita na části stavby Střediska českých bratří Na Karmeli a jsou datována do 2. poloviny 16. století. P. Vlček, L. Lancinger, Mladá Boleslav, bývalá kolej piaristů s kostelem sv. Bonaventury, stavebně historický průzkum, 2004.

případech přinést ještě dendrochronologický průzkum trámů, z nichž jsou provedeny některé překlady špalet.

Časová následnost zadních komor a předních sklepů, které byly přístupné sklepními šíjemi z náměstí, se ve většině případů nepodařilo spolehlivě prokázat. K přesnějšímu určení jejich původu opět chybí konkrétní doklady. I v případě zachování portálů, kterými se vstupovalo na schodišťovou šíji z náměstí, byla datace vymezena pouze určitým nepřesně ohraničeným obdobím. Příkladem je přední sklep domu čp. 31, jehož pozdně gotický původ byl odvozen z tvarosloví dochovaného sedlového portálu. V několika dalších případech, kdy se zachovala pouze špaleta nástupu na sklepní šíji bez portálu (domy čp. 12, 16), byl původ sklepů odvozen z celkového rozboru stavby a nepřímě datován ve vztahu k druhotně vloženým klenbám. Sklepy měly původně trámové stropy. Jedním z dokladů je pozůstatek zhlaví trámy v předním sklepe domu čp. 16.¹⁰³

Sklepní šíje z náměstí máme doloženy u řady domů a to jak nálezy na místě, tak archivními zprávami a ikonografií. V naprosté většině se jednalo o šíje kolmo orientované k čelní stěně sklepa. Vyústění šíjí bývalo situováno při pilířích v lici podloubí. Zvláštní místo zaujímá v této souvislosti situace suterénu pod bývalým podloubím domů čp. 28 a 29. Nejstarší etapu tvoří podélně orientovaný prostor se stoupající klenbou vedoucí k portálu do předního sklepa, který byl interpretován jako původní vstupní šíje. Jedná se tak zatím o jediný případ nálezu podélné sklepní šíje. V daném případě zřejmě souvisela se stavebním vývojem v rané fázi výstavby zděného gotického domu a to v době, kdy parcely obou domů byly společné. Teprve v dalších fázích vývoje byly zbudovány dvě kolmé šíje vedoucí k již samostatným sklepům pod oběma oddělenými domy. Pravděpodobně tak máme před sebou obraz toho, jak se mohla vyvíjet situace přístupu do sklepů i u dalších domů na parcelách o šířce kolem 16 metrů, která může mít souvislost nejen s pozdějším dělením, ale i s výstavbou podloubí.

Dům čp. 29, plán z roku 1876 (výřez) se zakreslením vyústění sklepní šíje (SOKA Mladá Boleslav).

¹⁰³ Dendrochronologický průzkum nebyl zatím úspěšný.

O existenci sklepních šíjí z podloubí se zmiňují ještě zprávy z 19. století. Mezi podmínkami pro zastavění loubí domů čp. 15 - 30 z roku 1860 se mimo jiné uvádí „...padací dveře a schody do sklepa z náměstí, které dosud u některých uvedených domů existují, se zruší a schody do sklepa se zřídí uvnitř budov...“.¹⁰⁴

Základní prostorovou a provozní jednotkou pozdně gotického domu byla síň.¹⁰⁵ Síň situovaná v přední části objektu byla součástí dispozice domů na úzké i široké parcele. U domů na úzké parcele kolem 8 metrů zaujímal celou její šíři. Jedním z charakteristických znaků pozdně gotické síně byla její výška. I přes četné přestavby dosud některé domy skrývají v přední části přízemí za bývalým podloubím převýšené prostory bývalých síní s odlišně výškově uspořádanými zadními trakty. Základ tohoto prostorového uspořádání domů má původ ve středověkém období a je i přes mladší přestavby u řady domů Staroměstského náměstí stále čitelný. Základní atributy vstupních síní byly popsány v literatuře.¹⁰⁶ Patří k nim v zadním rohu nástup na schodišťovou šíjí do zadní polozapuštěné komory, v opačném rohu pak průchod do dvora. Nad šíjí do zadní komory bývala umístěna černá kuchyně, ze které byl vytápěn obytný

Dům čp. 88, detail svorníku s erbem Krajířů z Krajku.

prostor nad komorou. Přední síň bývala obvykle v celém rozsahu podsklepená. Příkladem tohoto uspořádání je dům čp. 16, který si i přes mladší vestavby síň zachoval právě černou kuchyni nad sklepní šíjí s torzálně dochovaným pozdně gotickým portálem a který je v literatuře uváděn jako příklad dispozice síňového domu na úzké parcele. Otázkou ale zůstává, zda i v tomto případě není stávající stav výsledkem vývoje na druhotně oddělené parcele a zda tak

nebyly z předchozího stavu převzaty některé části. Tato otázka zůstává otevřená pro budoucí

¹⁰⁴ P. Načeradská, dějiny domů čp. 15 a 16, 2000, s.3.

¹⁰⁵ K vymezení pojmu síň např. P. Kodera, Obraz prostorového uspořádání domů na Starém městě pražském v předbělohorských pozůstalostních inventářích, in: Svorník 6/2008, s. 113 – 126.

¹⁰⁶ M. Radová – M. Hauserová, Síňový dům, in: Archeologia historica 17, 1992, s. 109 – 110.

průzkum. Zajímavé je pak sledovat vývoj a utváření dispozice síňového domu na parcelách, u kterých máme prokazatelně doloženo, že vznikly druhotným rozdělením původní parcely na dvě. Takovým příkladem je dům čp. 94. Ze starší stavby bylo do nově odděleného objektu začleněno obvodové zdivo zadního komorového dílu. Starší stav se do uspořádání síně promítl zejména tím, že komunikační uzel s podestou a černou kuchyní byl vysunut do prostoru síně a vyplnil tak značnou část její hloubky. Převýšený prostor síně je zřejmý i v případech, kdy došlo při přestavbě k vložení mezipatra (např. čp. 86) nebo jiným druhotným vestavbám.

V rámci pozdně gotické zástavby náměstí zaujímá zvláštní místo přední trakt domu čp. 88. Rozlehlá síň téměř čtvercového půdorysu s žebrovou klenbou se svorníkem nesoucím rozetu i dvě pole žebrové klenby sousední místnosti s erbem Krajířů z Krajku na jednom ze svorníků vypovídají o nadstandartní úrovni těchto prostor, které nemají v rámci boleslavského náměstí obdoby.¹⁰⁷ Jejich charakter dotváří malířská výzdoba klenby s rostlinnými a antropomorfními motivy. I když u řady domů neznáme původní podobu interiérů a postrádáme tak srovnání, lze předpokládat, že se nejednalo o běžnou záležitost. K zaklenutí síní docházelo ve větším měřítku až po polovině 16. století. Prostor síně domu čp. 88 má zachovány některé typické atributy jako je portál nástupu na sklepní šíji v zadním rohu při parcelní stěně se sousedním domem částečně zapuštěný pod úroveň podlahy a v opačném rohu průjezd do dvora. Postrádá však jinak obvyklé schodiště do patra či polopatra. Řešení dispozice včetně komunikačních vazeb tak oproti ostatním výše uvedeným domům vykazuje určité odlišnosti. Přední trakt je současně

Dům čp. 88, detail ostění portálu v síni.

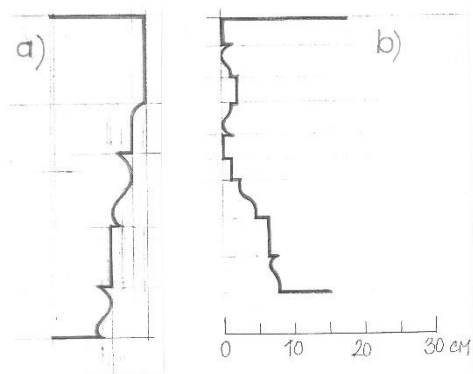
Praha – Staré Město, detail portálu domu čp. 478

¹⁰⁷ Srovnatelnou úroveň má ve městě pouze palác zvaný Templ, v jehož prostorách sklenutých žebrovými klenbami nalezneme rovněž motivy šlechtických erbů. Uplatnění erbu vrchnosti v městských domech lze ale sledovat v některých vrchnostenských městech Čech a Moravy. Příkladem jsou domy v Moravské Třebové, v jejichž interiérech, ale také na vstupních portálech se v hojné míře erby vyskytují.

odrazem prolínání dobových názorů v architektuře městských domů 1. poloviny 16. století. Zatímco celkové utváření prostoru s žebrovými klenbami je ještě pevně zakotveno ve

Mladá Boleslav, hrad, detail ostění oken 2. patra

Mladá Boleslav, profilace ostění okna hradu (a), a portálu v domě čp. 88 (b).

středověké tradici, uplatňují se zde i renesanční prvky. Nejvýraznějším projevem přechodného období 1. poloviny 16. století jsou ostění oken a vstupů. V této souvislosti je třeba poukázat na pokročilé tvarosloví kamenických prvků boleslavského hradu, zejména ostění oken, která svou profilací a celkovým pojetím byla dávana do souvislosti s okny Ludvíkova křídla pražského hradu. Přestavba boleslavského hradu je připisována Janovi ze Šelmberka, který byl majitelem panství v letech 1502 – 08.¹⁰⁸ Lze tak předpokládat, že pokročilé prvky průčelí boleslavského hradu našly v průběhu dalších desetiletí odezvu i při přestavbách měšťanských domů. V souvislosti s popisem kamenických článků stojí za zmínku i jeden z druhotně užitých prvků ve sklepech domu čp. 94. Jedná se o kamenický článek s dvojicí erbů pánů ze Šelmberka a Krajířů z Krajku. Pravděpodobně jej lze datovat do počátku 16. století (1502 – 1508), kdy panství boleslavské patřilo Janovi ze Šelmberka a jeho manželce Johance z Krajku. Původní umístění tohoto prvku však neznáme. Analogii umístění těchto erbů nalezneme na průčelí zámku v Brandýse nad Labem, kde tvoří součást kamenické výzdoby okna.

Kamenické prvky, především portály, které se zachovaly v interiérech domů a to z velké části v suterénech, představují běžný rejstřík pozdně gotického tvarosloví. Patří k nim sedlové portály s koutovými konzolami umístěnými za okosením, půlkruhové portály s okosenou hranou vybíhající z patiček různých tvarů, prosté obdélné portály s okosením. Pro vymezení období jejich původu můžeme do určité míry využít jako srovnávací materiál kamenické prvky dochované v objektech bývalého střediska Českých bratří Na Karmeli a paláce zvaného Templ,

¹⁰⁸ D. Líbal a kol., Stavebně historický průzkum, Mladá Boleslav – hrad, SÚRPMO, 1975.

případně ve sklepech hradu.¹⁰⁹ Portály s širokým okosením kolem 8 – 10 cm se zřejmě vyskytovaly běžně do poloviny 16. století. Mladší etapu představují ostění s úzkým okosením o šířce kolem 3 cm s prohnutými náběhy patiček užívané ve 2. polovině 16. století.¹¹⁰

O vnějším vzhledu domů nemáme mnoho informací. Patrové domy byly podle Willenbergova vyobrazení z roku 1602 zastřešeny sedlovými střechami s vysokými štíty. Z podloubí pozdně gotických domů známe podobu pískovcových osmibokých pilířů. Mladší fázi představují pískovcové oblouky loubí domu čp. 86. Ojedinelý fragment podoby okenních otvorů se zachoval v přízemí domu čp. 88. Podle dochovaného nadpraží otvorů se jednalo o sdružené otvory s ostěním profilovaným oblounem s přetínávacími profily v nároží a profilovanou nadokenní římsou.

Závěr 15. a převážná část 16. století představovaly pro Mladou Boleslav období společenského, kulturního a ekonomického rozkvětu města. Příznivý vliv na celospolečenský rozvoj města měla bezpochyby vrchnost, aktivně podporující české bratry. I přes opakované zákazy činnosti Jednoty bratrské byla Krajíři z Krajku obnovována stará privilegia týkající se svobody vyznání a umožňující obyvatelům, aby se volně stěhovali a mohli

prodat, směnit a darovat svůj majetek za předpokladu stejného vyznání, ale také aby mohly

Dům čp. 94, druhotně použitý kamenický článek s erby pánů ze Šelmberga a Krajířů z Krajku.

Brandýs nad Labem, zámek, ostění okna s erby pánů ze Šelmberga a Krajířů z Krajku.

¹⁰⁹ J. Žižka, Ke stavebnímu vývoji tzv. Templu v Mladé Boleslavi, in: Památky středních Čech, 8/1, 1994, s. 1-22; P. Mošťák a kol., Mladá Boleslav čp. 102, stavebně historický průzkum, 1979.

¹¹⁰ P. Vlček, L. Lancinger, Mladá Boleslav, bývalá kolej piaristů s kostelem sv. Bonaventury, stavebně historický průzkum, 2004; E. Vyletová, OPD, 2005, rkp.

provozovat svá řemesla a obchody bez nutnosti organizovat se v cechy.¹¹¹ Důležitou roli hrála vzdělávací a kulturní činnost. Zde je třeba zmínit zejména bratrskou tiskárnu a školu, na které působili i absolventi z Wittenbergu. V souvislosti s celkovým rozvojem města lze předpokládat, že se odrazil i v četných přestavbách domů. S tím patrně souviselo i průzkumy zjištěné dělení domů Staroměstského náměstí mezi dva majitele. Tlak na zvětšování objemu staveb můžeme sledovat i na samotných domech narůstáním prostor suterénů zahrnující

budování předních sklepů a prohlubování zadních komor, v ojedinělých případech zřejmě i hloubení sklepů druhého suterénu ve skalním podloží směrem do dvora. V nadzemních částech pak docházelo v některých případech k prohloubení stavby směrem do dvora nebo

Willenberg, pohled na Mladou Boleslav, 1602 (výřez).

pouze ke zvětšení prostoru zadní obytné místnosti nad komorou vysunutím dvorní stěny na přizděné pasy. Potřeba zahušťování zástavby parcel se projevovala v 16. století i v dostavbě dvorních křídel včetně objektů přistavěných k hradební zdi.

¹¹¹ S. Nováková, Krajířové z Krajku, 2010, s. 75 – 84, 104 – 109.

Renesance a její projevy v městské zástavbě

Období kolem poloviny 16. století podává poměrně pestrý obraz stavební kultury města. Na jedné straně přetrvávající tradice v morfologii stavebních prvků včetně užívání žebrových kleneb, na druhé straně zcela nové pojetí založené na renesančních myšlenkách, které do města vstupuje se stavebními realizacemi majitelů panství Krajířů z Krajku pravděpodobně za účasti vlašského stavitele M. Borgorelliho původem z Lombardie. Již před polovinou století je zahájena výstavba Bratrského sboru (1544 – 54), který představuje nové prostorové pojetí v duchu renesančního myšlení. Interiér s vyrovnanými výškovými a šířkovými proporcemi sjednocený valenou klenbou s výsečemi a emporami podpíranými toskánskými sloupy se řadí k ranným projevům renesanční sakrální architektury u nás.¹¹² V letech 1554 – 59 byla vystavěna radnice, jejíž průčelí pojednané sgrafitovou výzdobou s figurálními motivy tvořilo pohledovou dominantu severovýchodní strany náměstí.¹¹³

V městské zástavbě se výrazněji začaly projevovat přestavby uplatňující renesanční motivy a prvky v poslední třetině 16. století. U domů na parcelách o šířce kolem 8 metrů bylo častým jevem rozdělení vysoké vstupní síně, zaujímající do té doby celou šíři parcely, na dva prostory, z nichž jeden nadále plnil komunikační funkci. V souvislosti s tím docházelo k druhotnému zaklenutí předních sklepů na střední pilíř odpovídající svým umístěním nově vložené podélné zdi v přízemí. U radikálnějších přestaveb bývaly ze starší stavby začleněny pouze suterénní nebo polosuterénní prostory. I tehdy mohl starší stav ovlivnit komunikační schéma. Při přestavbě přední části domu čp. 31 nově vytvořené prostory sklenuté renesančními klenbami již nereflektují středověké výškové proporce, přesto složité komunikační schéma průchodu z náměstí na dvůr a

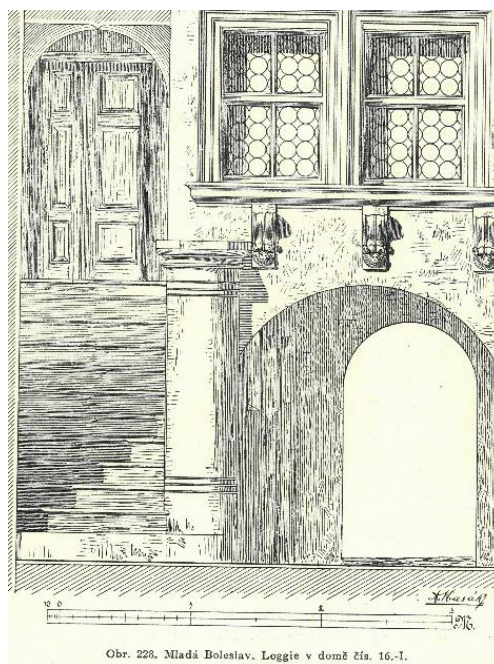

Dům čp. 32, vstupní síň se schodištěm do mezípatra, pohled ke vstupu z náměstí.

¹¹² J. Krčálová, Kostelní stavby M. Borgorelliho, in: Umění 3, 1955, s. 141 – 149; P. Vlček, Renesanční kostely, in: Umění české reformace (1380 – 1620), K Horníčková, P. Šroněk (eds.), 2010, s. 246 - 248.

¹¹³ Fr. Bareš, Soupis památek historických a uměleckých v okrese mladoboleslavském, 1905, s. 253 – 260; Fr. Bareš, Stará radnice v Mladé Boleslavi, in: Památky archeologické XX/1902, s. 27 – 38.

umístění schodiště poukazují na ovlivnění starší situací. U sousedního domu čp. 32 byly výškové proporce vysoké vstupní síně respektovány, starší situace se však zjevně promítla do umístění a orientace schodiště. Datování přestaveb bylo v rámci průzkumů odvozováno převážně na základě rozboru stavby s přihlédnutím k archivním údajům o vzrůstu ceny objektu.¹¹⁴ Ojedinele se podařilo datovat výstavbu nadzemních částí domu čp. 17 dendrochronologickým průzkumem kleštiny v obvodovém zdivu.¹¹⁵ Přestavby nadzemních částí byly do určité míry ovlivněny dochovanými zděnými konstrukcemi a prostorovým uspořádáním středověké stavby, přesto se vyskytly poměrně zajímavé realizace, kdy do starší struktury stavby byly vkládány nové prostorové prvky. Příkladem začlenění renesančních forem do středověké struktury domu je vestavba schodiště s lodžii v síni domu čp. 16. O renesanční přestavbě si můžeme částečně utvořit představu i na základě fragmentů architektonických článků, které byly druhotně zazděny při mladších přestavbách ve zdivu. Mezi nimi se údajně nalézaly i dvě karyatidy, mužská a ženská.¹¹⁶

Obr. 228. Mladá Boleslav. Loggie v domě čp. 16 (převzato z Fr. Bareš, Soupis památek, 1905).

Dalším z charakteristických prvků, se kterým se u mladoboleslavských domů setkáváme, je členění dvorní stěny zadní obytné místnosti okenní arkádou vynášenou toskánskými sloupy. Motiv okenní arkády, který byl výrazem určité noblesy, byl v 16. století velmi oblíben. Jeho časté uplatnění nalézáme v 1. polovině 16. století v městské zástavbě v zemích severně od našich hranic. Jako příklady můžeme uvést domy čp. 11 ve Zhořelci (datace na portále 1547 se signaturou Wendel Roskopf) a čp. 36 ve Freibergu (1520 – 30).¹¹⁷ Rozšíření v širším evropském prostoru dokládá i jeho použití při přestavbě původně dřevěného domu ve městě Zug na území

¹¹⁴ Zde je na místě jistá obezřetnost. K tomu M. Rykl, Metodika dokumentace městských domů, 2015.

¹¹⁵ Použité dřevo pro kleštinu pocházelo ze stromu káceného na přelomu let 1568/69, T. Kyncl, 2003.

¹¹⁶ Fragments architektonických článků byly dokumentovány v průběhu celkové rekonstrukce domu v roce 1997 (E. Vyletová, 1997, rkp.). O existenci zazděných karyatid je zmínka v Soupise památek (Fr. Bareš, Soupis památek historických a uměleckých v okrese mladoboleslavském, 1905, s. 269). Při dokumentaci v roce 1997 však nebyly zaznamenány.

¹¹⁷ H. Kranich, Das Haus Brüderstrasse 11 in Görlitz, in: Jahrbuch für Hausforschung, Band 43, 1995, s. 59 – 63; Y. Hoffmann, U. Richter, Der Hausbau Freibergs in der Spätgotik und Renaissance (1484 – 1632), in: Jahrbuch für Hausforschung, Band 53, s. 175.

Dům čp. 36 ve Freibergu (Y. Hoffmann, Jahrbuch für Hausforschung)

zámek Pardubice

Dům čp. 110 v Litomyšli

dnešního Švýcarska.¹¹⁸ O jeho oblíbě svědčí příklady nejen z prostředí měšťanského, ale i šlechtického. Okenní arkády nalezneme v interiérech zámků v Benešově nad Ploučnicí, v Pardubicích nebo Jindřichově Hradci. Z městské zástavby můžeme jmenovat například dům čp. 110 U Rytířů v Litomyšli nebo dům čp. 57 zvaný Daliborka v Lounech.¹¹⁹ V tvarosloví kamenicky ztvárněných podpor okenních arkád 1. poloviny 16. století v různé míře přetrvávaly některé gotizující prvky. U mladoboleslavských domů se podpory okenních arkád zachovaly pouze v renesanční podobě odpovídající období přestaveb poslední třetiny 16. století.¹²⁰ Řešení dvorní stěny zadních místností nad komorami mladoboleslavských domů vypovídá také o určité úrovni architektonické výbavy těchto prostor. Jednalo se o vytápěné prostory obytného charakteru, které mohly mít i reprezentativní funkci. V souvislosti s reprezentační funkcí se uvádí jeho uplatnění například v patře

Sloup okenní arkády domu čp. 31 v Mladé Boleslavi.

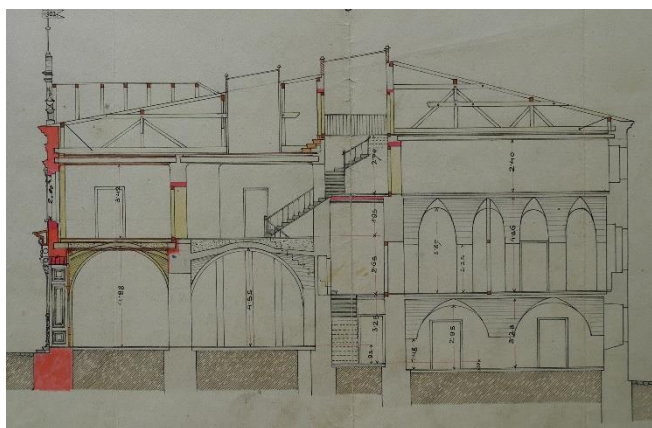
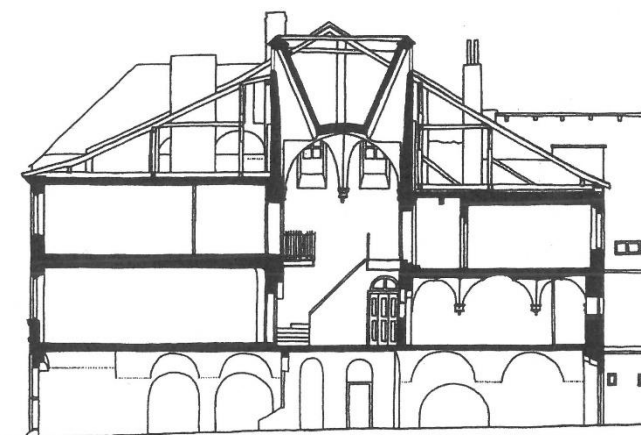
Pohled na dvorní stěnu zadní místnosti domu čp.18 se sloupem okenní arkády na plánu z roku 1906 (SOkA Mladá Boleslav)

¹¹⁸ B. Moser, Spätmittelalterliche und frühneuzeitliche Holzbauten im Kanton Zug, 2015, s. 68.

¹¹⁹ J. Škabrada, M. Ebel, Dům čp. 57, zvaný Daliborka v Lounech, in: Průzkumy památek IX – 2/2002, s. 3 – 17.

¹²⁰ U domu čp. 17 byl původ okenní arkády datován kleštinou v obvodovém zdivu.

správní budovy („Amtshaus“) v Naumburgu.¹²¹ Příklady ze Zhořelce dokládají současné uplatnění tohoto motivu jak u zadních prostor umístěných nad komorami, tak u místností v patře obrácených do veřejného prostoru. V Mladé Boleslavi se bohužel u žádného z domů podoba přední stěny místností v patře směrem do náměstí nezachovala. V Mladé Boleslavi ale také nenalzáme žádný dochovaný příklad sedátkových portálů vyskytujících se v Sasku a také ve městech severozápadních a severních Čech včetně Litoměřic ale i středočeského Mělníka.

Podélný řez domu v Jihlavě s horním osvětlením (převzato z M. Hauserová, Domy s vysokými síněmi) a podélný řez domu čp. 30 v Mladé Boleslavi (SOKA Mladá Boleslav)

Další otázkou, která byla v rámci průzkumu sledována, je existence vysokých síní s horním osvětlením ve středním traktu dispozic. Poslední průzkumy naznačují, že se v průběhu 16. století jednalo o poměrně rozšířený prvek prostorového utváření domů, vyskytující se zejména ve městech s rostoucím významem obchodním i společenským. Kromě známých příkladů jihlavských domů nalezneme příklady jejich uplatnění v řadě dalších měst nejen na území Čech, ale i v širším páse střední Evropy sahajícím od severoitalského území po Polsko.¹²² V Mladé Boleslavi byly náznaky tohoto řešení zjištěny u domu čp. 30. I když na plánech z roku 1902 nejsou stavební etapy jednoznačně rozeznatelné, existence středního traktu s vertikální komunikací na

celou výšku objektu prorůstající do střechy je zřejmá. Porovnáme-li podélný řez domu čp. 30 s podélným řezem jednoho z jihlavských domů, pak můžeme v prostorovém uspořádání obou objektů nalézt určité shodné rysy naznačující pravděpodobnost existence horního osvětlení středního traktu také u boleslavského domu. Potřeba prosvětlení středního traktu byla vyvolána

¹²¹ O. Karlson, Die Amtshäuser von Naumburg und Eckartsberga und ihre Stuben, in: Lutherstadt Wittenberg, Torgau und der Hausbau im 16. Jahrhundert, Jahrbuch für Hausforschung, Band 62, s. 449 – 474.

¹²² M. Hauserová, Domy s vysokými síněmi, in: Dějiny staveb, 1/2001, s. 53 – 60.

hloubkou zastavění parcely, která v Mladé Boleslavi dosahovala až 30 metrů, v případě domu čp. 30 byla 27 metrů. Střední trakt se schodištěm a horním osvětlením dle některých indicií mohl obsahovat i dům čp. 88.

Dnešní interiéry nám podávají vzhledem k omezenému rozsahu zachování jen neúplný obraz o architektonické a umělecké výbavě renesančních domů. K běžnému standartu poslední čtvrtiny 16. a počátku 17. století patřily valené klenby s výsečemi s římsovými konzolami dochované v přízemí domů a ostění pravoúhlých portálů s profilovanou lištou a nadpražní římsou. Tvarovou bohatost dokreslují nálezy architektonické článků druhotně použité ve zdivu, které byly dokumentovány při rekonstrukci domu čp. 16.¹²³ Zahrnují fragmenty ostění, říms, konzol, balustrád a další. Ojedinělý nález kamenného prvku s motivem pobíjeného ornamentu (tzv. beschlagwerku) představuje fragment článku z domu čp. 88, který poukazuje na vliv severské renesance.

Fragment článku z domu čp. 88.

Nálezy maleb v interiérech domů čp. 16 a 88 dávají tušit o bohatosti vnitřní výzdoby renesančních domů. V daném ohledu je třeba upozornit zejména na renesanční malby

Dům čp. 88, pohled na klenbu s renesanční malbou.

pokrývající klenební kápě místnosti předního traktu domu čp. 88 s motivem arabesky.

Nejméně poznatků máme o podobě čelních fasád do náměstí. Pozdější přestavby v zásadě nezanechaly žádné hmotné pozůstatky jejich architektonické a výtvarné výzdoby. Kromě schematického ztvárnění podoby štítů připomínající obloučkové

¹²³ E. Vyletová, Mladá Boleslav, dům čp. 16, dokumentace architektonických článků, rkp.

Dům čp. 88, detail malby na klenbě.

motivy na Willenbergově vyobrazení z roku 1602, které můžeme brát pouze jako výtvarnou zkratku, nevyčteme mnoho ani z dalších ikonografických materiálů. Z archivních materiálů známe pouze sporadické záznamy týkající se vnějšího vzhledu domů. Jedním z nich je záznam z roku 1641, v němž se jeden z domů charakterizuje jako „malovaný“.¹²⁴ Další zprávy pak zmiňují užití pálené taškové krytiny.¹²⁵

Dům čp. 88, detail malby na klenbě.

Ojedinělým svědectvím malířské výzdoby fasád jsou torzálně dochované části malby na průčelí dvorního křídla domu čp. 16. Patrné jsou fragmenty iluzivního pásu nad okny patra s motivem perlovce a kanelur, náležející ke

klasickým motivům renesančního tvarosloví. Pravděpodobně byly součástí iluzivního kladí ukončující fasádu. Meziokenní plochu vyplňovala ještě kartuš a nápis. Závěrem je třeba ještě zmínit sgrafitovou výzdobu fasád. I když o její existenci na průčelích domů Staroměstského náměstí nemáme žádné poznatky, můžeme alespoň z ostatních staveb usuzovat, že byla významnou součástí obrazu renesančního města.

Dům čp. 16, průčelí dvorního křídla, detail ostění okna s fragmenty renesanční malby (D. Talavera, restaurátorská zpráva)

Renesanční sgrafitová výzdoba s figurálními motivy pokrývala průčelí radnice. Části sgrafita

¹²⁴ S. Městecká, Nejstarší mladoboleslavské uliční názvy, in: Boleslavica 15, ročník VIII, 2015, s. 50.

¹²⁵ O pálené krytině domu vypovídá zápis z roku 1564, v němž se uvádí „cihlou přikrytý“; S. Městecká, Nejstarší mladoboleslavské uliční názvy, in: Boleslavica 15, ročník VIII, 2015, s. 50. V roce 1526 se pálená krytina („dům přikrytý cihlou ...“) uvádí u domů čp. 90 a 91, in: Líbal a kol., shp města, SÚRPMO, 1960.

s fragmenty postav byly odhaleny i na domě čp. 73 na Novém Městě, který sloužil jako bratrská škola. Při poslední obnově bývalého střediska českých bratří, později zvaném Karmel, byly odhaleny a restaurovány také části sgrafitové výzdoby na průčelí věže.

Klášter Na Karmeli, detail renesančního sgrafita na věži.

ZÁVĚR

Hlavním přínosem práce jsou nové poznatky o středověké parcelaci Starého Města vysazeného v roce 1334 a jejích změnách. V návaznosti na archivní zprávy o rozdělení čtyř domů v průběhu 2. čtvrtiny 16. století mezi dva majitele byly projevy tohoto procesu sledovány terénními průzkumy. Výsledky průzkumů ukázaly, že k dělení docházelo i v dalších případech. To posouvá dosavadní názor na šířku parcel po vysazení města. Je zřejmé, že parcely o šířce 13 – 16 metrů se vyskytovaly ve větším počtu, než se dosud předpokládalo a že řada parcel o šířce kolem 8 metrů, která byla považována za původní „úzké“ gotické parcely, je až výsledkem pozdějšího vývoje.

Z provedených průzkumů vplynuly některé závěry obecnější povahy, které mohou být využity při dalších průzkumech. Jedním ze základních ukazatelů vývoje domu na druhotně oddělené parcele je půdorys zadní komory zaujímající celou šířku tohoto domu. K dalším patří odlišnosti v půdorysech suterénu a přízemí, složité komunikační schéma, značné nerovnosti v průběhu dělicí stěny mezi objekty, ale i ve větší míře se vyskytující využití kamenických prvků druhotně použitých například z rozebraných portálů.

Z hlediska metod je třeba na prvním místě uvést typologický rozbor. Rozbor dispozice a komunikačních vazeb umožnil sledovat a pochopit některé zákonitosti vývoje a v některých případech i revidovat a nově interpretovat závěry předchozích stavebně historických průzkumů. S tím úzce souvisí předpoklad umožňující sledovat tyto vazby nejen v rámci jednoho objektu, ale právě v kontextu sousedních domů. Tato skutečnost se ukázala jako jedna z klíčových součástí výzkumu. Na základě získaných poznatků s využitím uvedených metod lze přispět k řešení otázky středověké parcelace při průzkumech domů dalších měst.

Výsledky disertační práce přinesly rovněž nové poznatky ke stavebnímu vývoji a typologii domů na parcelách o šířce kolem 13 – 16 metrů. Kromě ojedinělého písemného pramene z roku 1534, z něhož vyplývá, že jádro objektu tvořil hloubkově orientovaný trakt se síní, komorami, světnicí, sklepy a maštalemi, zaujímající polovinu šířky parcely původního domu, bylo dispoziční schéma s hloubkovým traktem s bočním průjezdem sledováno průzkumy u dalších domů. Prostorová struktura domů s převýšenou síní, na kterou navazuje odlišně výškově uspořádaný zadní díl s obytnou místností nad komorou, dostatečně známých z předchozích

průzkumů, pak byla potvrzena u dalších domů náměstí. Přínosné bylo porovnání vývoje síňové dispozice u domů, u kterých bylo prokazatelné, že vznikly druhotným rozdělením na dva s těmi, u kterých bylo dělení objektu na základě některých skutečností pouze předpokládáno. V rámci průzkumu byly dále sledovány stavební úpravy zadních komor včetně jejich prohlubování. Tyto poznatky mohou sloužit jako srovnávací materiál při dalších průzkumech.

Průzkum přinesl nové poznatky ke stavebnímu vývoji suterénů. Nález sklepní šíje podélné orientace domů čp. 28 a 29, která byla součástí objektu v době, kdy parcely tvořily jeden celek, nabízí otázku, zda právě sklepní šíje podélné orientace nebyly součástí rané fáze vývoje zástavby parcel o šířce kolem 16 metrů.

Obraz středověkého a raně novověkého domu v Mladé Boleslavi a jeho zařazení do širšího kontextu nepřineslo jednoznačné závěry a to i s ohledem na torzálnost dochovaného stavebního fondu. Mladá Boleslav byla v 16. století místem, kde se mísily a vedle sebe uplatňovaly vlivy z více oblastí. Bez ohlasu na stavební činnost zřejmě nezůstaly kulturní vazby na Sasko a Lužici. V této souvislosti lze uvést hojně se vyskytující motiv vnitřní okenní arkády obytných místností se sloupy. I když lze předpokládat, že jako vzor mohly sloužit příklady realizací z měst uvedených oblastí, je třeba rovněž zmínit skutečnost, že v té době okenní arkády představovaly poměrně rozšířený prvek i v Čechách. Nezanedbatelnou roli hrály také vazby na zámek v Brandýse nad Labem a Prahu. Na možnou souvislost v tvarosloví kamenických prvků boleslavského hradu s Ludvíkovým křídlem pražského hradu bylo již upozorněno dříve.¹²⁶ Zjištěny byly u mladoboleslavských domů i náznaky existence vysokých síní s horním osvětlením ve středu dispozice. I v jejich případě, jak ukázaly poslední průzkumy, se jednalo o prostorové řešení, které bylo rozšířené na území severně i jižně od našich hranic.

Výsledky disertační práce mají i hlubší význam pro památkovou péči a uplatnění v praxi. Je totiž zřejmé, že výpovědní hodnota nejen památkově chráněných objektů, ale i těch objektů, které nejsou jmenovitě prohlášeny kulturními památkami, může mít zásadní význam pro poznání stavebního vývoje a památkové hodnoty. Tato skutečnost byla zřejmá i při průzkumech mladoboleslavských domů. Jako příklad lze uvést domy čp. 28, 29, 86 a 94, které jsou chráněné pouze z titulu památkové zóny, přesto obsahují konstrukce, jejichž výpovědní hodnota má

¹²⁶ D. Líbal a kol., Mladá Boleslav - hrad, stavebně historický průzkum, SÚRPMO, 1975.

zásadní význam pro objasnění stavebního vývoje nejen samotných objektů, ale i v širším kontextu zástavby města. Uplatnění zásad památkové ochrany interiérů těchto domů a s tím související dokumentace je do určité míry omezeno. Stavební úpravy uvnitř domů, pokud jsou prováděny bez potřebné dokumentace a průzkumů, mohou mít za následek zánik nebo v lepším případě zakrytí nálezových situací, které mohou být klíčové pro objasnění stavebního vývoje. Výsledky disertační práce by měly upozornit na tuto skutečnost a na potřebu věnovat adekvátní pozornost interiérům městských domů včetně jejich suterénů.

Seznam použité literatury

- BAREŠ Fr., Paměti města Mladé Boleslavě, díl I a II, 1921.
- BAREŠ Fr., Soupis památek historických a uměleckých v okrese mladoboleslavském, 1905.
- BAREŠ Fr., Stará radnice v Mladé Boleslavi, in: Památky archeologické XX/1902, s. 27 – 38.
- BENEŠ L. a kol., Mladoboleslavsko v proměnách času, 1997.
- BLÁHA J., Dřevo jako korunní svědek, in: Zkoumání historických staveb, 2011.
- BLÁHA R., FROLÍK J., SIGL J., Proměna uliční sítě a parcelace v Hradci Králové a Chrudimi, in: Forum urbes medii aevi IV, 2007.
- BLÁHA R., Počátky městských domů v Hradci Králové z pohledu archeologie (předneseno na konferenci stavebněhistorického průzkumu uspořádané v červnu 2016 v Pardubicích) – v tisku.
- DRAŽAN V., Gotický a renesanční městský dům z jižních Čech a Moravy, ZPP, roč. XI-XII, 1951-52.
- FROLÍK J., SIGL J., Srovnání výsledků archeologického a stavebně historického průzkumu v Chrudimi – Štěpánkově ulici, in: Staletá Praha 24, 2003.
- GALL F., SCHÖNE S., Die Scheffelstrasse (Zur Ausgrabung eines Strassenzuges in der Dresdner Altstadt 2008 – 2009); in: Ausgrabungen in Sachsen 1, Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege, Beiheft 20.
- HEMKER Ch., SCHÖNE S., Die Grabungen zwischen Schloss und Johanneum (Ein Streifzug durch 800 Jahre Dresdner Baugeschichte), in: Ausgrabungen in Sachsen 1, Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege, Beiheft 20.
- HAUSEROVÁ M., Vývoj městského obytného domu ve středních Čechách, kandidátská disertační práce, 1989.
- HAUSEROVÁ M., Městský obytný dům, in: Gotika v západních Čechách, 1995.
- HAUSEROVÁ M., Středověký městský dům na široké parcele se středním vjezdem, in: Archeologia historica, ročník 20/1995.
- HAUSEROVÁ M., Domy s vysokými síněmi, in: Dějiny staveb, 1/2001.
- HAUSEROVÁ M., Zástavba v okolí litoměřického tzv. „gotického dvojčete“ aneb možnosti a meze srovnávacího typologického výzkumu, In: Dějiny staveb, 2003.
- HAUSEROVÁ M., Příspěvek k poznání domovní zástavby Havelského Města; in: Havelské Město pražské ve středověku, M. Musílek a kol., 2012.
- HAUSEROVÁ M., Aby bylo stále vidět...Cesty denního světla do nitra domu, in: Kapitoly z dějin bydlení, M.Dulla a kol., 2014.

- HAUSEROVÁ M., RYKL M., Dům čp. 150 – 151 na Starém Městě pražském, in: Dějiny staveb 2002.
- HEJHAL P., HOLUB P., HRUBÝ P., MERTA D., Měšťanská zděná zástavba středověké Jihlavy, in: Forum urbes medii aevi III., 2006, s. 190 – 226.
- HOFFMANN Y., RICHTER U., Der Hausbau Freibergs in der Spätgotik und Renaissance (1484 – 1632), in: Jahrbuch für Hausforschung, Band 53.
- HRUBÁ M., JORDÁNOVÁ H., Městské knihy a význam jejich zpřístupňování pro badatelskou a publikační činnost v oblasti urbánních dějin; in: R. Červená T. Dvořák, A. Vyskočil, Jak psát dějiny velkých měst?
- CHOROWSKA M., Metodologia badań średniowiecznego miasta na przykładzie Swidnicy, Kamienica, parcela, plan, in: Svorník 4/2006.
- CHOROWSKA M., Sredniowieczna kamienica mieszczańska we Wrocławiu, 1994.
- KALINA P., KOŤÁTKO J., Praha 1437 – 1610, Kapitoly o pozdně gotické a renesanční architektuře, 2011.
- KARLSON O., Die Amtshäuser von Naumburg und Eckartsberga und ihre Stuben, in: Lutherstadt Wittenberg, Torgau und der Hausbau im 16. Jahrhundert, Jahrbuch für Hausforschung, Band 62.
- KLÁPŠTĚ J. a kol., Archeologie středověkého domu v Mostě čp.226, in: Medievalia archeologia 4, 2002.
- KLÍPA J., OTTOVÁ M. (edd.), Bez hranic – Umění v Krušnohoří mezi gotikou a renesancí, 2015.
- KODERA P., Sklep či klenutie,, pokus o historicko-semantický rozklad staročeských výrazů pro klenbu, in: Svorník 5/2007.
- KODERA P., Obraz prostorového uspořádání domů na Starém městě pražském v předbělohorských pozůstalostních inventářích, in: Svorník 6/2008.
- KOLÁŘ F., KANIOVÁ P., KADLUBIEC R., Z Labyrintu středověkých měst, in: V. Razím – P.Macek (edd), Zkoumání historických staveb, 2011, s. 236 – 239;
- Kolektiv autorů, Operativní průzkum a dokumentace historických staveb, 2005.
- KOVÁŘ M., Příspěvek k diskuzi o počátku a formování raně gotické zástavby Havelského města, in: Havelské Město pražské ve středověku, M. Musílek a kol., 2012.
- KRANICH H., Das Haus Brüderstrasse 11 in Görlitz, in: Jahrbuch für Hausforschung, Band 43, 1995.
- KRČÁLOVÁ J., Kostelní stavby M. Borgorelliho, in: Umění 3, 1955.

- KUČA K., Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, díl II., 1996.
- PROCHÁZKA R., Area...sive parva, sive magna... Parcela ve vývoji raného a komunálního města, in: Forum urbes medii aevi IV., 2007.
- LÖBBECKE F., Freiburger Hofstätten, Archäologische Befunde zur hochmittelalterlichen Stadtstruktur in Südwestdeutschland am Beispiel von Freiburg im Breisgau, in: Forum urbes medii aevi IV, 2007.
- MACEK P., Standardní nedestruktivní stavebně-historický průzkum, 2001.
- MENCL V., Měšťanský dům českého středověku, in: Zprávy památkové péče 13, 1953;
- MERTA D., PEŠKA M., Stavební vývoj domů Masarykova náměstí č. 15 a 16 v Jihlavě, in: Dějiny staveb 2013.
- MERTA D., PEŠKA M., Stavby typu „kamenate“ v prostředí vrcholně středověkého Brna, in: Dějiny staveb 2009, s. 215 – 221.
- MOSER B., Spätmittelalterliche und frühneuzeitliche Holzbauten im Kanton Zug, 2015.
- NOVÁKOVÁ S., Krajířové z Krajku, 2010.
- RADOVÁ M., HAUSEROVÁ M., Síňový dům, in: Archeologia historica, 17/1992.
- RADOVÁ – ŠTIKOVÁ M., Stavební proměny a typy středověkého domu, Acta polytechnica, 1986.
- RAZÍM V., BLÁHA J., Věž horního hradu Rožmberka nad Vltavou. K počátkům vývoje hradu Rožmberka, in: Svorník 3/2005.
- RAZÍM V., MACEK P. (edd.), Zkoumání historických staveb, 2011.
- RYKL M., Hloubkové SHP a dokumentace: Poznámky k praxi mezioborové disciplíny, Svorník 4/2006.
- RYKL M., Metodika dokumentace městských domů, 2015.
- RYKL M., RAKUŠAN D., DRAGOUN Z., Poznámky k pokračujícímu výzkumu domů čp. 150, 151 a 153/I v Karlově ulici na Starém Městě pražském, in: Staletá Praha 24, 2003.
- M. RYKL, Výpověď domu čp. 509 pro poznání dějin Havelského Města; in: Havelské Město pražské ve středověku, M. Musílek a kol., 2012.
- SALMEN A., Die archäologischen Ausgrabungen auf dem Altmarkt in Dresden (DD-159); in: Ausgrabungen in Sachsen 1, Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege, Beiheft 20.
- SIMON K., Majetkové poměry členů boleslavského sboru jednoty bratrské na počátku 17. století; týž, Jednota bratrská ve správě města Mladá Boleslav na počátku 17. století, in: Boleslavica 13, 2013.

- ŠKABRADA J., EBEL M., Dům čp. 57, zvaný Daliborka v Lounech, in: Průzkumy památek IX – 2/2002.
- ŠKABRADA J., K pochopení původní struktury některých typů středověkých domů na široké parcele, Průzkumy památek, 1996.
- VESELÝ J., Měřická dokumentace historických staveb pro průzkum v památkové péči, 2014.
- VLČEK P., Renesanční kostely, in: Umění české reformace (1380 – 1620), K Horníčková, P. Šroněk (eds.), 2010.
- VOREL P., Rezidenční vrchnostenská města v Čechách a na Moravě v 15. – 17. století, 2001.
- VOŠAHLÍK A., K počátkům stavebního vývoje měšťanských domů v Jihlavě, in: Památky a příroda 6, 1981.
- VYLETOVÁ E., Průzkum a dokumentace ve vazbě na praktickou památkovou péči, in: Svorník 4/2006.
- VYLETOVÁ E., Ke stavebnímu vývoji domů a dělení parcel na přelomu pozdního středověku a raného novověku v Mladé Boleslavi, in: Svorník, v tisku.
- VYLETOVÁ E., Průzkum suterénu domů čp. 28 a 29 v Mladé Boleslavi, Příspěvek ke stavebnímu vývoji městského domu a parcelaci ve středověku, in: Průzkumy památek XXIII – 2/2016.
- ZALEWSKI P., „Bauen im Bestand“ versus Typologie: Parzellen- und Hausstrukturen in der Innenstadt Schmalkaldens vom 13. bis zum 18. Jahrhundert, in: Jahrbuch für Hausforschung, Band 53.
- ŽIŽKA J., Strop v domě čp. 86 v Mladé Boleslavi, in: Památky středních Čech 9/2, 1995.
- ŽIŽKA J., Ke stavebnímu vývoji tzv. Templu v Mladé Boleslavi, in: Památky středních Čech, 8/1, 1994.

Stavebně historické, operativní a restaurátorské průzkumy

- BENEŠOVSKÁ K., Mladá Boleslav, Měšťanské domy čp. 31, 32, stavebně historický průzkum, 1981.
- JOŽA H., Mladá Boleslav, dům čp. 16/I, dvorní křídlo, renesanční malířská výzdoba, restaurátorská zpráva, 1999.
- KAFKOVÁ Z. a kol., Mladá Boleslav, dům čp. 88/I, malby na klenbě a kamenných prvcích, 2007.

KYNCL T., Mladá Boleslav, dendrochronologický průzkum dřevěných prvků domů čp. 10, 15, 16, 17, 25, 27, 88, 2003 – 2017.

LANCINGER L., VLČEK T., Mladá Boleslav, bývalá kolej piaristů s kostelem sv. Bonaventury, stavebně historický průzkum, 2004.

LANCINGER L., Mladá Boleslav, domy čp. 99/I, 100/I, dějiny objektů, 1992.

LÍBAL D. a kol., Mladá Boleslav, stavebně historický průzkum historického jádra města, SÚRPMO, 1960.

LÍBAL D. a kol., Stavebně historický průzkum, Mladá Boleslav – hrad, SÚRPMO, 1975.

LÍBAL D., Čáslav, historické jádro, průvodní zpráva k analytickému shp, 1955.

MOŠŤÁK P. a kol., Mladá Boleslav čp. 102, stavebně historický průzkum, 1979.

MUK J., Mladá Boleslav, domy čp. 99, 100, stavebně historický průzkum, SÚRPMO, 1992.

NAČERADSKÁ P., Mladá Boleslav, dějiny domů čp. 10, 12, 13, 15, 16, rkp., 2000.

NACHTMANNOVÁ A., Hradby v Mladé Boleslavi, dějiny objektů, rkp.

NACHTMANNOVÁ A., Mladá Boleslav – domy čp. 27, 28, 29, archivní průzkum, rkp., 2016.

PEŠTA J., Mladá Boleslav, dům čp. 2, stavebně historický průzkum.

POKORNÝ M., Mladá Boleslav, dům čp. 88/I, kamenné prvky, restaurátorská zpráva, 2007.

POKORNÝ M., restaurátorská zpráva – restaurátorský dozor na zajištění pilíře gotické klenby, 2004.

TALAVERA D., Mladá Boleslav, dům čp. 16/I, restaurování kamenných ostění, restaurátorská zpráva, 1999.

VINAŘ J., Mladá Boleslav, dům čp. 88, návrh zajištění pilíře gotické klenby, statický posudek, 2003.

VLČEK P., VYLETOVÁ E., NAČERADSKÁ P., Mladá Boleslav, dům čp. 25, stavebně historický průzkum, 2010.

VYLETOVÁ E., NAČERADSKÁ P., Mladá Boleslav, dům čp. 10, stavebně historický průzkum, 2003.

VYLETOVÁ E., Mladá Boleslav, dům čp. 10, Dokumentace druhotně užitých prvků, OPD, 2009.

VYLETOVÁ E. Mladá Boleslav, dům čp. 16, dokumentace architektonických článků druhotně zazděných v obvodových stěnách, 1997.

VYLETOVÁ E., NAČERADSKÁ P., KYNCL T., Mladá Boleslav, dům čp. 17/I, stavebně historický průzkum, 2004.

VYLETOVÁ E., NAČERADSKÁ P., KYNCL T., Mladá Boleslav, dům čp. 88, stavebně historický průzkum, 2003.

VYLETOVÁ E., Mladá Boleslav, dům čp. 100, Dokumentace pilíře podloubí, Nálezová zpráva OPD, 2008.

ŽIŽKA J., Mladá Boleslav, dům čp. 16, zjednodušený stavebně historický průzkum, 1996.

A Medieval Townhouse in Mladá Boleslav Annotation

The aim of the dissertation was to process construction development of a townhouse in the town of Mladá Boleslav, primarily in the Middle Ages and partly in the early modern period, and its contextualization. The thesis focused on the development of the Old Town Square. Due to terraced housing, it was possible to watch particular changes and examine their linkage. The range and validity of medieval and early modern constructions in basements of the houses were an important factor enabling a more thorough analysis of some problems.

The main benefit of this thesis is new knowledge about medieval parcellation of the Old Town, established in 1334, and its changes. Two field researches were conducted to study a separation process of four houses belonging to two owners, a process which is known from archive reports and happened in the second quarter of the 16th century. The results of the researches have shown that the separation was happening in other cases as well which changes the existing opinion on the width of the parcels after the establishment of the town. It is obvious that there were more parcels of the width of 13-16 metres than it has been expected so far and also that many parcels of the width of 8 metres, which had been considered as the original “narrow” gothic parcels, have been a result of later development. This development is mainly proved by a ground plan of a back room occupying the whole width of a secondarily-parted house.

There is a unique written source from the year 1534. It describes development of the parcel before it was divided between two owners. It can be found out from the description that the main part of the object was made of a depth-oriented tract, which covered half the parcel width of the original house, with a hall, chambers, a room, cellars and stables. The space structure of the houses was reflecting medieval tradition through the whole monitored period, thus from the 15th to the second quarter of the 16th century. Concerning the parcels of the width of 13 metres the structure was in accordance to the layout scheme of the depth-oriented tract with lateral passage; concerning the parcels of the width of around 8 metres it was in accordance to the disposition of the hall house. In several houses in the square, there are visible exceeded spaces of the halls which are followed by differently tall back parts with a living room being above the chamber. The core of the medieval house was made by a brick chamber part situated 10-13 metres, however rarely even 8 metres, from the frontage. During the research, construction adjustments of back chambers as well as further deepening were monitored. The research has brought new knowledge on the subject of the basement development under the front part of the houses. In the houses of numbers 28 and 29, a unique discovery was made; there was found a longitudinally oriented narrow basement entrance from times when parcels formed a whole. Only in the next phase perpendicular entrances, leading to basements of already separated houses, were built. A speciality is appearing in the house number 88 during the late gothic development of the square. An above-standard class of the spaces of Mladá Boleslav's square is proved here by the front tract with rib vault and an emblem of Krajíř of Krajek, the owner of the estate, located on the keystone. The profiling of jambs bears Renaissance elements and is obviously influenced by the works on Mladá Boleslav's castle.

In the late 16th century and at the beginning of the 17th century, a more significant usage of Renaissance elements can be seen. Among these elements the inner window arcade with Tuscan columns in living rooms is quite common. Also, there was found evidence possibly proving the existence of tall halls, located in the centre of the disposition, with upper lighting.